

Ч.М. Сагынбекова, З. Сыдыкова, М.Р. Тоялиева, А.Н. Саттарова

**“Кыргыз жараны”
концепциясынын негизинде
Башталгыч кесиптик билим берүү
лицейлеринин окуучуларын жарандык
компетенттүүлүгүн калыптандыруу,
өнүктүрүү боюнча тарбия иштерин уюштуруу
жөнүндө**

Методикалык колдонмо

Бишкек -2024

УДК 377

ББК 74.46

**К97 “Кыргыз жараны” концепциясынын негизинде
Башталгыч кесиптик билим берүү лицейлеринин
окуучуларын жарандык компетенттүүлүгүн калыптандыруу,
өнүктүрүү боюнча тарбия иштерин уюштуруу:
методикалык колдонмо.- Ч.М. Сагынбекова, З. Сыдыкова,
М.Р. Тоялиева, А.Н. Саттарова
Б.: 2024.-166 б.,
ISBN 978-9967-11-795-2**

Бул методикалык колдонмо билим берүү тармагындагы адистерге, мугалимдерге, тарбиячыларга жана мамлекеттик кызматкерлерге арналган. Анда кыргыз жаранынын патриоттук сезимин, сабаттуулукту, улуттук каада-салттарды жана заманбап жарандык милдеттерди айкалыштыра билүү жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө багытталган усулдук ыкмалар жана иш-чаралардын үлгүлөрү берилген.

Методикалык колдонмо кыргыз жаранынын жалпы коомдук баалуулуктарын бекемдөөгө, этностор аралык ынтымакты чыңдоого жана Кыргызстандын социалдык өнүгүүсүнө салым кошо ала турган жарандарды тарбиялоого багытталган.

Окурмандар жагымдуу таасир алып, кайдыгер калбайт деген ойдобуз.

УДК 377

ББК 74.46

© Автордук коллектив, 2024

ISBN 978-9967-11-795-2

МАЗМУНУ

Киришүү

1-БАП. Мамлекет менен жарандардын биримдиги жана бүтүндүгү. Кыргыз жаранынын жарандык иденттүүлүгү

1.1. Мамлекеттин негизги белгилери. Кыргызской Республикасынын мамлекеттигинин жана мамлекеттик негизги атрибуттарынын мүнөздөмөлөрү.

1.2 Иденттик деген эмне жана анын түрлөрү. Жарандык иденттүүлүктүн негиздери. Кыргыз Жаранынын жарандык өзгөчөлүгү.

1.3. Кыргыз Жаранынын баалуулуктары. Кыргыз жараны деген ким?

1.4. Кыргызстан элинин көп түрдүүлүгү (этностуулугу) жана биримдигин өнүктүрүү.

1.5. Жарандарды биримдикке чакыруу менен көп тилдүүлүктү өнүктүрүүдөгү мамлекеттик тилдин ролу.

1.6. Кыргыз жараны жана шайлоо

2-БАП. Кесиптик лицейлердин окуучуларынын Кыргыз жаранынын негизинде жарандык иденттүүлүгүн калыптандыруу боюнча тарбия иштерин уюштуруунун негизги ыкмалары

2.1. Тарбиялык иштер аркылуу жарандык баалуулуктарды жана жарандык жоопкерчиликти калыптандырууда мугалимдин/тарбиячынын ролу.

2.2. Кесиптик лицейлердин окуучуларынын арасында Кыргыз Жараны баалуулуктарын жана компетенцияларын калыптандыруу боюнча окуу-тарбия иштерин уюштуруунун негизги формалары жана ыкмалары.

Тиркемелер

1. 2026-жыл алкагындагы Кыргыз Жараны иденттүүлүгүн өнүктүрүү концепциясы
2. Терминдер тизмеги
3. Тарбиялык иштердин болжолдуу иш мерчеминин үлгүсү

КИРИШҮҮ

Учурда Кыргыз Республикасында Кыргыз Республикасынын Президентинин 2020-жылдын 13-ноябрындагы № 39 жарлыгы менен кабыл алынган Кыргызстандын 2021-2026-жылдарга карата жарандык иденттүүлүгүн өнүктүрүү концепциясы активдүү ишке ашырылууда. “Кыргыз жараны” – бул биринчи кезекте үй-бүлө, мектеп, коомчулук жана мамлекет тарабынан түзүлүүчү кыргыз коомунун социалдык биримдигин чыңдоого багытталган бириктирүүчү жарандык иденттүүлүк. Өзүн Кыргыз Республикасынын жараны катары аңдап билүү ар бир инсандын билиминин, маданиятынын, тарбиясынын жана өнүгүүсүнүн милдеттүү бөлүгү болуп калат. Кыргыз жараны – этностук, диний, социалдык, аймактык жана башка таандыктыгына карабастан Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык укуктарга жана милдеттерге ээ болгон Кыргыз Республикасынын жараны.

“Кыргыз жараны” өлкөнүн атынан – Кыргыз Республикасынан келип чыккан, Кыргызстан элинин бүтүндүгүн жана биримдигин түзгөн, бириктирүүчү

Жарандык иденттүүлүк мамлекеттин аймагы жана чек арасы же жеке индивиддин кандайдыр бир мамлекетке таандыктыгы менен чектелбестен өзүн бүт коомдун ажырагыс бөлүгү катары сезүү, өзүнүн мамлекетинин өнүгүүсүнө жана гүлдөшүнө активдүү катышуу зарылчылыгы менен мүнөздөлөт. Кыргыз жараны катары өзүн-өзү таанып билүүсү жарандын улуттун калыптанышына кошкон салымы. Өлкөнүн өнүгүшү үчүн экономикалык ийгилик жана өлкөнү компетенттүү башкаруу гана эмес, ошондой эле ар бир жаран өзүнүн жарандыгынын маанилүүлүгүн жана маанисин аңдап, өз элине жана мамлекетине болгон сүйүү жана урматтоо сезимине ээ болушу керек. Кыргыз жараны гана өнүккөн мамлекетти түзгө салым кошо алат.

Кыргыз жараны – бул Кыргыз Республикасынын бардык жарандарынын этностук, диний жана социалдык таандыктыгына карабастан, алардын биримдигинин идеясына негизделген жарандык иденттүүлүк концепциясы. «Кыргыз жараны» концепциясы этникалык идентификациянын чегинен чыгып, атуулдукту жана көз карандысыздыкты жана эгемендүүлүктү урматтоо, укуктарды жана эркиндиктерди сыйлоо, демократиялык принциптерди жана коом алдындагы жоопкерчиликти урматтоо сыяктуу жалпы баалуулуктарга берилгендикти баса белгилеген жалпы улуттук иденттүүлүк – «Кыргыз жараны» түзүүгө багытталган.

Концепциянын максаты – бирдиктүү мамлекет жана улуттук долбоорго таандык болуунун маанилүүлүгүн белгилеп, коомдук биримдикти чыңдоо жана улуттар аралык бөлүнүүнү болтурбоо. «Кыргыз жараны» коомдук бирикмеси ар бир жаран тегине карабастан бирдей укуктарга жана милдеттерге ээ деп эсептейт, бул туруктуу жана адилет коомду түзүүгө өбөлгө болот.

Ар бир кыргызстандыктын жарандык аң-сезимди өнүктүрүү өлкөнүн социалдык-экономикалык жана коомдук-саясий турмушуна катышуусу үчүн бирдей шарттарды жана мүмкүнчүлүктөрдү түзүү, коомдогу көп түрдүүлүктү сактоо, теңчиликти жана басмырлоону болтурбоо аркылуу ишке ашырылат.

Кыргыз жараны ким? Бул өзүн Кыргызстандын бир бөлүгү катары тааныган, укуктарын жана милдеттерин билген, жасаган иштери үчүн жоопкерчиликти, өзүнө жана үй-бүлөсүнө, айланасындагы адамдарга кам көрө билген, мекенин сүйгөн инсан.

Демек, жаш муундарда жарандык баалуулуктарды жана жарандык компетенцияларды калыптандыруу баштапкы кесиптик билим берүү жана окутуу системасынын маанилүү бөлүгү болуусу тийиш. Бул үй-бүлөнүн, билим берүү мекемелеринин, ар кандай социалдык институттардын, мамлекеттин жана окуучулардын өздөрүнүн өз ара жана биргелешкен аракеттеринин зарылдыгын жогорулатат. Бул процессте

маанилүү орунду кесиптик лицейлер, мугалимдер, класс жетекчилер жана өндүрүштүк устаттар ээлеп, жаштар арасында жарандык баалуулуктарды жана ишенимдерди калыптандыруу үчүн жагымдуу шарттарды түзүп, алардын бул баалуулуктарды карманууга болгон мотивациясын дайыма жогорулатып турушат. Демек, лицейдин мугалимдери жана устаттары Кыргызстандын баалуулуктарын алып жүрүүчүлөрү катары окуучуларга теориялык билимди гана эмес, практикалык түрдө да жарандык компетенцияларды калыптандыруу иштерине тартуу, уюштура билүү менен жеткире билиши керек.

Лицейдин окуучулары – бул курактагы индивидде бир жагынан жүрүм-турумдун калыптануучу, социалдык нормаларды кабыл алуу процесси жүрүп жаткан учур, экинчи жагынан ички критикалык ой жүгүртүү жана өз көз караштарын жана ишенимдерин калыптандыруу процесси жүрүп жаткан жаштардын өзгөчө крезисттик убагы болуп саналат. Ошондуктан, жарандык баалуулуктарды калыптандыруу процессин мугалим менен окуучу биргелешип жана системалуу түрдө калыптандыруу маанилүү. Мугалимдин ролу билимди алып жүрүүчү эле эмес, студенттин тандоосуна туура багыт берип, керектүү баалуулуктарды жана жеке жарандык компетентүүлүктү калыптандыруучу авторитеттүү адам. Коомчулуктун келечеги азыркы учурда жаштарды инсандыкка сугарып тарбиялап, билим берген мугалимдин колунда.

Жарандык баалуулуктарды калыптандыруу билим берүү системасынын негизги милдеттеринин бири, бирок бул максатка окуу предметтерин окутуу жана теориялык билимдерди берүү аркылуу гана жетишүү мүмкүн эмес. Баалуулуктарды формулалар же тарыхый даталар сыяктуу таңуулоо же баяндоо менен калыптандыруу коолдон келбейт. Алардын маңызын түшүнүү, берилгендик жана эң негизгиси күнүмдүк турмушта колдонуу аркылуу калыптанат. Мугалим өзү күнүмдүк практикада карманбаган нерсени калыптандыруу мүмкүн эмес. Демек, баалуулуктарды калыптандырууда мугалимдин жеке позициясы окуучуларга үлгү болуу менен бирге ар дайым

тарбиялык иштердин өзөгүн жарандык компетентүүлүк камтылуусу абзел.

Татыктуу жарандарды даярдоо жана тарбиялоо лицейдин негизги социалдык миссиясы болуп саналат.

Бул колдонмо окуу-тарбия иштеринин жүрүшүндө лицей окуучуларынын арасында Кыргыз жараны концепциясынын баалуулуктарын жана жарандык иденттүүлүктү калыптандырууда кесиптик лицейлердин мугалимдерине жана устаттарына усулдук колдоо көрсөтүү максатында даярдалган. Лицейлер окуу-тарбия иштерин уюштуруунун ар түрдүү формаларын жана методдорун активдүү пайдалана алышат.

Кесиптик лицейдин эмгек жамааты жана мугалимдер кыргызстандыктардын атуулдук баалуулуктарын калыптандырып, Кыргызстандын жаркын келечегине жана гүлдөшүнө салым кошууда. Кыргыз Жаранынын жайылтууда мугалимдердин, устаттардын ролу зор жана

Методикалык колдонмонун максаты – кесиптик лицейлердин мугалимдерин жана кесипкөй устаттардын керектүү маалыматтык-усулдук материалдар менен жабдуу жана аларга Кыргызстандын жарандык иденттүүлүгүн жана окуучулардын арасында жарандык баалуулуктарды өнүктүрүүгө багытталган натыйжалуу тарбиялык иштерди уюштурууга жардам берүү болуп саналат.

Колдонмодо сунуш кылынган иштин формалары жана методдору мугалимдерге жана өндүрүштүк устаттарга бул процессте мугалимдердин жана студенттердин чыгармачылык дараметин чектебеген, тескерисинче, алардын чыгармачылык дараметинин пайда болушуна түрткү берген тарбиялык иш-аракеттердин кеңири багыттамада жаңы демилгелерге ээ болуу көндүмдөрүн калыптандырууга багытталган.

Методикалык колдонмо өз ара байланышкан эки бөлүмдөн турат:

- 1) Биринчи бапта маалыматтык-мазмундук - мугалимдин өзү тарабынан Кыргыз Республикасынын ар кандай аспектилерин толугураак түшүнүү жана жарандык баалуулуктарды калыптандыруу маселелеринде анын дараметин жогорулатуу үчүн зарыл болгон теориялык маалыматтарды камтыйт: : иденттүүлүк деген эмне, этностук жана жарандык иденттүүлүктүн айырмачылыктары, көп түрдүүлүктүн сакталышынын ролу, кыргыз жараны деген ким, кыргыз жаранынын негизги баалуулуктары ж.б.
- 2) Экинчи бап усулдук - Кыргызстанда жарандык баалуулуктарды калыптандыруу үчүн жаштар менен иштөөнүн формаларын жана таасир этүүнүн ыкмаларын ачып берет, ошондой эле алар менен өз ара аракеттенүү процессин кантип натыйжалуу уюштуруу боюнча сунуштарды камтыйт.

Заманбап шарттарда улуттук өзгөчөлүктү жана жарандык аң-сезимди өнүктүрүү өсүп келе жаткан муундарды тарбиялоонун ажырагыс бөлүгүнө айланууда. Ар бир мамлекет өз жарандарынын мамлекетке жана коомго таандык болуу сезимин калыптандыруу үчүн бекем пайдубал түзүү аркылуу улуттун биримдигин чыңдоого умтулат.

***Сизге усулдук-методикалык колдонмону ийгиликтүү
жана кызыктуу таанышууну каалайбыз!***

1-БАП. Мамлекет менен жарандардын биримдиги жана бүтүндүгү. Кыргыз жаранынын жарандык идентүүлүгү

1.1. Мамлекеттин негизги белгилери. Кыргызской Республикасынын мамлекеттигинин жана мамлекеттик негизги атрибуттарынын мүнөздөмөлөрү

*Ата Мекенди алып кетүү мүмкүн эмес,
алып кетсе сарсанаа, кусалыкты алып кетүүгө
болоор,
эгер Ата Журт деген баштыктай сүйрөп,
өзүң менен алып жүрө турган нерсе болсо,
анда анын баасы сокур тыйынга
турбас”*
**Чынгыз
Айтматов, Кыямат**

Мамлекеттин негизги белгилери

Мамлекет – жарандардын каалоосу менен түзүлгөн, жарандар үчүн маанилүү функцияларды камсыз кылуу үчүн зарыл болгон башкаруу түзүмү. Бул коомду башкарып, андагы тартипти жана туруктуулукту камсыз кылган алдыңкы саясий институт.

Мамлекеттин негизги белгилери:
<ul style="list-style-type: none">• Белгилүү бир аймактын болушу.• Суверендүүлүк — мамлекет ички иштеринде жана тышкы саясатта толугу менен көз карандысыз болушу керек;
<ul style="list-style-type: none">• Колдонулган ресурстардын көп тармактуулугу — мамлекет өзүнүн ыйгарым укуктарын ишке ашыруу үчүн ар түрдүү бийлик ресурстарын (экономикалык, социалдык, руханий ж.б.) топтойт;
<ul style="list-style-type: none">• Бүткүл коомдун кызыкчылыктарын көрсөтүү – мамлекет жеке

<p>адамдардын же социалдык топтордун эмес, бүткүл коомдун атынан чыгат;</p>
<ul style="list-style-type: none"> Мыйзамдуу зомбулуктун монополиясы (бийлик) – мамлекет мыйзамдарды аткаруу жана аларды бузгандарды жазалоо үчүн күч колдонууга укуктуу.
<ul style="list-style-type: none"> Салыктарды чогултуу- алуу укугу – мамлекет калктан ар кандай салыктарды жана жыйындарды белгилейт жана чогултат, алар мамлекеттик органдардын ишин каржылоого жана ар кандай башкаруу маселелерин чечүүгө жумшалат;
<ul style="list-style-type: none"> Бийликтин коомдук мүнөзү – мамлекет жеке эмес, коомдук кызыкчылыктардын корголушун камсыздайт. Мамлекеттик саясатты ишке ашырууда адатта бийлик менен жарандардын ортосунда жеке мамилелер болбойт;
<ul style="list-style-type: none"> Символдордун бар болушу – мамлекеттин өзүнүн мамлекеттүүлүгүнүн белгилери – туу, герб, гимн ж.б.
<ul style="list-style-type: none"> Мамлекеттик тилдин же бир нече мамлекеттик тилдердин бар болушу.

Кыргыз Республикасы (Кыргызстан) кыргыз элинин бирдиктүү Ата Мекени. Өлкөнүн негизги мыйзамы – Конституция. Конституция (латынча *constitutio* – түзүлүш), башмыйзам – өлкөнүн негизги (башкы) мыйзамы, мамлекеттин өзгөчө укуктук документи. Конституция мамлекеттин жана коомдун түзүлүшүнүн негиздерин, адамдын жана жарандын укуктук абалынын негиздерин жөнгө салат.

*Биз, Кыргыз
Республикасынын эли,
өз тагдырыбызды өз
алдынча чечүү укугун туу
тутуп;
укук үстөмдүүлүгүн,
адилеттүүлүктү жана тең
укуктуулукту камсыз кылуу
максатында;
чыныгы элдик бийликтин
негиздерин бекемдеп;
ата-бабабыздын наркын,
салтын сактап, Айкөл
Манастын осуяттарына
таянып, биримдикте,
тынчтыкта жана*

*ынтымакта табият менен таттуу мамиледе жашоону
улап;*

*Кыргыз Республикасынын элинин укуктарын жана
кызыкчылыктарын коргоп;
мамлекеттүүлүктү сактоо жана чыңдоо үчүн майтарылбас
эркти көрсөтүп;*

*адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин
коргоого жана урматтоого умтулууну ырастاپ;
жалпы адамзаттык принциптерди жана баалуулуктарды
таанып;*

*социалдык адилеттикке, экономикалык бакубатчылыкка,
билимге, илимге жана руханий өнүгүүгө умтулуп;
элдин эркиндиги үчүн курман болгон баатырларды эсте
сактап;*

*азыркы жана келечек муундардын алдында Мекен үчүн
жоопкерчиликти түшүнүп, ушул Конституцияны кабыл
алабыз.*

КР Конституциясынын преамбуласы, 5-май, 2021-жыл.

Кыргыз Республикасынын жарандыгы – адам менен мамлекеттин ортосундагы алардын өз ара укуктарынын жана милдеттеринин жыйындысында туюнтулган туруктуу укуктук байланыш.

Жарандык - бул адамдын өз өлкөсүнүн жараны катары аң-сезиминин деңгээли жана ага ылайык жүрүм-

туруму, инсандын коомдун гүлдөшүнө активдүү салым кошууга даярдыгы.

Адам жарандык алат, бирок жарандуулугу жок болушу мүмкүн.

Конституция жогорку юридикалык күчкө ээ жана Кыргыз Республикасында түздөн-түз колдонулат. Конституциялык мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар Конституциянын негизинде кабыл алынат. Эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптери жана ченемдери, ошондой эле Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык күчүнө кирген эл аралык келишимдер Кыргыз Республикасынын укук тутумунун курамдык бөлүгү болуп саналат. Эл аралык келишимдерди, эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптерин жана ченемдерин колдонуунун тартиби жана шарттары мыйзам менен аныкталат. **(6-берене)**

Кыргыз Республикасынын Конституциясында (23-берене) адамдын укуктары жана эркиндиктери ажырагыс жана ар бир адамга төрөлгөндөн тарта таандык экендиги белгиленген. Алар абсолюттук, ажыратылгыс деп таанылып мыйзам жана сот тарабынан кимдир бирөөнүн кол салууларынан корголот.

Адам укуктары жана эркиндиктери Кыргыз Республикасынын эң жогорку баалуулуктарынын бири. Бардык мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын ишинин маанисин жана мазмунун аныкташат.

Эч ким жынысына, расасына, тилине, майыптыгына, улутуна, динине, жашына, саясий же башка көз карашына, билимине, тегине, мүлктүк же жагдайларга карата басмырлоого жол берилбейт.

Басмырлоого жол берген адамдар мыйзамга ылайык жоопкерчиликке тартылышат. Мыйзам тарабынан белгиленген жана эл аралык милдеттенмелерге ылайык ар кандай социалдык топтор үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылууга багытталган атайын чаралар басмырлоо болуп саналбайт.

Кыргыз Республикасында мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей. Кыргыз Республикасында эркектер жана аялдар бирдей укуктарга жана эркиндиктерге, белгилүү нерсени ишке ашыруу үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөргө ээ. (24-берене)

Жаран — укуктук негизде белгилүү бир мамлекетке таандык адам. Жаран кеңири укуктар менен эркиндиктерге жана белгилүү милдеттерге да ээ. Эркин мамлекеттин жарандары өзүнүн укуктук абалы боюнча чет элдик жараны жана ал мамлекеттин аймагында жарандыгы жок адамдардан айырмаланып турат. Алып айтсак, саясий укук жана эркиндиктерге жаран гана ээ боло алат.

Жарандык же атуулдук — адамдын белгилүү бир мамлекет менен туруктуу укуктук байланышы. Ал мамлекет менен анын бийлиги астында турган жактын ортосундагы өз ара мамиледен улам ачык көрүнөт; мамлекет адам укугу менен эркиндигин билет жана кепилдик берет, чет өлкөгө чыкканда анын кызыкчылыгын коргойт; ошол эле учурда, жаран дагы мамлекет мыйзамдары менен көрсөтмөлөрүн сактайт, ал тарабынан белгиленген милдеттерди аткарат. Мына ошондой укуктар менен милдеттердин жыйындысы жарандардын, чет өлкө жарандары менен жарандыгы жок адамдардан айырмалаган саясий-укуктук макамын түзөт.

Жарандын укуктары - бул адамга анын мамлекетке таандыктыгынан улам гана ыйгарылган укуктар жана эркиндиктер. Кыргызстандын жараны мамлекеттик башкарууга катышууга укуктуу. Шайлоо – бул жарандын эң маанилүү саясий укугу. Жарандар тарых жана маданият эстеликтерин коргоого милдеттүү

Конституцияда Кыргыз Республикасынын жаранынын милдеттери берилген:

- Кыргыз Республикасынын Конституциясын жана мыйзамдарын сактоо;
- мыйзамдарда каралган салыктарды төлөө;
- жаратылышты жана айлана-чөйрөнү сактоого, жаратылышка аяр мамиле жасоо;
- өз мекенинин өнүгүшү үчүн иштөө;

- Ата Мекенди коргоо – Кыргыз Республикасынын жарандарынын ыйык парзы жана милдети.;
- мыйзамсыз аракеттерге (аткезчилик, уурулук ж.б.) катышпоого.

Кыргыз Республикасынын жаранынын укуктары жана милдеттери динине жана этносуна карабастан ар бир адам үчүн милдеттүү. Белгилей кетсек, аларды билбестиктен бузуу юридикалык жоопкерчиликтен бошотпойт, анткени мыйзамдуулук мамлекеттин негизги принциби болуп саналат.

Биздин мамлекетибиздин, **Кыргыз Республикасынын** аталышы башкаруунун учурдагы формасын – республиканы («res publica» латын тилинен «**жалпы иш**») билдирет.

Мамлекеттик башкаруунун эки формасы бар - монархия жана республика:

Монархия (падышалык) (Monarchs <monos – жалгыз + archos <башкаруучу) – мамлекеттик башкаруунун бир формасы; мамлекеттик бийлик жеке бир адамдын колунда болот. Бийлик мураска калат. Тарыхта Монархиянын алгачкы формасы абсолюттук Монархия болгон.

Республика (латынча: res publica, "коомдук иш" дегенди билдирет) "бийликти эл жана алардын шайланган өкүлдөрү жүргүзөт" деген башкаруу түрү. Республикаларда, өлкө бийликтин жеке кызыкчылыгы же менчиги эмес, "коомдук маселе" деп эсептелет.

Мамлекеттик башкаруу формасы – бул мамлекеттин формасынын бир элементи болуп саналат. Ал мамлекеттин жогорку бийлик органдарын уюштуруунун системасын, алардын түзүлүү тартибин, иштөө мөөнөттөрүн жана функцияларын, ошондой эле бул органдардын өз ара жана калк менен өз ара аракеттенүү тартибин, калктын аларды түзүүгө катышуу даражасын аныктайт. Башкаруу формасы мамлекеттик түзүлүш формасы жана саясий режим менен катар мамлекеттин формасынын маанилүү курамдык бөлүгү болуп эсептелет. Мамлекеттик башкаруу формасынын алкагында президенттик, парламенттик жана аралаш (жарым президенттик) республикалар болот.

Кыргызстан башкаруу формасы боюнча **“Президенттик Республика”** Президенттик республика мамлекет башчысын, Президентти калк түздөн-түз шайлай тургандыгы менен мүнөздөлөт. Президент кеңири ыйгарым укуктарга ээ: ал бир эле учурда мамлекет башчысы, аткаруу бийлигинин башчысы жана куралдуу күчтөрдүн башкы кол башчысы.

Президент элдин жана мамлекеттик бийликтин биримдигин камсыз кылат. Президент Конституциянын, адамдын жана жарандын укуктарынын жана эркиндиктеринин кепили болуп саналат. Президент мамлекеттин ички жана тышкы саясатынын негизги багыттарын аныктайт. Мамлекеттик бийликтин биримдигин, мамлекеттик органдарды координациялоону жана өз ара аракеттенүүсүн камсыз кылат. Президент ички жана эл аралык мамилелерде Кыргыз Республикасынын атынан чыгат. Кыргыз Республикасынын эгемендигин жана аймактык бүтүндүгүн коргоо боюнча чараларды көрөт. Президент Кыргыз Республикасынын жарандары тарабынан 5 жылдык мөөнөткө шайланат.

Кыргыз Республикасынын бардык маанилүү белгилери өлкөнүн Конституциясында чагылдырылган:

- *Кыргыз Республикасынын эли эгемендиктин ээси жана мамлекеттик бийликтин жападан жалгыз булагы болуп саналат (1-берене)*

- *Кыргыз Республикасында элдик бийлик бийликтин толугу менен элге таандыктыгы, адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо, мамлекеттин жана коомдун иштерин башкарууга эркин жана реалдуу жеткиликтүүлүк принциптерине негизденет. (2-берене)*

- *Кыргыз Республикасынын жарандары өзүнүн бийлигин түздөн-түз шайлоолордо жана референдумдарда (бүткүл элдик добуш берүү), ошондой эле мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары*

аркылуу Конституциянын жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын негизинде ашырат. (2-берене)

- Шайлоолор жана референдумдар эркин, жалпыга бирдей, тең жана тикелей шайлоо укугунун негизинде жашыруун добуш берүү менен өткөрүлөт. Кыргыз Республикасынын 18 жашка толгон жарандары шайлоо укугуна ээ болот. (2-берене)

Кыргыз Республикасында мамлекеттик бийлик төмөнкү принциптерге негизделет:

– бүткүл эл тарабынан шайланган Президент жана Жогорку Кеңеш өкүл болгон жана камсыз кылган элдик бийликтин үстөмдүгү;

– мыйзам чыгаруу, аткаруу, сот бутактарына бөлүнүшү, алардын өз ара ырааттуу иштөөсү жана аракеттенүүсү;

– өз ыйгарым укуктарын элдин таламдары үчүн гана жүзөгө ашырууда мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын ачыктыгы; (4-берене)

Кыргыз Республикасы (Кыргызстан) – көз карандысыз, эгемендүү, демократиялык, унитардык, укуктук, светтик жана социалдык мамлекет¹.

Кыргыз мамлекетинин ар бир өзгөчөлүгүнө кененирээк токтололу.

Көз карандысыз мамлекет – саясий жана экономикалык көз карандысыздыкка ээ болгон мамлекет. 1991-жылдын 31-августунда Кыргыз ССР Жогорку Кеңешинин кезексиз сессиясында «Кыргыз Республикасынын мамлекеттик көз карандысыздыгынын декларациясы жөнүндө» токтом кабыл алынган. Декларацияга ылайык, Кыргыз Республикасы көз карандысыз, эгемендүү, демократиялык мамлекет деп

¹ Кыргыз Республикасынын Конституциясы референдум (бүткүл элдик добуш берүү) менен кабыл алынган
11-апрель, 2021-жыл. 5-май, 2021-жылдын Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен колдонууга киргизилген

жарыяланган.

Суверендүү мамлекет – ал ички жана тышкы суверенитетти жүзөгө ашырган, так аныкталган аймагы бар, туруктуу калкы, өкмөтү бар, башка мамлекеттерден көз карандысыз, башка эгемендүү мамлекеттер менен эл аралык мамилелерге кирүү укугуна жана мүмкүнчүлүгүнө ээ болгон мамлекет.

Демократиялык мамлекет («демократия» термини грек тилинен которгондо элдин бийлиги дегенди билдирет), анын түзүлүшү жана иши элдин эркине, адамдын жана жарандын жалпы таанылган укуктары менен эркиндиктерине ылайык келет. Кыргыз Республикасынын эли эгемендүүлүктүн ээси жана мамлекеттик бийликтин бирден-бир булагы.

Кыргыз Республикасынын жарандары өз бийлигин түздөн-түз шайлоолордо жана референдумдарда (жалпы элдик добуш берүү), ошондой эле Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жана мыйзамдарынын негизинде мамлекеттик органдар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары системасы аркылуу ишке ашырышат.

Шайлоолор жана референдумдар эркин, жалпы, тең жана тике шайлоо укуктарынын негизинде жашыруун добуш берүү аркылуу өткөрүлөт. Кыргыз Республикасынын 18 жашка толгон жарандары шайлоого катыша алышат.

Кыргызстандын элин Кыргыз Республикасынын бардык этносторунун жарандары түзөт. Президент жана Жогорку Кеңеш кыргыз элинин атынан сүйлөөгө укуктуу. Кыргыз Республикасында демократия адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо, мамлекеттин жана коомдун иштерин башкарууга эркин жана реалдуу жеткиликтүүлүк принциптерине негизделет.

Унитардык мамлекет – анын түзүүчү бөлүктөрү административдик-аймактык бирдиктерден турган жана мамлекеттик түзүлүш статусуна ээ болбогон башкаруу формасы. Федерациядан айырмаланып, унитардык

мамлекет бүткүл өлкө үчүн бирдей мамлекеттик бийликтин жогорку органдарына, бирдиктүү укуктук системасы жана конституциясына ээ.

Укуктук мамлекет – бардык ишмердүүлүгү укук ченемдерине, ошондой эле ар-намысты, эркиндикти жана адам укуктарын коргоого багытталган негизги укуктук принциптерге баш ийген мамлекет.

Конституцияда адамдын укуктары жана эркиндиктери ажырагыс жана ар бир адамга төрөлгөндөн тарта таандык экени аныкталган. Алар абсолюттук, ажыратылгыс деп таанылат жана мыйзам жана сот тарабынан кимдир бирөөнүн кол салууларынан корголот.

Адам укуктары жана эркиндиктери Кыргыз Республикасынын эң жогорку баалуулуктарынын бири. Алар түздөн-түз аракеттенишет, бардык мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын ишинин маанисин жана мазмунун аныкташат.

Социалдык мамлекет – саясаты ар бир жарандын татыктуу жашоо деңгээлине жетиши, социалдык айырмачылыктарды жөнгө салуу жана муктаж болгондорго жардам берүү үчүн социалдык адилеттүүлүк принцибине ылайык материалдык байлыктарды кайра бөлүштүрүүгө багытталган мамлекет.

Светтик мамлекет – диний эмес, жарандык ченемдердин негизинде жөнгө салынган түзүлүштөгү мамлекет; мамлекеттик органдардын чечимдери диний негиздемеге ээ боло албайт. Мамлекеттик бийликтин динге болгон мамилелеринин формалары жана түрлөрү боюнча светтик мамлекеттен башка да түрлөрү бар, мисалы: дин мамлекеттик статуска ээ болгон эбегейсиз артыкчылыктарга гана ээ болуу ошондой эле таасирдүүлүгү артыкчылыктуу мамлекет. Саясий күч, теократиялык (бул жерде бийлик динге таандык) жана атеисттик (бул жерде атеисттик пропаганда мамлекеттик бийлик органдарынан келип чыккан жана динге тыюу салынган).

Кыргыз Республикасынын мамлекеттик атрибуттары жана символдору

Бардык мамлекеттик символдор – герб, туу жана гимн бир эле функцияны аткарат: алар кайсы мамлекетке таандык экенин көрсөтүп турат. Негизи, герб, туу жана гимн өлкөнүн аталышындай эле чоң ролду ойнойт - алардын милдети кайсы мамлекетке таандык экенин билдирүү. Демек, мамлекеттик символдор ар бир мамлекеттин өзгөчөлүгүн жана эгемендигин камтыган ажырагыс атрибуттарынын бири болуп саналат.

Мамлекеттик туу, герб жана гимн өлкөнүн кадыр-баркынын символу болуп саналат. Туу көтөрүүдө же гимнди ойнотууда аларга урмат көрсөтүлөт, бардык отурган инсандар ордунан турушат.

Мыйзамда мамлекеттик символдорду сыйлабагандык же кемсинткендик үчүн жоопкерчилик каралган.

Кыргыз Республикасынын жарандары, ошондой эле мамлекетибиздин аймагында конок болуп келген адамдар Кыргызстандын мамлекеттик символдорун сыйлоого милдеттүү. Мамлекеттик символдор адамдардын жарандык, укуктук жана адеп-ахлактык өзүн-өзү андоосу менен байланышкан эмоцияларга өзгөчө жагымдуу таасирин тийгизет.

ГЕРБ – мамлекеттин негизги символдорунун бири. «Герб» термини немисче «erbe» (мурас) сөзүнөн келип чыккан жана тукум куучулук айырмалоочу белгини - символдук мааниге ээ болгон фигуралардын жана нерселердин жыйындысын билдирет.

Тарых көрсөтүп тургандай, азыркы Борбордук Азиянын аймагында жашаган коло доорунун көчмөндөрү да өздөрүн өзгөчө символ – тотем менен тааныштырышкан, анын графикалык туюнтмасы кийинчерээк «тамга» деген атка ээ болгон.

Герб 1994-жылы 14-январда Жогорку Кеңештин токтому менен бекитилген.

Кыргыз Республикасынын мамлекеттик гербинде өлкөнүн эркиндигин, жакшылыкка умтулуусун, айкөлдүгүн, кыргыз элинин ой-максатынын бийиктигин билдирген ак шумкардын канатын жайган сүрөтү түшүрүлгөн.

Кыргызстандын бермети – Ысык-Көл. Суу бети – жаратылыштын кооздугунун символу, жашоонун жана энергиянын булагы.

Күн менен тоо чокуларынын силуэти кыргыздын салттуу эркектеринин баш кийими – “калпакка” окшош. Тоолордун силуэти баш кийимден тышкары өлкөнүн символу болуп саналат. Герб менен чектешкен пахта жана буудай Кыргызстандын маданияттарынын көп түрдүүлүгү жана ошол эле учурда алардын ар түрдүүлүгүн бир бүтүнгө - кыргыз элин бириктирип турат.

Мамлекеттик гербде колдонулган негизги түс - байлыктын, адилеттиктин жана айкөлдүктүн символу катары кызмат кылган алтын. Алтын түскө шайкеш келип, ачык асманды, тынчтыкты жана гүлдөп-өнүгүүнү символдоштурган көк түс дагы бар.

ТУУ - мамлекеттин эгемендигин жана өзгөчөлүгүн чагылдырган негизги символдордун бири.

Эгемендүү Кыргызстандын мамлекеттик туусу расмий түрдө 1992-жылдын 3-мартында негизделген. Желектин авторлору: Э.Айдарбеков, Б.Жайчыбеков, С.Иптаров, Ж.Матаев жана М.Сыдыков.

Кыргызстандын мамлекеттик туусу – кызыл түстөгү кездеме, анын ортосунда алтын түстөгү кырк нурлары бар тегерек күн жайгашкан. Алтын күн тынчтыкты жана байлыкты, ал эми тундук атанын үйүнүн символу. Ал өлкөдө жашаган элдердин биримдигин билдирет. Айланага бириккен кырк нур байыркы 40 уруунун бир эл болуп биригүүсүн билдирет.

ГИМН – мамлекеттин негизги символдорунун бири. «Гимн» деген сөз гректин «gimneo» деген сөзүнөн келип, «салтанаттуу ыр» дегенди билдирет. Гимн өлкөнүн жарандарынын эффективдүү коомдук-саясий консолидациясы жана этномаданий идентификациясы үчүн негизги мааниге ээ болгон маанилүү үн символикасынын ролун аткарат.

Мамлекеттик гимн маанилүү мамлекеттик салтанаттарда, Жаңы жыл түнүндө жана спорттук мелдештерде аткарылат. Оң колду көкүрөктүн сол капталына коюп туруп угуу салтка айланган.

Гимн Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин 1992-жылдын 18-декабрындагы токтому менен бекитилген. Анын сөзүнүн авторлору Ж.Садыков жана Ш. Музыкасын Н.Давлесов менен К.Молдобасанов жазган. Кыргыз тилинен орусчага К.Акматов жана М.Рудов которгон.

Азыркы учурда дүйнөдө өздөрүнүн белгилүү аймагы жок элдер да бар, ошондой эле аймагы бар болгону менен чыныгы көз карандысыздыгы жок элдер да кездешет. Ал эми бизде бардыгы бар, жана биз бул нерселер менен сыймыктанышыбыз, баалашыбыз жана сакташыбыз керек!

Текст Гимна на государственном языке	Текст Гимна на русском языке
<p>Ак мөңгүлүү аска, зоолор, талаалар, Элибиздин жаны менен барабар. Сансыз кылым Ала-Тоосун мекендеп, Сактап келди биздин ата- бабалар.</p> <p>Кайырма: Алгалай бер, кыргыз эл, Азаттыктын жолунда. Өркүндөй бер, өсө бер,</p>	<p>Высокие горы, долины, поля — Родная, заветная наша земля. Отцы наши жили среди Ала-Тоо, Всегда свою родину свято храня.</p> <p>Припев: Вперёд, кыргызский народ, Путем свободы вперёд! Взрастай, народ, расцветай,</p>

<p>Өз тагдырың колунда.</p> <p>Аткарылып элдин үмүт тилеги, Желбиреди эркиндиктин желеги. Бизге жеткен ата салтын, мурасын, Ыйык сактап урпактарга берели.</p> <p>Кайырма: Алгалай бер, кыргыз эл, Азаттыктын жолунда. Өркүндөй бер, өсө бер, Өз тагдырың колунда.</p>	<p>Свою судьбу создай!</p> <p>Мечты и надежды отцов сбылись. И знамя свободы возносится ввысь. Наследье отцов наших передадим, На благо народа потомкам своим.</p> <p>Припев: Вперёд, кыргызский народ, Путем свободы вперёд! Взрастай, народ, расцветай, Свою судьбу создай!</p>
--	---

МАМЛЕКЕТТИК ТИЛ – жарандык интеграциянын куралы болгон Туу, Гимн, Герб менен катар мамлекеттүүлүгүбүздүн маанилүү атрибуттарынын бири. Кыргыз Республикасында мамлекеттик тил – кыргыз тили. Демек, кыргыз тилин өнүктүрүү – бул кыргыз элинин мурасын сактоо жана өзүнчө этностун тилин өнүктүрүү гана эмес, мамлекетти сактоо ошондой эле бардык жарандарга болгон сый-урматты калыптандыруу маселеси.

13-берене

1. Кыргыз тили – Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили. Мамлекеттик тилди колдонуу тартиби конституциялык мыйзам менен аныкталат.
2. Кыргыз Республикасында расмий тил катары орус тили колдонулат.
3. Кыргыз Республикасынын элин түзгөн бардык этностордун өкүлдөрүнө эне тилин сактоо, окуп-үйрөнүү жана өнүктүрүү үчүн шарттарды түзүү укугу кепилденет.

Мамлекеттик тил мамлекеттин бүтүндүгүн жана элдин биримдигин камсыздайт, бул тил бүтүндөй элдин жалпы менчиги деген ойду билдирет. Ушуга байланыштуу

мамлекеттик тилди өнүктүрүү коомдун биримдигин жана өлкөнүн стабилдүүлүгүн чыңдоонун маанилүү багыты катары түшүнүү керек. Мамлекет менен мамлекеттик тил бири-бири менен тыгыз байланышта – бири экинчисинин өнүгүшүнө шарт түзөт, башкасы жок. Бул ар бир өлкө үчүн уникалдуу, өзүнүн үлгүлөрү бар табигый процесс. Мамлекеттик тилдин статусун көтөрүү, анын ролун жогорулатуу Кыргызстандын турмуштук зарылчылыгы болуп саналат.

Жарандык тарбияны, билимди Кыргызстандын тарыхын, маданиятын изилдебей туруп, өткөндү билбестен элде патриоттук сезимди калыптандыруу мүмкүн эмес. Мамлекеттик тилди жайылтууда басымды туура коюу керек. Мамлекеттик тил расмий тил менен катар улуттар аралык катнаштын тилине айланышы маанилүү.

Тилдин жардамы менен ар бир эл өзүнүн дүйнө таанымын, жетишкендиктерин, баалуулуктарын муундан муунга өткөрүп берет. Тилдин жардамы менен биз баарлашып, ой-пикирибизди жеткирип, билим деңгээлин, руханий жана маданиятыбызды билдиребиз. Мамлекеттик тилдин мамлекеттин башкы символу, жарандык улуттун нукура табияты катары кадыр-баркын жогорулатуу Кыргызстандын социалдык-экономикалык жана руханий өнүгүүсүнүн жана жаңылануусунун, улуттар аралык ынтымакты калыптандыруунун жана ар түрдүү социалдык катмарлардын ортосундагы эффективдүү байланыштын фактору болуп саналат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖАРАНДЫГЫНЫН ПАСПОРТУ (КЫРГЫЗ ЖАРАНЫ)

Паспорт Кыргыз Республикасынын бардык жарандарына 16 жашка толгондо берилет. Кыргыз Республикасынын жаранынын паспортунун бланкасы бурчтары тегеректелген тик бурчтуу формада, өлчөмдөрү 54 мм x 85,6 мм, атайын материалдан жасалган, алдыңкы жана арткы бети болот.

Кыргыз Республикасынын жарандарынын улуттук паспорттору мамлекеттик документтер Кыргыз Республикасынын менчиги болуп саналат жана алардын ээлери Кыргыз Республикасынын коргоосунда болот.

Кыргыз Республикасынын жарандарын улуттук паспорттор менен камсыз кылуу системасы Кыргыз Республикасынын жарандарынын негизги укуктарын жана эркиндиктерин коргоого жана ишке ашырууга көмөк көрсөтүү, өлкөнүн улуттук коопсуздугун чыңдоо максатында иштелип чыккан. Кыргыз Республикасынын улуттук паспорттору Кыргыз Республикасынын жарандарынын инсандыгын аныктоочу жана алардын жарандыгын тастыктоочу документтер болуп саналат.

1.2. Иденттик деген эмне жана анын түрлөрү. Жарандык иденттүүлүктүн негиздери. Кыргыз Жаранынын жарандык өзгөчөлүгү.

Иденттик жөнүндө жалпы түшүнүк. Иденттик – инсандын инсан катары өзүн-өзү аныктоосунун белгилеринин бири, ага өзгөрүп жаткан кырдаалдарда өзүн сактап калууга жардам берет жана аны курчап турган дүйнөгө баа берүүнүн жана өзүн-өзү сыйлоонун критерийи болуп саналат. Иденттик - бул адамдын ал үчүн маанилүү болгон белгилүү бир топко таандык болуу сезими. Бардык

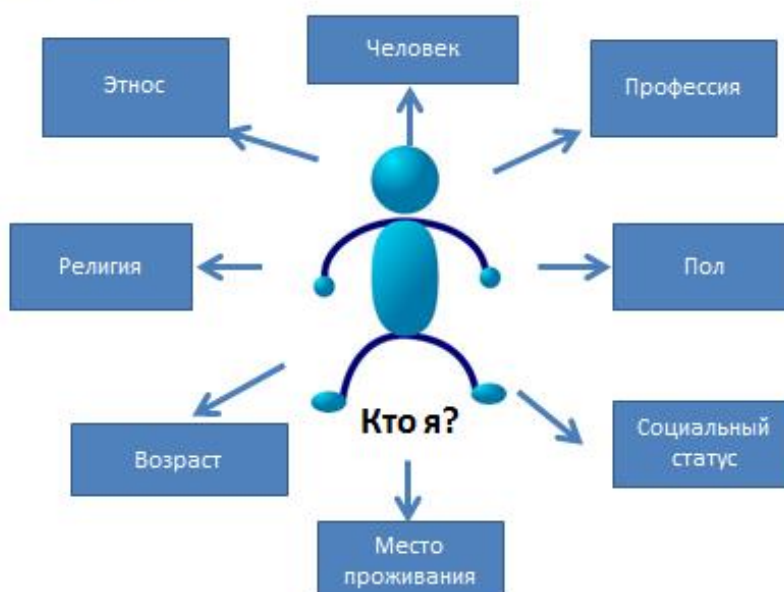
бүдөмүктүктөр менен «иденттиктин» мазмундуу өзөгү бар – ал өзүн белгилүү бир социалдык-маданий жана этникалык топторго, мамлекеттик коомчулукка таандык кылуу, идеяларга карата өз тобу жөнүндө стереотиптик идеяларды («биздин» образын) кабыл алуу..

Иденттүүлүк бул:
Мен башкалардаймын, бирок ошол эле учурда башкалардан айырмаланып турам
Окшоштуктар да, айырмачылыктар да менин инсандыгымдын бир бөлүгү
Биздин иденттүүлүгүбүз башкаларга таасир берет жана ошондой эле башкалардын таасиринде болот
Ар кандай шарттарда биздин өзгөчөлүгүбүздүн аспектиери инсан үчүн айкыныраак жана маңыздуу болуп калат

Идентүүлүк - адамдын жеке өзүн өзү аныктоо жана өзүн-өзү аңдоо негизги аспектилеринин бири катары түшүнүүгө болот. Жөнөкөй сөз менен айтканда, бул мындай суроолорго жооп: "Мен киммин?" , "Мен ким мененмин?" Ар бир адам өзүн топтун мүчөсү же бир бөлүгү, топтун элементи катары көрөт жана аныктайт (сүрөт.1.)

Жогоруда айтылгандай, ар бир адам өзүнүн инсандыгын ар

Рис.1. Кто я?

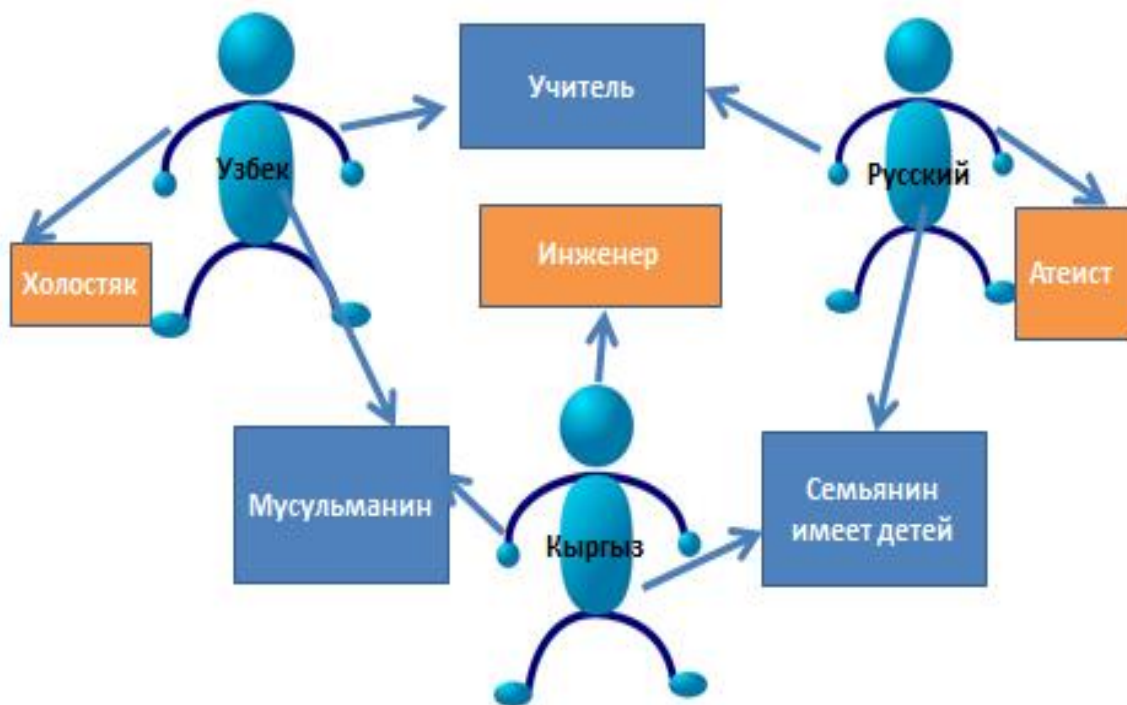

кандай аныктайт. Мисалы, бир адам өзүн мындайча тааныштырса болот: «Мен Асанов Марат, эркекмин, кыргыз, мусулман, студент, шаар тургуну, Кыргызстандын жараны ж.б». Ар бир инсандыктын өз орду жана мааниси бар. Биринде индивид өзүн кыргыздын деп сезсе, экинчисинде өзүн шаар тургуну, үчүнчүсүндө мусулмандын деп эсептейт. Демек, иденттүүлүк - бул адамдардын бирдей жана бирдей эмес башка адамдар менен байланышы жана өз ара аракеттениши. Иденттик - бул өзүн өзү аныктоо! Иденттиктер башкалар менен болгон мамиледе, башкача айтканда, башкалар менен окшоштуктар жана айырмачылыктар боюнча түзүлөт жана билдирет: Мен башкаларга окшошмун, бирок ошол эле учурда мен башкалардан айырмаланып турам, окшоштуктар да, айырмачылыктар да адамдын иденттүүлүгү . Бул биздин иденттүүлүгүбүз башкаларга таасир берет жана өз кезегинде башкалардын таасири астында болот жана биздин иденттүүлүгүбүздүн ар кандай аспектилерин ар кандай шарттарда инсан үчүн айкыныраак жана маңыздуу болуп калат дегенди билдирет..

Өз табияты боюнча иденттүүлүк мамилелер менен аныкталат: «Аралдай болгон адам жок...» (Хемингуэй), анткени, аралдар суу жана аба менен байланышта болот.

Бир нече кадамдар бир эле учурда бир топко таандык кылуу муктаждыгын канааттандырып, адамдын инсандыгынын окшоштуктарын жана айырмачылыктарын жандандырып, талап кылуунун негизинде өз ара топторго бөлүнүүнү жаратат. Бир этностук топко кирген адамдар ар кандай диний топторго таандык болушу мүмкүн, ар кайсы географиялык аймактарда жашашы, ар кандай кесиптин ээлери ж.б. (сүрөт.2).

Рис.2. Множественность идентичностей

Көп иденттүүлүк – бул адамдын бир эле учурда көптөгөн топтордун мүчөсү боло аларын түшүнүүсү жана ар бир конкреттүү кырдаалда анын жүрүм-турумунун сызыгы ал үчүн белгилүү бир контекстте кайсы топ эң маанилүү экендиги менен аныкталат.

Көп иденттүүлүк аркылуу тең салмактуулук сакталат. Биздин иденттүүлүктөрүбүз өзгөрүүгө дуушар болот, анткени алар динамикалуу, түбөлүккө туруктуу кубулуш же мүнөздөмөлөрдүн статикалык жыйынды эмес. Эмне үчүн көп иденттүүлүк ушунчалык маанилүү? Анткени бир адамдын ар кандай топторго таандык болгондун аркасында карама-каршы муктаждыктардын тең салмактуулугу гана сакталбастан, инсандын башка топтордун мүчөлөрү менен байланышы да түзүлөт.

Көп иденттүүлүк аркылуу башка инсандарга болгон толеранттуулук тарбияланат жана башкалар жөнүндө маалымдуулук жогорулайт жана ачык көз караш калыптанат. Чынында, көп иденттүүлүк аркылуу

айырмачылыктар ортосундагы мүмкүн болуучу чыр-чатактар белгилүү бир тең салмактуулукка жетишилгендиктен жумшартылат. Ошентип, көп түрдүүлүк жана көп иденттүүлүктүн бар болуусу стимулдаштырылган жана бекемделиши керек болгон ресурс болуп саналат.

каранды.

- 1) адамдын физикалык абалына же жашоо шартына жараша;
- 2) адамдык жана коомдук чөйрөдөн;
- 3) инсандын өзүн-өзү аңдоосунан.

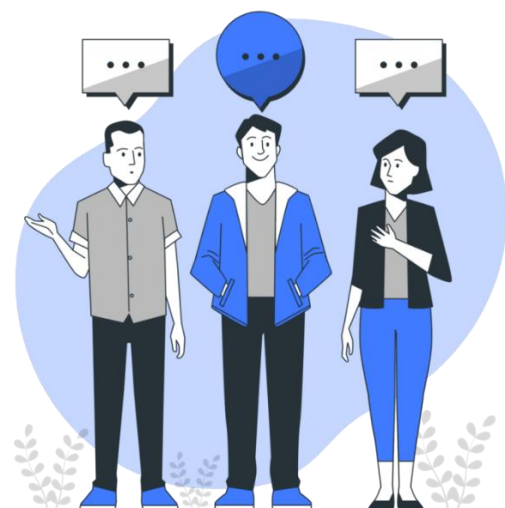
Иденттүүлүктүн негизги түрлөрү.

Иденттүүлүктүн мүнөзүнө жараша төмөнкүлөр болот:

1 *Табигый иденттүүлүк* – бул адамдын өзгөрүшү (дээрлик) мүмкүн болбогон өзгөчөлүктөрдөн калыптанат. Ошол эле учурда өзүнүн иденттүүлүгүн өзгөртө албайт, же өзгөрүү абдан кыйын болот. Мисалы, этникалык, расалык ж.б.

2. *Жасалма иденттүүлүк* – бул социалдык институттун же уюмдан түзүүнү талап кылган иденттүүлүк. Булар, мисалы, класстык жана диний өздүктөрдү камтыйт.

Иденттүүлүктүн эң негизги түрлөрүн карап көрөлү (сүрөт.3)

Жеке иденттүүлүк

Социалдык иденттүүлүк

Маданий иденттүүлүк

Этникалык иденттүүлүк

Жарандык иденттүүлүк

Гендердик иденттүүлүк, инсандын эркектик же аялдык түшүнүктөрүнө шайкеш маданий нормалары бар топ менен идентификациясы, инсандын татаал жана жеке аспектилерин жана маданияттар менен коомдордо болгон гендердик көз караш жана гендердик ролдор сыяктуу аспектилерди камтышы мүмкүн. Гендер биологиялык жыныс менен бирдей эмес. Гендер - бул адамдын коомдогу жүрүм-турумун аныктаган "социалдык жыныстык " деген коомдун идеясына туура келген жүрүм-турум үлгүлөрүнүн төмөнкүдөй түрү.

Аймактык өзгөчөлүк (географиялык бөлүнүш: түштүк, түндүк, уруулук бөлүнүү ж. б.).

Кесиптик иденттүүлүк – белгилүү бир кесипке, экономикалык же социалдык статуска ээ болгон социалдык топтун мүчөсү катары инсандын идентификациясы. Белгилүү бир кесипке таандык болуу дайыма эле ишке аша бербейт, бирок табиттерге, адаттарга жана каалоолорго таасир этет.

Диний өзгөчөлүк – тигил же бул диний топко, ишенимге таандык болуу сезими.

Социалдык иденттүүлүк – бул адамдын өзүнүн ким экендиги жөнүндөгү идеясы, анын белгилүү бир социалдык топко мүчөлүгү, анын мүнөздүү нормалары жана баалуулуктары менен аныкталат. Маанилүү нерсе, адам башка адамдарды өзү таандык болгон социалдык топтордун мүчөлөрү катары («биз») же башка топтордун («алар») мүчөсү катары карайт. Ошол эле учурда, "биз"

жеке адам үчүн маанилүү болгон топторго кирген адамдарбыз. Мисалы, үй-бүлөсү жана жумуш тобу үчүн чоң мааниге ээ болгон адам бул топтордун бардык мүчөлөрүн «биз» деп бөлөт. Тепкичтеги кошуналар, атаандаш компаниянын кызматкерлери, чет өлкөлүктөр — жалпысынан үй-бүлөнүн же команданын мүчөсү болбогондордун баары — «алар», «биздин» топко кирбеген бейтааныш адамдар. Биз үчүн "биз" категориясына кирген топтор биздин социалдык иденттүүлүгүбүздүн бир бөлүгүн түзөт.

Курактык иденттүүлүк – бул адамдын белгилүү бир курактагы (биологиялык да, психологиялык да), муундун адамдарынын тобу менен жана ушул курактагы жана муундагы адамдар жөнүндө өзүнүн идеясы менен өзүн өзү идентификациялоосу.

Этникалык иденттүүлүк – бул инсандын жалпы маданий, тарыхый, лингвистикалык же генетикалык өзгөчөлүктөргө негизделген конкреттүү этнос менен жеке идентификациялоо сезими. Этникалык иденттүүлүк тил, идеялар, баалуулуктар, символдор, тарыхый тагдыр, менталитет жана башкалардан турган татаал система менен мүнөздөлөт. Ага бир катар факторлор таасир этет: жашаган жери, топтун көлөмү, билим деңгээли, маданияты ж.б.

Жарандык (этностук) иденттүүлүк – инсандын мамлекеттин жараны катары идентификациясы. Жарандык иденттүүлүк биздин сыймыгыбызга, патриотизмибизге жана улуттун башка мүчөлөрү (жарандар) менен тилектештигибизге терең таасирин тийгизет.

“Этникалык иденттүүлүк”/“этникалык топ” жана “жарандык иденттүүлүк”/“улут” түшүнүктөрүн түшүнүү. Жарандык иденттүүлүктү калыптандыруу жолдору.

Этникалык иденттүүлүк адамдардын улуту, тили, маданияты, тарыхы, аймагы, кызыкчылыктары, аларга болгон эмоционалдык мамилеси жана белгилүү бир шарттарда ушул идеялардын атынан аракеттенүүгө даярдыгы жөнүндөгү идеялардын негизинде адамдардын жамаатынын аң-сезими түрүндө пайда болот.

“Этникалык иденттүүлүк” этностун өзүн-өзү сактоо, өзүн-өзү өнүктүрүү, бизди курчап турган дүйнөнү үйрө алуу тажрыйбасы сыяктуу түшүнүктөрдү чогултат. Этникалык иденттүүлүктө ар дайым адамдын ички дүйнөсүн, белгилүү бир социалдык топтун, маданияттын, диндин өкүлү катары инсандын ички турмушун түзгөн кубулуштардын жана процесстердин жыйындысын билдирген “руханият” феномени болот. Этникалык иденттүүлүк – этноцентризмдин туундусу. Этноцентризмде өзүнүн позитивдүү өзгөчөлүгүнөн тышкары (этникалык топтордун бүтүндүгүн сактоого салым кошот) терс сезимдерди жаратууга өбөлгө түзөт: этностук топтун өкүлдөрүнүн башкаларга карата артыкчылыктары, практикасын пайда кылат. Кандайдыр бир этникалык топтун нормалары, баалуулуктары жана жүрүм-туруму өзүнүн стандарты менен салыштырылат. Этноцентризм өзүнүн терс көрүнүшүндө ресурстар жана бийлик үчүн күрөшкө жол берет. Үстөмдүк кылган этникалык топ ресурстарга (жерге, сууга, жумушка, акчага, кадыр-баркка, бийликке) жетүүнү көзөмөлдөйт. Үстөмдүк кылуучу топ башкаларды баш ийдире тургандай күчтүү болушу мүмкүн. Күчтүүлөр ресурстарга жетүүнү чектөө үчүн алсыз этникалык топторго үстөмдүк кылышат.

Лингвистикалык фактор бир этностун өкүлдөрүн экинчи улуттун өкүлдөрүнөн бөлүп турган чек катары кызмат кылат. Бирок, бүгүнкү күндө бардык этностук топтор өздөрүнүн түпкү этникалык тилдеринде сүйлөшө бербейт. Учурда көптөгөн этностук топтор чоңураак жана кеңири колдонулган тилдерге өтүштү. Мисалы, ирланддар 200 жылдан ашуун убакыттан бери англисче сүйлөп келишет. Бирок алар англичан боло алышкан жок. Бишкекте жашаган көптөгөн кыргыздар кыргыз тилин жетиштүү деңгээлде билишпейт, орусча сүйлөшөт. Бирок алар орус болуп калышкан жок. Ошол эле учурда араб тилинде сүйлөгөн бардык этностук топтордун өзүнүн лексикалык, фонетикалык, жада калса грамматикалык өзгөчөлүктөрү бар. Кээде бир тилдин диалектилери ушунчалык ар түрдүү болгондуктан, бир диалектиде

сүйлөгөндөр башка диалектиде сүйлөгөндөрдү түшүнүү кыйынга турат.

Этникалык иденттүүлүк ар бир этностун жана этникалык топтун өзүн-өзү сыйлоосун жана өзүн-өзү андоосун калыптандыруу үчүн маанилүү. Адам өзүнүн кайсы бир улутка таандык экенин түшүнгөндө, анын түпкү тегине таандык болуу сезими пайда болот. Ал жалпы баалуулуктарды, үрп-адаттарды жана салттарды бөлүшкөн чоңураак коомчулуктун бир бөлүгүн сезиши мүмкүн. Бул өзүн-өзү сыйлоо сезиминин калыптанышына жана адамдын коомдогу ордун жакшыраак түшүнүүгө өбөлгө түзөт. Адамдардын ортосундагы мамилелерди калыптандырууда этникалык өзгөчөлүк маанилүү роль ойнойт. Биз өзүбүздүн этникалык өзгөчөлүктү таанып, бааласак, биз башкалардын этностук өзгөчөлүгүн жакшыраак түшүнөбүз жана сыйлайбыз. Бул ар түрдүү этникалык топтордун ортосундагы толеранттуулукка, кызматташтыкка жана түшүнүүгө өбөлгө түзөт. Айырмачылыктарды чыр-чатактын булагы катары көргөндүн ордуна, биз аларды адамзаттын маданий мурасын байытуунун баалуу булагы катары көрүүгө үйрөнүшүбүз керек. Маселен, «Манас» эпосу бир эле кыргыз элинин эмес, жалпы адамзаттын энчиси. Бирок этникалык иденттүүлүк көйгөйлөрдүн жана чыр-чатактын булагы да болушу мүмкүн.

Тарыхый бөлүнүүлөр, улуттук кагылышуулар жана этникалык дискриминация социалдык чыңалууга алып келиши мүмкүн. Этностор аралык чыр-чатактын көйгөйлөрү көбүнчө түшүнбөстүктөр, стереотиптер жана жек көрүү менен байланышкан. Ошондуктан улуттар аралык кастыкты азайтуу жана тынчтыкты чыңдоо үчүн ар түрдүү этникалык топтордун арасында билимди жана маалымдуулукту өнүктүрүү маанилүү. Этникалык иденттүүлүк менен байланышкан негизги көйгөй – этникалык стереотиптердин жана улутчулдуктун күчөшү. Этникалык иденттүүлүк бөлүнүүнү жаратып, улуттар аралык кастыкты, зордук-зомбулукту жана ал тургай этникалык экстремизмди күчөтүшү мүмкүн. Демек, этникалык топтордун көп түрдүүлүгүн эске алуу менен, жалпы адамзаттык баалуулуктарды жана

жетишкендиктерди баса белгилөө жана этникалык иденттүүлүк жөнүндө кеңири түшүнүктү түзүү зарыл.

Этникалык иденттүүлүк жалпы коомдук маданияттын, мурастын, жалпы кызыкчылыктардын жана баалуулуктардын негизинде адамдардын баарлашуусуна шарт түзөт. Бул ар түрдүүлүктү сактоого жана этникалык топтордун ар кандай маданияттарын жана каада-салттарын изилдөөгө жана урматтоого мүмкүнчүлүк берүү аркылуу жалпы адамзаттык мурасты байытууга жардам берет. Ошондуктан этникалык айырмачылыктар урматталган жана бааланган, ар түрдүү этностук топтор жашаган коомду түзүүгө умтулуу маанилүү.

Этникалык жана жарандык иденттүүлүктүн айырмасын түшүнүү үчүн этникалык топ менен улуттун айырмасын так түшүнүү зарыл. Этникалык топ – адамдардын социалдык-маданий жамааты, ал эми улут – мамлекет менен байланышкан коомдук-саясий жамаат. Улут – бул белгилүү бир аймакта чогуу жашаган, жалпы экономикасы, тарыхы, тили, маданияты жана башкаруусу бирдей болгон адамдардын тобу. Улутту сыйлоо тигил же бул мамлекетте жашаган улуттарды басмырлоо аркылуу ишке ашырылбашы керек.

Жарандык улуттун калыптанышында эки концептуалдык мамиле бар:

1) **«этникалык мамиле»** мамлекетти куруунун негиздери болуп төмөнкүлөр эсептелет: бир тилдин үстөмдүгү, сан жагынан үстөмдүк кылган бир маданияттын элементтеринин басымдуулугу, үстөмдүк кылуучу топтун тарыхына таянуу.

2) **«жарандык мамиле»**, мында эң негизгиси адамдын тигил же бул өлкөнүн жарандыгына ээ болушу, адам укуктарынын артыкчылыктуулугу жана жарандын этникалык, диний, маданий таандыктыгына карабастан бардыгына бирдей мүмкүнчүлүктөрдү түзүү; субъективдүү тандоо предмети болуп саналат.

Жарандык иденттүүлүк идеясы элдердин этникалык өзгөчөлүгүн сактоо менен консолидацияга жетишүүгө мүмкүндүк берет. Жарандык иденттүүлүк топтук иденттүүлүктүн негизи катары кызмат кылып, өлкөнүн

калкын бирдиктүү жарандык улутка бириктирет жана мамлекеттин туруктуулугунун ачкычы болуп саналат.

Жарандык иденттүүлүк башка адамдар менен байланыш түзүү зарылчылыгы менен тыгыз байланышта жана адамдын өзүнүн жарандык коомго таандык экендигин аңдап-түшүнүүсүн гана эмес, ошондой эле бул жамааттын жана мамлекеттин маанисин түшүнүүсүн, адамдын жүрүм-турум моделин кабыл алууну камтыйт. Жаран, ишмердүүлүктүн максаттарын жана мотивдерин түшүнүү жана жарандардын өз өлкөсүнүн өнүгүшү жана гүлдөшү үчүн өз ара мамилелеринин мүнөзү жөнүндө түшүнүүсү зарыл.

Мамлекетсиз жарандар болбойт, жарандарсыз мамлекет болбойт. Азыркы дүйнөдө өз мамлекети жок көптөгөн элдер бар. Мисалы, 40 миллиондон ашык калкы бар улуттар бар, бирок Кыргызстанда жарандарынын саны 7 миллион гана, бирок өзүбүздүн эгемендүү мамлекетибиз бар. Муну менен сыймыктанып, өлкөңдүн камын көрүшүң керек. Ар бир жаран өз милдетин так аткарып, мамлекеттүүлүктү, эгемендүүлүктү, сактоого салым кошуусу керек. Жарандык - бул ар бир инсан менен мамлекеттин ортосундагы алардын өз ара укуктарынын, өз ара милдеттеринин жана өз ара жоопкерчиликтиринин жыйындысында туюнтулган укуктук мамилелер.

1.3. Кыргыз жаранынын баалуулуктары. Кыргыз жараны деген ким?

Кыргыз Республикасынын баалуулуктары жарандык иденттүүлүктүн негизин түзөт жана бизди курчап турган дүйнөгө карата жүрүм-турумду жана мамилени аныктоочу моралдык принциптерди түзөт. Алар Кыргызстанга мүнөздүү маданий, тарыхый жана социалдык контексттерге негизделген жана Кыргызстандын бирдиктүү элинин жашоосунун маанилүү бөлүгү болуп саналат. Кыргызстандын негизги баалуулуктары болуп төмөнкүлөр саналат:

1. Патриоттуулук

- Мекенге болгон сүйүү. Өз өлкөсүнө, тарыхына жана маданиятына болгон сый-урмат жана берилгендик. Патриоттуулук өз Мекенинин кызыкчылыгын коргоого жана аны өнүгүшүнө катышууга умтулуудан көрүнөт. Маданий мурастарды, Кыргыз элинин каада-салттарын, тилин, үрп-адаттарын жана маданиятын, уникалдуу өзгөчөлүктөрүн сактоого жардам берет.

2. Ынтымак жана биримдик

- Этникалык топтордун ортосундагы ынтымак. Ар улуттун өкүлдөрү жашаган Кыргызстанда алардын ортосундагы ынтымак жана өз ара түшүнүшүү маанилүү аспект болуп саналат. Бул коомдук стабилдүүлүккө жана коомчулуктун биримдигине өбөлгө түзөт.
- Үй-бүлөлүк баалуулуктарды урматтоо. Үй-бүлө коомдун пайдубалы жана улууну сыйлоо, кичүүгө кам көрүү, бири-бирине колдоо көрсөтүү сыяктуу баалуулуктар маанилүү роль ойнойт.

3. Чынчылдык жана адилеттүүлүк

- Этика жана моралдык. Башкалар менен болгон мамиледе чынчылдык жана калыстык болуусу зарыл. Бул сапаттар жеке турмушта да, коомдук иштерде да бааланат.
- Адилеттүүлүк. Конфликттерди адилет жолу менен чечүүгө жана адам укуктарын коргоого умтулуу.

4. Талыкпаган эмгек жана берилгендик

- Эмгектин баалуулугу. Эмгекти урматтоо, аракет жана өжөрлүк менен ийгиликке жетүү каалоосу. Талыкпаган эмгек инсандын, жалпы коомдун жыргалчылыгынын жана өнүгүүсүнүн негизи болуп саналат.
- Коомчулук үчүн аракет кылуу. Ынтымак, кыйын учурда бири-бирине жардам берүүгө даяр болуу кыргыз маданиятынын маанилүү бөлүгү.

5. Илим жана билим алуу

- Билимге умтулуу. Жаштардын өнүгүүсүнө жана коомго салым кошуусуна жардам берген билимдин жана үзгүлтүксүз өзүн-өзү өркүндөтүүнүн баалуулугу.
- Маданий алмашуу. Көп тилдүүлүктүн жана маданий көп түрдүүлүктүн өнүгүшүнө шарт түзгөн башка элдердин жаңы билимине жана маданиятына ачык болуу

6. Боорукердик жана өз ара жардамдашуу

- Боорукердик. Адамдарга, өзгөчө муктаж болгондорго боорукердик жана колдоо көрсөтүү. Бул коомдо биримдикти жана ишенимди жаратат.
- Волонтерлук. Коомдук демилгелерге катышуу жана башкаларга жардам көрсөтүү, бул өз ара жакшы атмосферасын түзөт.

7. Жаратылышты коргоо жана урматтоо

- Экологиялык жоопкерчилик. Айлана-чөйрөгө жана жаратылыш ресурстарына кам көрүү. Кыргыз маданиятында жаратылыш ыйык деп эсептелет.
- Табиятка байланыштуу каада-салттар жана үрп-адаттар. Табигый циклдерди урматтоо жана экологиялык таза чарба жүргүзүү ыкмаларын колдонуу.

Кыргызстандын баалуулуктары жарандык иденттүүлүгүнүн негизин түзүп, коомдун өнүгүү багытын аныктайт. Патриоттук, ынтымактуулук, чынчылдык, эмгекчилдик, билимге умтулуу, боорукердик жана жаратылышты коргоо менен урматтоо – ынтымак жана ынтымактуу коомду түзүүгө көмөктөшүүчү маанилүү аспектилер. Билим берүү жана тарбия иштери аркылуу жаштар арасында бул баалуулуктарды калыптандыруу Кыргыз Республикасынын туруктуу өнүгүүсүнүн зарыл шарты болуп саналат.

Мен кыргыз жараны, бул адам эгемендүү мамлекеттин – Кыргыз Республикасынын жараны экенин билдирет. Мамлекетке таандык болуу анын укуктарын жана милдеттерин аныктайт: мыйзамдарды сактоо, тарыхты, маданиятты, мамлекеттик тилди таануу, көп түрдүүлүктү жана салттарды сактоо, ошондой эле өз өлкөсү менен сыймыктануу. Кыргыз жараны – улутуна, динине, аймактык, гендердик жана башка таандыгына карабастан Кыргыз Республикасынын Конституциясында кепилденген бардык укуктарга жана милдеттерге ээ болгон жаран.

Кыргыз Республикасынын салт-санаасын сыйлоо, сабырдуулук, жарандык милдетти сезүү, тилектештик, коом алдындагы жоопкерчилик жана патриоттуулук сыяктуу баалуулуктарды жөн эле теория аркылуу

үйрөнүүгө болбойт. Алардын калыптанышы үчүн жаштар бул баалуулуктардын маңызын түшүнүп гана тим болбостон, аларды турмушта да багыт алып жеке тажрыйбаларга жана ишенимдерге таянышы зарыл. Кыргыз жаранынын калыптанышы – бул жаран менен мамлекеттин ортосундагы мамилелердин өз ара көз каранды болгон системалуу процесс.

Кыргызстанда кыргыз жаранын жана жарандык иденттүүлүктү түзүүгө эмне жардам берет:

- Жарандардын социалдык адилеттүүлүгү, тендик жана дискриминацияга жол бербөө.
- Кыргызстан элинин жалпы тарыхына жана маданий мурасына карата биргелешкен милдеттерди түзүү. Этникалык топтордун муундан муунга өтүп келе жаткан салттуу баалуулуктары Кыргызстандын элинин маданий мурасынын негизин түзөт.
- Салттуу социалдык нормалардын жана ролдордун демократиялык баалуулуктарына ылайыкташуусу. Салттуу баалуулуктар көбүнчө адамдардын коомдо өзүн кандай алып жүрүшү керектигин аныктаган социалдык нормаларга жана ролдорго негизделет. Бул нормалар үй-бүлөлүк баалуулуктар, диний ишенимдер ж.б. сыяктуу

Кыргыз жараны – Кыргыз Республикасынын атуулу, өлкөнүн Конституциясында жана мыйзамдарында белгиленген укуктарга жана милдеттерге ээ болгон адам. Кыргыз Республикасынын жарандары туулгандыгы боюнча (эгерде ата-энесинин бири же экөө тең Кыргыз Республикасынын жараны болсо) же белгилүү шарттар боюнча (белгилүү шарттарды аткаргандан кийин жарандык алуу жолу менен) боло алат.

Жарандык “Кыргыз Республикасынын жарандыгы жөнүндө” мыйзам менен жөнгө салынат, анда жарандыкты алуу, сактоо жана андан ажыратуу процесси баяндалат.

аспектилерди камтыйт.

- Жалпы жарандык баалуулуктарды калыптандыруунун негизи болгон адеп-ахлактык баалуулуктардын жалпылыгы. Бул тажрыйбаларды кабыл алуу адамдарды бириктирип, коомдук ынтымакты бекемдей алат.
- Горизонталдык (жарандардын ортосунда) жана вертикалдык деңгээлдеги социалдык биримдик (жарандардын бийлик институттарына болгон

ишеними). Горизонталдык (жарандардын ортосундагы) жана вертикалдык деңгээлдеги социалдык биримдик (жарандардын бийлик институттарына болгон ишеними).

- Жалпы тил жана баарлашуу: тил жарандык иденттүүлүктүн негизги элементтеринин бири болуп саналат. Жалпы мамлекеттик тил жана баарлашуу жарандык иденттүүлүккө күчтүү таасир тийгизет. Жалпы мамлекеттик тил коомдогу биримдикти жана ынтымакты бекемдейт, адамдардын бири-бири менен эркин баарлашуусуна жана өз ара аракеттенүүсүнө шарт түзөт.

“Кыргыз жараны менден башталат” – катышуучулар арасында жарандык иденттүүлүктүн калыптанышынын негизги максаты !

- Багыт башка темаларга ылайыкташтырылышы мүмкүн:
- - Мекен менден башталат!
- - Тазалык менден башталат!
- - Ден соолук менден башталат!
- - Тартип менден башталат!
- - Жоопкерчилик менден башталат! ж.б.

Бул билдирүүдө эң негизгиси адам өзүнүн баалуулуктары жана ишенимдери менен айлана-чөйрөдөгү өзгөрүүлөрдүн булагы жана кыймылдаткычы болуп калабы же жокпу. Бул кайрылуу ар бир адамда өз мекени үчүн жоопкерчиликти сезип, өнүгүүгө багытталган аракеттерге түрткү берет.

Ар бир жаран өз үй-бүлөсүндө, коомчулукта жана мамлекетинде бакыттын жана сүйүүнүн куруучусу болуп саналат. Ошентип, Кыргызстандын жарандык иденттүүлүгү – бул Кыргызстанда жашаган ар бир адамдын, мамлекетибиздин бакубаттуулугун өнүктүрүүгө жана гүлдөп-өнүгүшүнө өз салымын кошууга умтулган адам.

Кыргыз Жаранынын баалуулуктары – бул сыймыктануу жана Ата-Мекенге болгон сүйүү, бул ар бир жарандын жүрөгүндөгү Кыргызстан!

Кыргыз жараны брендинин мааниси:

“Кыргыз жараны” брендинин концептуалдык негизи кыргыз жазуучусу/ойчул Ч.Айтматовдун “Адамга эң кыйыны – күн сайын адам болуу”, – деген сөзүнөн алынган. Кыргыз жараны болуу ар бир адам үчүн чоң милдет жана сыноо. Бул ар бирибизден көз каранды. Учурдагы реалдуулукту жана мамлекеттик органдар менен жарандардын ортосундагы өз ара мамилелерди эске алуу менен, «Кыргыз жараны» брендинин негизги маңызы ар бирибиз кандай айырмачылыктарда жана жашаган жерибизге карабастан, «өзүбүз жана башкалар менен ынтымакта » биз туулуп-өскөн мамлекеттин гүлдөшү жана өнүгүшү үчүн багытталган.

Түсү - көк/көгүш түстөр - бул асман менен суунун түстөрү. Асман эркиндикти жана умтулууну, суу тазалыкты, тунуктуку жана өнүгүүнү билдирет.

Төрт бирдей тегерекче - айырмачылык/теңдик, төрт негизги багыт (түндүк, түштүк, батыш, чыгыш).

Борбордук тегерек түндүктү билдирет – бир эл, бир улут, бир мамлекет, ынтымак жана биримдик.

1.4. Кыргызстан элинин көп түрдүүлүгү (этностуулугу) жана биримдигин өнүктүрүү

Кыргыз Республикасы этникалык, диний, маданий, тилдик жана башка ар түрдүүлүктүн өлкөсү болуп саналат. Кыргызстанда 100дөн ашык түрдүү этностор жана жашайт.

Кесиптик-техникалык лицейлер да көп түрдүүлүктүн объектиси болуп саналат, анткени алар ар кандай этникалык, диний, курактагы, тилдик, маданий тектеги, ар кандай көз караштагы жана ишенимдеги мугалимдерди жана студенттерди камтыйт.

Өлкөдөгү ар түрдүүлүктүн негизги түрлөрү

Кыргызстан көп улуттуу өлкө жана этникалык таандыктык жеке жана жамааттык иденттүүлүктүн калыптанышында маанилүү роль ойнойт. Ар бир этностун каада-салтын жана маданиятын урматтоо жана сактоо абдан маанилүү.

Тилдин көп түрдүүлүгү

Мамлекеттик тил, кыргыз тили маанилүү бириктирүүчү ролду ойнойт, бирок башка тилдерди, мисалы, орус тилин жана азчылык тилдерин өнүктүрүүнүн маанилүүлүгү да каралган. Көп тилдүүлүк ар түрдүү этностордун ортосундагы интеграцияга жана түшүнүүгө өбөлгө түзүп, жарандык биримдикти бекемдейт.

Маданий көп түрдүүлүк

Кыргызстан ар кыл каада-салттарды, үрп-адаттарды, искусствону, музыканы жана адабиятты камтыган бай маданий мурастарга ээ. Улуттук маданий баалуулуктарды сактоо жана өнүктүрүү менен бирге ар бир этностун маданий мурастарын сактоо керек.

Социалдык көп түрдүүлүк

Кыргызстандын коому ар түрдүү социалдык таптардын, кесиптердин жана катмарлардын өкүлдөрүн камтыйт. Социалдык адилеттүүлүк, экономикалык абалына карабастан бардык жарандар үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү берүү маанилүү. Социалдык көп түрдүүлүк анын бардык мүчөлөрүнүн чечимдерди кабыл алууда жана ресурстарды бөлүштүрүүдө катышуусун камсыз кылуу аркылуу коомдун өнүгүшүнө салым кошот.

Диний ар түрдүүлүк

Кыргызстанда түрдүү диндердин өкүлдөрү жашайт. Ислам негизги дин болгону менен, тынчтыкты жана ынтымакты сактоодо диний сабырдуулук жана башка ишенимдери урматтоо маанилүү роль ойнойт. Диний ар түрдүүлүк – диний эркиндик, диний салттарды урматтоо менен диний ар түрдүүлүктү сактоонун маанилүү принциптери болуп саналат.

Гендердик жана курактык айырмачылык

Ар тармактуулуктун маанилүү аспектиси – жынысына жана жашына карабастан бардык жарандар үчүн бирдей

укуктарды жана мүмкүнчүлүктөрдү берүүсү болуп саналат. Гендердик теңчилик, жаштарды жана улгайган адамдарды колдоо социалдык өнүгүүгө жана коомдун биримдигин чыңдоого өбөлгө түзөт. Бардык курактык жана гендердик топтордун активдүү социалдык жана экономикалык турмушка кошулуусу мамлекеттин ийгиликтүү өнүгүүсүнүн негизги элементи болуп саналат.

Билим берүүнүн көп тармактуулугу

Билим берүүнүн ар кандай деңгээлдери жана чөйрөлөрү – академиялык, кесиптик, техникалык жана маданий – жарандардын ар кандай компетенцияларын өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт. Коомдун бардык катмарлары үчүн, алардын тек-жайына карабастан сапаттуу билимге жетүүнү камсыз кылуу маанилүү. Билим берүү интеграциянын каражаты катары жалпы жарандык иденттүүлүктү жана ар кандай көз караштарга сабырдуулукту бекемдөөгө жардам берет.

Географиялык жана аймактык көп тармактуулук

Кыргызстан түрдүү аймактардын жашоочуларынын жашоо-турмушунун жана маданиятынын өзгөчөлүктөрүнөн чагылдырылган ар түрдүү географиялык жана климаттык зоналарды камтыйт. Ар кайсы аймактардын жашоочуларынын өз ара аракеттенүүсү бири-бирин түшүнүшүүгө өбөлгө түзөт жана улуттук биримдикти бекемдейт.

Эмне үчүн көп тармактуулукту сактай билүү керек?

Биз ар тармактуулукту өнүгүүнүн булагы катары карап, ар түрдүүлүктү сактоонун маанилүүлүгүн жана пайдасын көрө билишибиз керек.

Ар тармактуулук маселелерин түшүнүү коомдогу айырмачылыктарга сезимтал жана сабырдуу болууга жардам берет.

Ар тармактуулук – бул биздин коом жашап жаткан норма гана эмес, ошондой эле жалпы баалуулуктарды жана жашоо принциптерин кармануу аркылуу толук гармонияда жана бүтүндүктө айырмачылыктардын өнүгүшүн, тынч жашоосун камсыз кылган чөйрө. Айырмачылыкты эмес, жалпылыкты көрө билүү, ынтымакты, бүтүндүктү жарата билүү керек.

Ар тармактуулук өлкөнүн экономикалык өсүшүнө салым кошот. Жамааттарга жандуулукту жана мобилдүүлүктү алып келет да, жашоо көп кырдуу жана кызыктуу болуп калат. Ал эми айырмачылыктар бири-бирин толуктап, бүтүндүктү жаратып турат

Жаштарга көп тармактуулукта жашоо маданиятына тарбиялоо маанилүү. Көп тармактуулукту сактоонун негизги шарты – калыстыкты, теңчиликти сактап, басмырлоону болтурбоо.

Көп тармактуулук айырмачылыктарынын көптөгөн өлчөмдөрү бар, бирок баары эле адамдын жашоосунда же анын коомдогу мамилелеринде бирдей мааниге ээ эмес. Жашоонун ар кандай учурларында бизди бириктирүүчү өзгөчөлүктөр маанилүү болуп калат, мисалы, биз досторубуз, же ата-энебиздин балдарыбыз, же кандайдыр бир окуу жайдын студенттери, же спорттук команданын мүчөлөрүбүз, же шаарыбыздын тургундарыбыз (айыл) эмес - улутубуз, жынысыбыз, расаларыбыз, жашыбыз ж.б.

Бул окшоштуктар жана айырмачылыктар тең салмактуулукту камсыздайт. Мындан тышкары, биздин окшоштуктар жана айырмачылыктар башкалар менен өз ара байланышта болуп турат. Эң маанилүү нерсе — эгерде адамдар бир эле этникалык таандыктыкка ээ болсо да, алар бир-биринен көп жагынан айырмаланат. Адамдар көп нерселер боюнча айырмаланышы мүмкүн, бирок ошентсе да жакын достор же туугандар болушу мүмкүн. Мындай айырмачылыктарга карабастан, биз күнүмдүк жашоодо, жеке жашоодо тил табышып, дайыма жалпы нерсени табабыз. Ар дайым айырмачылыктарга караганда окшоштуктар көп болоору чын.

Базистик көп тармактуулук

1. Көп тармактуулук – бул бизге окшош жана бизди айырмалоочу бардык мүнөздөмөлөр (окшоштуктар да, айырмачылыктар да биздин иденттүүлүгүбүздүн бир бөлүгү).
2. Эл катары биз бири-бирибизге абдан окшошпуз (ар кандай адамдардын ортосунда көп окшоштуктар бар, окшош адамдардын ортосунда айырмачылыктар бар).
3. Бирок айырмачылыктар маанилүү!

Мугалимдин милдети окуучулардын ортосундагы окшоштуктун жана айырмачылыктын белгилерин бирдей “көзөмөлдөө”, тегиздөө, координациялоо, алардын сабырдуулугун, кичипейилдик көндүмдөрүн өнүктүрүү.

Көп тармактуулуктун бардык аспектилерин олуттуу, бирок этникалык, маданий жана диний ар түрдүүлүктү сактоо маанилүү, анткени алар пикир келишпестиктердин жана чыр-чатактын пайда болушу үчүн шарт тузуп берет. Ар түрдүүлүк ар бир мектепте бар. Ал эми кайда болсо да, аны башкаруу өтө маанилүү.

Лицейде көп түрдүүлүктү башкаруу эмне үчүн маанилүү?

Көп түрдүүлүктү лицейде башкаруу

Бирге иштөөгө, көп түрдүүлүктүн пайдасын максималдаштырууга жана мүмкүн болуучу тобокелдиктерди жана терс кесепеттерди минималдаштырууга жардам берген туруктуу иш-чараларды пландаштырууну жана ишке ашырууну билдирет.

Көп түрдүүлүктү башкарууга жетишсиз көңүл буруу мектеп менен мектеп жамаатынын биримдигине терс таасирин тийгизиши мүмкүн, ошондой эле ар кандай негиздер боюнча айрым чакан социалдык топторго карата теңсиздикти жана басмырлоону күчөтүшү мүмкүн.

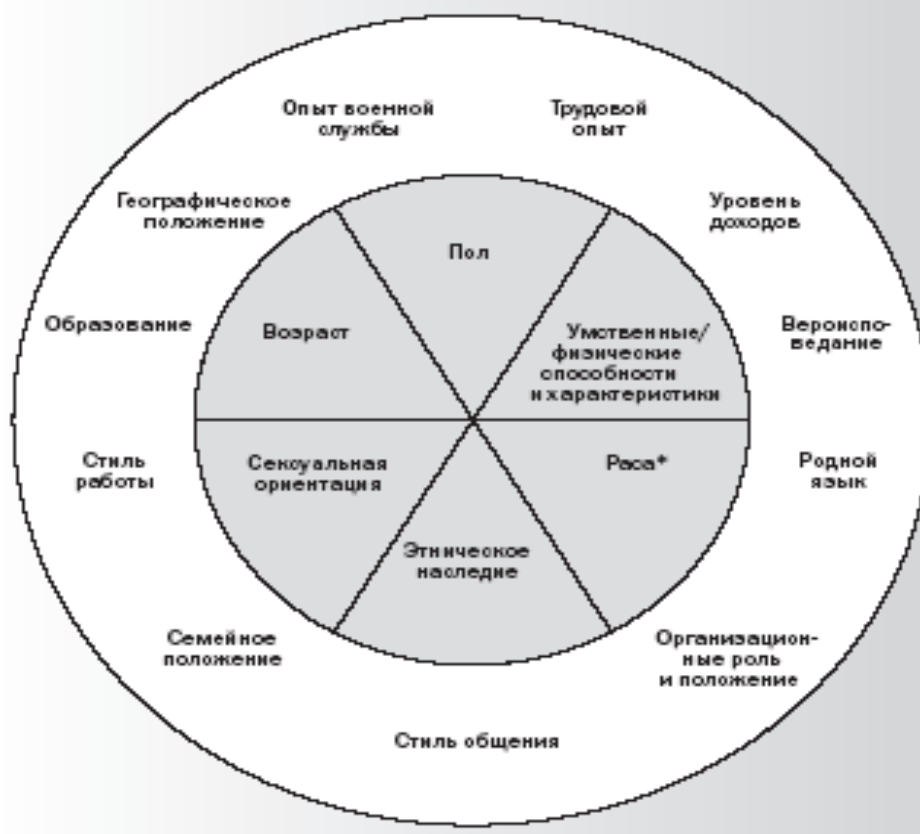
Билим берүү уюмдарында көп түрдүүлүктү башкаруу – бул бардык мугалимдердин жана окуучулардын

муктаждыктары жана керектөөлөрү, алардын тиешелүүлүгүнө карабастан, мүмкүн болушунча эске алынган, зарыл жагымдуу шарттарды түзүү жана колдоо өзгөчө азчылык топторунун арасында (этникалык топтор, ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдар ж.б.).

Көп түрдүүлүктү башкаруу – кандай айырмачылыктар адамдар үчүн маанилүү экендиги жөнүндө ойлонууга мүмкүнчүлүк берет. Бул суроого жооп алуу үчүн ар бир конкреттүү кырдаалды талдоо керек. Айырмачылыктар, өзгөчө теңсиздик жана дискриминация жагдайларында көрүнүп, маанилүү болуп калат. Керектөөлөрдү эркин канааттандыруу шартында айырмачылыктар биздин жашообузду кооздоп, аны кызыктуу, маңыздуу жана чыгармачыл кылат.

Биз бири-бирибизден көп жагынан айырмаланабыз. 9-сүрөттө «Ар түрдүүлүк дөңгөлөгүнүн» тегерек диаграммасы көрсөтүлгөн, анда инсандын индивидуалдык мүнөздөмөлөрү анын ар кандай социалдык топторго жана категорияларга таандыктыгын кантип аныктаарын көрө аласыз.

Колесо многообразия

Диаграммада кээ бир өзгөчөлүктөр ички чөйрөдө, башкалары сырткы тегеректе жайгашкан. Сырткы чөйрөнүн мүнөздөмөлөрү жеке тандоого жана чыгармачылыкка байланыштуу өзгөрүшү мүмкүн (бирок топко мүчө болуу экономикалык шарттарга, билимге, ден соолукка жана башкаларга байланыштуу тандоо эркиндигине күчтүү таасир этиши мүмкүн). Айрымдарын өзгөртүү башкаларга караганда кыйыныраак. Мисалы, дин терең ишеним менен байланышкан, аны бир нече жолу өзгөртүү мүмкүн эмес, анткени бул адамдын ишенимине болгон ишенимди кетирет.

Ички чөйрөдө топко таандык болуунун “негизги белгилери” деп аталгандар бар – алар биздин бала кезден биздин алгачкы социалдашууну аныктайт, алар туруктуу жана жашоодо аларды өзгөртүү өтө кыйын, ал тургай мүмкүн эмес. Мисалы, улутуңузду өзгөртүүгө болобу? Тажрыйба көрсөткөндөй, бул өмүр бою көп күч-аракетти талап кылат (бул, адатта, бир гана жолу, бала кезинде жасалышы мүмкүн) жана чоң топтун же жалпы коомчулуктун аны кабыл алышына кепилдик жок.

Адамдар дискриминацияланып, теңсиздиктин кырдаалына кабылып жатканына көңүл буруу зарыл, биринчи кезекте алар иш жүзүндө таасир эте албаган негизги мүнөздөмөлөрдөн улам келип чыгат. Ошон үчүн лицейдеги иш-чаралар бул белгилерди эске алуу менен адамдардын мүмкүнчүлүктөрүн теңдештирүү максатында жүргүзүлүшү маанилүү, мектеп администрациясынын иши негизинен өзүн коргой албаган топторду коргоого багытталышы керек.

Жашоонун эң негизги шарты – коопсуздук. Тигил же бул топтун өкүлдөрү өздөрүн калктын көпчүлүгүнө караганда азыраак коопсуз сезген коомдо эркиндиктин, демократиянын болушу жөнүндө сөз кылуунун кажети жок.

Тарбиялык иштерди уюштурууда сабырдуулукка басым жасоо зарыл. Мугалимдердин жана студенттердин арасында толеранттуулуктун жоктугу же төмөн деңгээли олуттуу коркунуч болуп саналат, анткени бул учурда адамдын (социалдык топтун) өз ишенимдеринин жана

баалуулуктарынын системасы бирден-бир туура жана “артыкчылыктуу” болуп саналат. Бул дискриминацияга, куугунтукка, коркутууга, ыдык көргөзүүгө жана акырында башка топтордун жана маданияттын мүчөлөрүнө карата зомбулукка алып келиши мүмкүн. Толеранттуулук түшүнүгү сабырдуулукту, башкалардын пикирине карата жакшы ниетти, ошондой эле түз баарлашууда токтоолукту талап кылат.

Толеранттуулук – башкаларга жана өзүнө карата конструктивдүү, сынчыл мамиленин негизи бул адамдын башка этностордун, диндердин, социалдык катмарлардын, көз караштардын өкүлдөрү менен позитивдүү баарлашууга активдүү социалдык позициясын жана психологиялык даярдыгын билдирген өзгөчө моралдык сапат. Толеранттуулуктун негизги сапаттары 10. сүрөттө көрсөтүлгөн.

Көп түрдүүлүктү сактоого жана өнүктүрүүгө урматтоону кантип куруу керек?

- Баары бирдей мүмкүнчүлүккө ээ болгон инклюзивдик, толеранттуу жана жемиштүү билим берүү чөйрөсүн түзүү. Бардыгы үчүн бирдей укуктарга жана мүмкүнчүлүктөргө ишенимди жогорулатуу;
- Теңсиздиктин жана дискриминациянын бардык түрлөрүнө жол бербөө.
- Сынчыл ой жүгүртүүгө ээ. Башка маданияттар жана топтор жөнүндө маалымат алыңыз, башка маданияттар жөнүндө китептерди окуп, тасмаларды көрүңүз жана өзүңүз үчүн маанилүү сабактарды алыңыз;
- Бардык "адамзаттын маданияттары" үчүн жалпы болгон жана алардын ортосундагы айырмачылыктарга карабастан, баалуулуктарды билүү зарыл. Ар кандай маданияттар ар кандай баалуулуктарга ээ экенин жана алардын жүрүм-турум нормалары олуттуу түрдө айырмаланышы мүмкүн экенин түшүнүү жана моюнга алуу;

Укуктук коргоо механизмдерин жана практикасын билүү.

Керектүү көз караштарды жана стереотиптерди колдобоңуз жана таратпаңыз.

Дүйнө өтө эбегейсиз, ошондуктан адамдардын ар бир окуяны же жеке адамды өз алдынча кабыл алууга убактысы же күчү жетпейт. Биз өзүбүздүн элестерибизди алдын ала көз караштар жана стереотиптер менен жөнөкөйлөтөбүз. Көпчүлүк учурда эч кандай зыяны же тоскоолдугу жок дүйнөнү башкара алышат; Бирок алар жеке адамдардын же топтордун ортосунда пайда болгондо жана алардын бири-бирине карата жүрүм-турумуна терс таасирин тийгизгенде, бей калыс ойлор /стереотиптер кыйратуучу болуп калышы мүмкүн.

Алдын ала пикир, биринчи кезекте, кабылдоого таасир этүүчү сезимдерге жана ишенимдерге негизделет. Керектүү пикирлерден качуу кыйын, анткени алардын калыптанышында үй-бүлө жана коомдук тарбия чоң роль ойнойт, ошондой эле коомчулуктун бир бөлүгү болуу зарыл. Бала кезинде пайда болгон сезимдер жана ишенимдер кийинчерээк инстинктивдүү болуп калат.

Сыягы, адам авторитардык атмосферада - кандайдыр бир догмаларга шек келтирүүгө тыюу салынган үй-бүлөдө тарбияланса, бей калыс пикирлерге ээ болот. Стереотиптер тигил же бул топтун бардык мүчөлөрүнө мүнөздүү өзгөчөлүктөргө ээ деп эсептелгендиктен, белгилүү бир топко карата терс пикир пайда болот. Туура эмес жана такталбаган ойлор теңсиздикке жана дискриминацияга алып келет.

Дискриминация – бул ар кандай социалдык топтор жөнүндө стереотиптик идеяларга негизделген жана алардын өкүлдөрүнүн укуктарын жана эркиндиктерин чектеген ар кандай адамдарга бирдей эмес мамиле кылуу. Латын тилинен которгондо бул сөз "басмырлоо" дегенди билдирет, анын маңызы ушунда - адамдарды белгилүү бир белгилери боюнча топторго бөлүп, алар жөнүндө белгилүү бир топтун өкүлдөрү катары гана баа берүү.

Дискриминация адамга объективдүү себептерсиз, анын инсандыгына байланыштуу гана адилетсиз мамиле кылууда көрүнөт. Анын максаты адамдардын пикир келишпестиктерди алып жүрүү укугун таанууну жок кылуу же азайтуу. Ал жеке мамилелерде да, мамлекеттик деңгээлде да болушу мүмкүн.

Керектүүлүккө, стереотиптерге жана дискриминацияга каршы гана эмес, аларды пайда кылган маданият менен да күрөшүү керек. Мүмкүн болгон стратегия төмөнкү кадамдарды камтыйт: адамдардын эмпатия жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүү, ар кандай топтордун ортосунда жолугушууларды уюштуруу, “адам укуктары” жана “укуктарды сыйлоо” түшүнүктөрүн жалпы кабыл алуу, сабырдуулук жана диалог атмосферасын түзүү.

Дискриминацияга жол бербөө – саясий, социалдык, экономикалык жана маданий чөйрөдө карапайымдардын укуктарын бузуу аракетинен коргоо. Басмырлоого тыюу салуу, атап айтканда, расасы, тили, дини, этностук же социалдык теги, туулгандыгы же башка абалы боюнча басмырлоону камтыйт жана формалдуу теңдик принцибине негизделет: укук субъектиси катары таанылган адам башка адамдар менен формалдуу түрдө бирдей позицияда болуусу.

Стереотиптер жөнүндө эмнени билиш керек?

Стереотип (гр. stereos - катуу жана typos — из, так) — саясий мейкиндикти түзгөн саясий аң-сезимдин же иш-аракеттин туруктуу жана массалык кубулушу.

Стереотиптер саясий иерархиянын бардык деңгээлинде кайра өндүрүлөт, ойлонбостуктун жана рационалдыктын чөйрөсүн иреттештирет, ошондой эле саясий практикада басымдуулук кылат. Стереотип коомдо биримдикти түзгөн жана элитанын башкаруучулук ишмердүүлүгүн жеңилдетүүчү саясий шаблондордун жана трафареттердин кызматын аткарат. Саясий стереотипсиз саясий уюм мүмкүн эмес, анткени алар инсандын экстериоризациясы жана анын социалдашуусунун шарты катары чыгышат.

Стереотиптердин негизги белгилерин карап көрөлү (11-сүрөт). Стереотиптер примитивдик, алар реалдуулукка салыштырмалуу абдан жөнөкөйлөштүрүлгөн жана көпчүлүк учурда алардын маңызын эч ким талдабайт жана ар дайым өзүнүн кошумча түшүнүгүн кошот. Көпчүлүк стереотиптер туура эмес. Табияты боюнча стереотиптер туура эмес, анткени алар терең изилденген учурлар жок. Стереотиптер өзүнүн табиятына жана адамдар тарабынан

Рис. 11. Основные черты стереотипов

канчалык деңгээлде өздөштүрүлгөнүнө жараша коомго ар кандай деңгээлдеги кыйратуучу же зыяндуу таасирлерге ээ. Адамдар көбүнчө өз тажрыйбасына таянбастан, стереотиптерди “маданий ортомчулар” аркылуу кабыл алып, өздөштүрүп алышат. Стереотиптер үй-бүлө, медиа же кесиптик топтор аркылуу түзүлөт.

Стереотиптер башка адамдардын ишенимдеринин жана баалуулуктарынын жөнөкөйлөштүрүлгөн сүрөттөрүн берет. Стереотиптерди өзгөртүү кыйын. Мисалы, балалык стереотиптер абдан туруктуу жана дээрлик дайыма адамдардын жүрүм-турумуна таасир этет.

Стереотиптердин туткунуна түшпөө үчүн эмне кылуу керек?

- Стереотиптердин жана терс пикирлердин табиятын түшүнүү зарыл – бул аларды жок кылуунун биринчи кадамы.
- Адамдардын жеке сапаттарына көңүл буруңуз. Ар бир адам уникалдуу жана ошондой мамиле кылууга татыктуу. Топтун ичиндеги айырмачылыктар ар кандай топтордун ортосундагы айырмачылыктарга караганда көбүрөөк жана күчтүүрөөк болушу мүмкүн экенин унутпаңыз. Ар бир адам көптөгөн топторго таандык экенин билебиз жана бул топтордун эч кимиси биздин ким экенибизди толук түшүндүрө албайт жана сүрөттөй албайт. Ошондуктан, стереотипке туура келбеген адамдарды эстеп, көрсөтүү зарыл.
- Кырдаалды башка адамдын көзү менен караганды үйрөнүү керек, “баары” деп айтпай: мисалы, блондинкалардын баары келесоо, аялдардын баары жаман айдоочу, бүт кыргыздар эт жегенди жакшы көрөт ж.б.у.с.

Стереотиптерди таануу, алардын табиятын түшүнүү, башкаларга маалымат берүү жана аларды четке кагуу маанилүү.

Ар түрдүүлүктү урматтоону өнүктүрүүнүн негизги стратегиялары

1. Билим жана агартуу

Окуу планына ар түрдүүлүк темаларын интеграциялоо. Анын ичинде өлкөдө жашаган ар түрдүү элдердин тарыхы, маданияты жана каада-салттары боюнча сабактар студенттерге маданий жана этникалык көп түрдүүлүктүн баалуулугун түшүнүүгө жардам берет

Толеранттуулукту өнүктүрүү. Сынчыл ой жүгүртүүнү өнүктүрүү, башкалардын пикирин талдоо жана урматтоо. Атайын программалар жана талкуулар аркылуу балдарды жана жаштарды толеранттуулукка жана ар түрдүү көз караштарды, маданияттарды сыйлоого үйрөтүү маанилүү.

Чыныгы турмуштук мисалдар. Ар түрдүүлүк коомдун же адамдардын белгилүү бир тобунун өнүгүүсүндө оң роль ойногон адамдар жана жагдайлар жөнүндө сүйлөшүү айырмачылыктарды урматтоого жардам берет.

2. Өз ара аракеттенүүгө түрткү берүүчү чөйрө түзүү

Кызматташуу үчүн аралаш топтор. Ар түрдүү этникалык, социалдык жана маданий тектеги студенттердин чогуу иштешкен окуу жана класстан тышкары иш-чараларды уюштуруу өз ара түшүнүүнү өнүктүрүүгө жана стереотиптерди жок кылууга жардам берет.

Маданий алмашуулар жана сапарлар. Коомдун ар кайсы аймактарынын жана топторунун ортосунда маданий алмашууларды жүргүзүү өлкөнүн көп түрдүүлүгүн жакшыраак түшүнүүгө ошондой эле айырмачылыктар адамдарды кантип бириктире аларын көрүүгө жардам берет.

Ар түрдүүлүк күндөрү. Ар түрдүү этникалык жана социалдык топтордун маданиятын, тилдерин жана салттарын даңазалаган майрамдарды же тематикалык күндөрдү уюштуруу студенттерге жана алардын ата-энелерине ар түрдүүлүктү тереңирээк түшүнүүгө жана урматтоого мүмкүнчүлүк берет.

Коомдук көндүмдөрдү өнүктүрүү

Талкуулар жана дебаттар. Маданий, этникалык жана социалдык айырмачылыктардын тегерегинде талкууларды жайылтуу ар кандай көз караштарды урматтоого өбөлгө түзөт.

Эмпатия жана боорукердик. Коомдун ар кандай топторунун адамдары туш болгон көйгөйлөрдү жана кыйынчылыктарды түшүнүүгө көмөк көрсөтүү аркылуу жаштарга эмпатияны үйрөтүү маанилүү.

4. Үлгү аркылуу тарбиялоо

Позитивдүү үлгүлөр. Биримдикти жана көп түрдүүлүктү жактаган лидерлердин жана коомдук ишмерлердин үлгүлөрүн көрсөтүү жаштарды бул баалуулуктарды кабыл алууга шыктандырат.

Мугалимдердин жана ата-энелердин жүрүм-туруму. Мугалимдер жана ата-энелер башкаларга үлгү боло турган толеранттуу жана ачык жүрүм-туруму менен айырмачылыктарды жана көп түрдүүлүктү урматташы керек.

5. Чыгармачылык жана маданий иш чаралар

Маданий иш-чаралар. Маданияттардын жана каада-салттардын көп түрдүүлүгүн чагылдырган фестивалдарды, көргөзмөлөрдү жана концерттерди өткөрүү, айырмачылыктарды урматтоого жана кызыгууга тарбиялоого жардам берет.

Театрлаштырылган оюн-зоок жана адабий окуулар. Көп түрдүүлүк жана толеранттуулук темалары бар чыгармачыл иш-чаралар балдарда эмоционалдык реакцияны жаратып, башка маданияттар менен каада-салттардын баалуулугун тереңирээк түшүнүүгө жардам берет.

6. Технологияны жана медианы колдонуу

Медиа компаниялар. Социалдык тармактар, телекөрсөтүү жана башка массалык маалымат каражаттары аркылуу көп түрдүүлүктү урматтоону жайылтууга багытталган компанияларды өнүктүрүү толеранттуулук жөнүндө билдирүүнү кеңири аудиторияга жайылтууга жардам берет.

Интерактивдүү платформалар. Студенттер ар түрдүүлүк темаларын талкуулай турган, форумдарга жана вебинарларга катышып, айырмачылыктарды түшүнүүгө жана кабыл алууга үйрөнө турган онлайн платформаларды жана билим берүү ресурстарын түзүү.

7. Ыктыярдуулукту колдоо

Социалдык долбоорлор. Жаштарды ар кандай социалдык жана этникалык топторго жардам берүүгө багытталган долбоорлорго тартуу практикалык тажрыйба аркылуу урматтоону жана түшүнүүнү өнүктүрүүгө жардам берет.

- Коомдук иш. Кайрымдуулук жана экологиялык иш-чараларга катышуу аркылуу түрдүү жамааттар менен өз ара аракеттенүү, жергиликтүү көйгөйлөрдү чечүүгө көмөктөшүү тилектештик жана биримдик сезимин калыптандырууга өбөлгө түзөт.

1.5. Жарандарды биримдикке чакыруу менен көп тилдүүлүктү өнүктүрүүдөгү мамлекеттик тилдин ролу

Жарандык иденттүүлүктүн калыптанышында бирдиктүү улуттун түзүлүшүнүн бириктирүүчү фактору катары мамлекеттик тилдин ролу чоң. Мамлекеттик тил – мамлекеттик жана жарандык интеграциянын куралы болгон туусу, гимн, герб менен катар мамлекеттүүлүгүбүздүн маанилүү атрибуттарынын бири.

Кыргыз Республикасында расмий тил – кыргыз тили. Демек, кыргыз тилин өнүктүрүү – бул кыргыз элинин мурасы жана өзүнчө бир этностун тилин өнүктүрүү гана эмес, мамлекетти сактоо жана өнүктүрүү, ошондой эле элди сыйлоо сезимин калыптандыруу маселеси.

13-берене

1. Кыргыз тили – Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили.

Мамлекеттик тилди колдонуу тартиби конституциялык мыйзам менен аныкталат.

2. Кыргыз Республикасында расмий тил катары орус тили колдонулат.

3. Кыргыз Республикасынын элин түзгөн бардык

этностордун өкүлдөрүнө эне тилин сактоо, окуп-үйрөнүү жана өнүктүрүү үчүн шарттарды түзүү укугу кепилденет.

Кыргыз тили мамлекеттин бүтүндүгүн, элдин биримдигин камсыздайт, бул тил бүткүл элдин жалпы байлыгы деген ойду билдирет. Ушуга байланыштуу мамлекеттик тилди өнүктүрүү коомдун биримдигин, социалдык биримдигин жана өлкөнүн стабилдүүлүгүн чыңдоонун маанилүү багыты катары түшүнүү керек. Мамлекет менен мамлекеттик тил бири-бири менен тыгыз байланышта – бири экинчисинин өнүгүшүнө шарт түзөт. Бул ар бир өлкө үчүн уникалдуу, өзүнүн үлгүлөрү бар табигый процесс.

Мамлекеттик тилдин макамын көтөрүү, анын ролун жогорулатуу эгемен Кыргызстандын турмуштук зарылчылыгы.

Акыркы жылдарда кыргыз тили турмуштун бардык чөйрөсүнө кылдаттык менен кирип, өзүнүн позициясын олуттуу түрдө чыңдады. Ушуга таянып, мындан ары тил курууда мамлекеттин күч-аракети, кыргыз тилинин мамлекеттик тил катары толук кандуу иштешин камсыз кылууга, тил маданиятын мындан ары да жогорулатууга жана лингвистикалык капиталды өнүктүрүүгө, эл арасында кеңири жайылтууга багытталган. Мамлекеттик тил Кыргыз Республикасынын бардык жарандарынын руханий жана маданий баалуулугу болуп эсептелинет.

Жогоруда белгиленгендей, Кыргызстандын элинин тарыхын, маданиятын изилдебей туруп улуттук тарбияны элестетүү, өткөндү билбестен өсүп келе жаткан муундун патриоттук сезимин калыптандыруу мүмкүн эмес. Мамлекеттик тилди жайылтууда туура басым жасоо зарыл. Мамлекетибиздин нукуралыгын сактоо жана улуттук маданиятты өнүктүрүү үчүн мамлекеттик жана коомдук турмуштун бардык тармактарында кыргыз тилин жайылтуу керек. Бул өлкөдө ар кандай себептерден улам саясатчылар тарабынан жеке кызыкчылыктарында өтө көп колдонулган тил саясатын эффективдүү жүргүзүүгө негиз болоору шексиз. Тил саясатын ишке ашыруу кылдат мамилени талап кылат, анткени чыр-чатактын жогорку сезгичтиги

бар. Мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн бардык көйгөйлөрүн чектөө чараларына чейин кыскартуу жана өлкөдө расмий тилдин колдонулуш чөйрөсүн тарытуу тилекке каршы, белгиленген максаттарга жана жыйынтыктарга алып келбейт. Ушуга байланыштуу жарандарыбыздын көп тилдүүлүгүнүн мотивациясынан пайдаланып, аларды Ата-Мекенге болгон сүйүү жана патриоттуулук, алынган пайдалар аркылуу мамлекеттик тилди үйрөнүүгө чындап түрткү бере турган реалдуу демилгелерди издөө зарыл.

Өсүп келе жаткан муундун көп тилдүү болууга, кыргыз, орус, англис жана башка тилдерде эркин сүйлөөгө умтулуусун арттыруу зарыл. Мамлекеттик тилди үйрөнүүгө жарандарды мажбурлап каршы кылуу мүмкүн эмес. Дүйнөлүк маалымат мейкиндигинин азыркы шартында тыюу салуу чаралары майнап чыкпасын түшүнүү керек. “Башкаларды”, анын ичинде орус тилдүү кыргыздарды мамлекеттик тилде сүйлөөгө мажбурлоо башканы сүйүүгө мажбурлоо менен барабар. Ар кандай зордук-зомбулук нааразычылыкты жана жек көрүүчүлүктү, каршылыкты жана баш тартууну гана жаратат. Бул сезимдердин бардыгынын табияты кыйратуучу. Бизге жетишпей жаткан жаратмандык күч - сүйүүдө, гармонияда жана өз ара урматтоодо. Мугалимдин милдети – студенттерге мамлекеттик тилдин кооздугун жана баалуулугун көрүүгө жардам берүү, алардын сүйлөө, ой жүгүртүү жана мотивациясын ойготуу жана сактоо, мамлекеттик тилди билүү мамлекетибиздин сакталып, өнүгүшүнө кандай таасир тийгизерин көрсөтүү. Мамлекеттик тил расмий тил менен катар улуттар аралык катнаштын тилине айланышы маанилүү.

Тил саясаты Кыргыз Республикасында жашаган бардык этностордун эне тилдерин өнүктүрүүнү колдоо менен өлкөнүн биримдигин чыңдоонун маанилүү фактору катары жарандардын мамлекеттик тилди үйрөнүүгө болгон мотивациясын түзүүгө жана жогорулатууга багытталууга тийиш. Саясаттын максаты – мамлекеттик жана дүйнөнүн башка тилдерин эркин билген кыргызстандыктардын жаңы көп тилдүү муунун тарбиялоо.

Мамлекеттик тилди үйрөнүүнү популярдуу кылуунун негизги факторлору болуп *мотивация, мамлекеттик тилди өздөштүрүүдөгү жарандык жоопкерчиликти калыптандыруу, мамлекеттик тилде сапаттуу контентти өнүктүрүү, мамлекеттик тилди үйрөнүүгө түрткү берүүчү программаларды жана усулдарды киргизүү саналат.*

Мектептик билим берүү системасына инновациялык-коммуникациялык технологияларды жана окутуунун интерактивдүү ыкмаларын киргизүү, маалыматтык технологияларды кеңири колдонуу.

Тилдин жардамы менен ар бир эл өзүнүн дүйнө таанымын, айлана-чөйрөдөгү ишмердүүлүгүн, баалуулуктарын муундан муунга өткөрүп берет. Тилдин жардамы менен биз баарлашып, ой-пикирибизди жеткирип гана тим болбостон, билим, руханий жана маданият деңгээлин көрсөтөбүз.

Мамлекеттин башкы символдору, улуттун нукура табияты, Кыргызстандын социалдык-экономикалык жана руханий өнүгүүсү жана жаңылануусу, улуттар аралык ынтымак жана карым-катнаш катары мамлекеттик тилдин кадыр-баркын мындан ары жогорулатуу менен мамлекеттик тилди ар тараптуу өнүктүрүү.

Кыргыз жараны – бул мыйзамды аткарган, башкалардын укугун сыйлаган жаран гана эмес, анын мамлекетке, кыргыз улутуна таандык экендигин билдирген мамлекеттик тилде сүйлөгөн адам.

Мамлекеттик тилди билүү коомдук интеграцияга жана теңчиликке өбөлгө түзөт, анткени ал коомдук турмуштун бардык тармактарында – саясатта, билим берүүдө, экономикада жана маданиятта колдонулат. Ал түрдүү этностордун өкүлдөрүнүн бири-бири менен эффективдүү баарлашуусуна жардам берип, тилдик тоскоолдуктарды жоюп, өз ара түшүнүшүүгө шарт түзөт. Жарандык өзгөчөлүктү жана өлкөгө берилгендикти бекемдөөгө көмөктөшүүчү бирдиктүү мамлекетке таандык болуу сезимин калыптандырууда мамлекеттик тил да маанилүү роль ойнойт.

Кыргыз тили жарандарды гана бириктирбестен, өлкөнүн маданий мурасынын маанилүү элементи болуп саналат. Анын билими жарандарга Кыргызстандын тарыхын жана каада-салтын жакшыраак түшүнүүгө жардам берет, бул алардын мекени менен болгон байланышын чыңдап, патриоттук сезимдердин калыптанышына өбөлгө түзөт. Бул өзгөчө кыргыз тилин жана адабиятын үйрөнүү аркылуу өз өлкөсүнүн бай маданий мурасына ээ болгон жаштар үчүн абдан маанилүү.

Мамлекеттик тилди жана көп тилдүүлүктү жайылтууда билим берүүнүн ролу

Мамлекеттик тилди жайылтууда жана көп тилдүүлүктү колдоодо билим берүү негизги ролду ойнойт. Кыргызстандын окуу жайларында кыргыз тилин окуу бардык студенттер үчүн милдеттүү болуп саналат, бул анын жайылышына жана мамлекеттик тил катары позициясынын бекемделишине шарт түзөт. Ошол эле учурда билим берүү системасы өзгөчө этникалык азчылыктар көп жашаган аймактарда башка тилдерди үйрөнүүгө мүмкүнчүлүк берет. Көп тилдүүлүктү өнүктүрүүгө багытталган билим берүү программалары балдарга жана жаштарга эне тилинин да, мамлекеттик тилдин да маанилүүлүгүн түшүнүүгө жардам берет. Бул өсүп келе жаткан муунга маданий айырмачылыктарды урматтоого жана ошол эле учурда коомдук жана жарандык биримдик үчүн жалпы тилдин маанилүүлүгүн түшүнүүгө мүмкүндүк берет.

Мугалимдер көп тилдүүлүктү жана жарандык иденттүүлүктү жайылтууда негизги ролду ойношот. Алар студенттерге тилдерди үйрөнүүгө гана жардам бербестен, алардын өз маданиятын сыйлаган, ошондой эле башкалардын маданиятын кабыл алган жана урматтаган Кыргыз Республикасынын жалпы иденттүүлүгүн калыптандыруудагы маанисин түшүнүүгө жардам берет.

1.6. Кыргыз жараны жана шайлоо

Жарандардын шайлоого катышуусу демократиянын негизги элементи. Шайлоо жарандарга жашоонун бардык тармактарына: экономика жана социалдык саясаттан

тартып тышкы саясатка жана коргонууга чейин маанилүү чечимдерди кабыл алган мамлекеттик органдардын түзүлүшүнө таасир этүүгө мүмкүнчүлүк берет.

Кыргыз жараны үчүн шайлоого катышуу – өлкөнүн келечеги үчүн жарандык позициясын жана жоопкерчилигин билдирүүнүн жолу. Шайлоо аркылуу жарандар, алардын пикири боюнча, коомдун кызыкчылыгын эң жакшы чагылдырган саясий күчтөрдү жана программаларды колдой алышат. Ар бир добуш маанилүү жана шайлоонун жыйынтыгы түздөн-түз жарандардын активдүүлүгүнөн көз каранды.

Шайлоого катышуу да жарандык иденттүүлүктү калыптандыруунун маанилүү бөлүгү болуп саналат. Шайлоо аркылуу саясий турмушка жигердүү катышуу өлкө үчүн жоопкерчилик сезимин өнүктүрүүгө, жарандык аң-сезимди стимулдаштырууга жана улуттук өзгөчөлүктү бекемдөөгө жардам берет. Бул өзгөчө көп улуттуу коомдо маанилүү, анда шайлоо жарандарды жалпы максаттардын жана баалуулуктардын айланасында бириктирүүгө жардам берет.

Шайлоо – бул бийликти алмаштыруунун гана жолу эмес, саясий системанын өнүгүшүнө, мамлекеттин чыңдалышына өбөлгө түзүүчү механизм. Таза жана ачык шайлоо жарандардын мамлекеттик институттарга ишенимин бекемдөөгө, саясий туруктуулукту сактоого жана башкарууну жакшыртууга жардам берет.

Кыргыз жаранынын шайлоодогу милдеттери

Ар бир жаран шайлоо укугу менен бирге шайлоого жоопкерчиликтүү катышууга милдеттүү. Кыргыз Республикасынын милдети – талапкерлерди жана партияларды алардын программаларын жана саясий убадаларын кылдат талдоо менен аң-сезимдүү тандоо. Бул аң-сезимди, учурдагы саясий маселелерди түшүнүүнү жана өлкөнүн өнүгүшүнө салым кошууну талап кылат.

Мындан тышкары, жарандар шайлоо процессин урматтоого милдеттүү. Бул башка шайлоочулардын укуктарын урматтоо, мыйзам бузууларга жол бербөө жана шайлоонун таза өтүшүн камсыз кылууну камтыйт. Добуш берүү процессинин адилеттүүлүгүн жана ачык-

айкындуулугун камсыз кылуу үчүн жарандар шайлоонун жүрүшүнө мониторинг жүргүзүүгө катышып, шайлоо участкаларында байкоочу боло алышат.

Жарандык иденттүүлүктүн калыптанышында шайлоонун ролу

Шайлоо Кыргыз Республикасынын жарандык иденттүүлүгүн бекемдөөдө маанилүү роль ойнойт. Шайлоого катышуу жарандардын мамлекет менен байланышын сезүүгө, анын өнүгүшүндөгү ролун түшүнүүгө жана демократиялык баалуулуктарга берилгендигин билдирүүгө жардам берет. Шайлоого катышкан ар бир жаран өз өлкөсүнүн келечегин түзүүгө салымын кошот.

Ошондой эле шайлоо аркылуу ар кыл этникалык жана социалдык топтордун ортосундагы тилектештик көрсөтүлүп, улуттук биримдикти чыңдоого жардам берет. Кыргыз жараандарынын жарандык иденттүүлүгү тегине жана динине карабастан бардык жарандарды бир саясий улуттун алкагында бириктирген жалпы укуктарга жана милдеттерге негизделген.

Кыргыз Республикасындагы шайлоолор демократиянын маанилүү элементи болуп саналат, ал жарандарга мамлекеттик саясатка жана өлкөнүн өнүгүшүнө таасир көрсөтүү мүмкүнчүлүгүн берет. Кыргыз жараны үчүн шайлоого катышуу конституциялык укук гана эмес, өлкөнүн келечеги үчүн жарандык позициясын жана жоопкерчилигин билдирген милдет.

2-БАП. Кесиптик лицейлердин окуучуларынын Кыргыз жараны жарандык иденттүүлүгүн калыптандыруу боюнча тарбия иштерин уюштуруунун негизги ыкмалары

2.1. Тарбиялык иштер аркылуу жарандык баалуулуктарды жана жарандык жоопкерчиликти калыптандырууда мугалимдин/ тарбиячынын ролу

Окуучулардын жарандык иденттүүлүгүн калыптандырууда Кыргыз Республикасынын билим берүү системасында анын ичинде кесиптик лицейлердеги окуу-

тарбия иштери абдан маанилүү. Көп этносттуу жана көп маданияттуу коомдо жаштардын өз улутуна таандык сезимин, анын тарыхы менен маданиятын, улуттук баалуулуктарын урматтоону ошондой эле жарандык жоопкерчиликти ойготуу, жарандык сезимин өнүктүрүүгө үндөгөн шарттарды түзүү маанилүү.

Мугалимдин негизги максаты – окуучунун жарандык позициясын калыптандырууда системалуу мамиле кылуу, анын өзүн-өзү таануусу жана билим алуусуна шарт түзүү, индивидуалдык өнүгүү траекториясын тандоого жана өз алдынча аныктоого көмөк көрсөтүү. Билим берүү системасы төмөнкү жоболорго негизделет:

- адам - эң жогорку баалуулук, жаратылыштын бир бөлүгү, коом;
- үй-бүлө – табийгый процесстеги чөйрө, бардык нерсенин өзөгү;
- Ата-мекен – биздин башатыбыз, тамырыбыз. Мекен-адамга турмуш тарабынан энчилеген энчи.
- тынчтык – адамзаттын жашашына негиз болгон башкы шарт;
- эмгек – жашоонун негизи;
- чыгармачылык – инсандыкты калыптандыруудагы зарыл керектөө;
- гармония – табият менен таттуу мамиле куруу зарылчылыгы.

Кесиптик лицейлерде окуу-тарбия иштеринин спецификасы

Максатуу багыт. Кесиптик лицейлердеги окуу-тарбия иштери окуучулардын Кыргыз Республикасына таандык жаран экендигин сезе билген, мамлекеттик атрибуттарды, тарыхты, маданиятты жана мамлекеттик тилди сыйлоо аркылуу алардын жарандык инсандыгын өнүктүүгө багытталышы керек. Негизги максат окуучунун жарандык аң сезимдүүлүгүн жогорулатуу менен ыктыярдуулук менен коомдук иш-чараларга, долбоорлого катышкан, кызыкдар жарандыкты өнүктүүрү.

1.Көз караштардын көп түрдүүлүлүгү. Кесиптик лицейдин окуучулары ар кандай маданий этникалык жана

социалдык теги менен өзгөчө топ болуп саналат. Демек, тарбия иштеринде жекече өгөчөлүктөрү менен муктаждыктарын эске алуу зарыл. Иштин ар кандай методдорун жана формаларын, анын ичинде интерактивдүү сабактарды, топтук талкууларды, маданий иш-чараларды, тренингдерди жана практикалык көндүмдөрдү колдонуу маанилүү.

2.Системалуулук жана үзгүлтүксүздүк.Тарбиялык иштер системалуу болуп, окуу процессинин бардык аспектилерин камтышы керек. Бул билим берүү ишмердүүлүгүн интеграциялоону ошондой эле окуучулардын жакын чөйрөсү, үй-бүлөсү, жамааты менен тыгыз иштөөнү камсыздайт. Билим берүү мекемесинин, үй-бүлөнүн жана коомдун ортосундагы билим берүүнүн үзгүлтүксүздүгү жарандык иденттүүлүктүн жана жарандык деңгээлдин кыйла натыйжалуу калыптанышын камсыз кылат.

3.Критикалык ой жүгүртүү көндүмдөрүн калыптандыруу. Тарбиялык иштер окуучуларда атуулдук жоопкерчилик маселелерине аң-сезимдүү мамиле жасоого мүмкүндүк берүүчү критикалык ой жүгүртүү жана талдоо көндүмдөрүн калыптандырууга тийиш. Тарбиялык иштер окуучуларды жарандык жоопкерчилик, укук жана эркиндик маселелерине аң-сезимдүү мамиле жасоого мүмкүндүк берүүчү критикалык ой жүгүртүү жана талдоо көндүмдөрүн өнүктүрүүгө тийиш. Бул окуучулардын өз алдынча чечим кабыл алууга жана демократиялык процесстерге катышууга жардам берет.

Тарбиялык иштерди уюштуруунун негизги ыкмалары

Интегралдык мамиле. Билим берүү мерчеми билим берүү процесси менен интеграцияланып, кесиптик программалардын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен жарандык иденттүүлүк, адам укуктары, Кыргызстандын тарыхы жана маданияты маселелерин талкуулоо үчүн окуу дисциплиналарын колдонууну камтыйт.

Долбоордук мамиле. Социалдык жана коомдук долбоорлорду түзүү жана ишке ашыруу окуучуларга өздөрүнүн билимин жана көндүмдөрүн реалдуу шарттарда практикалоого, жарандык иденттүүлүгүн бекемдөөгө

мүмкүндүк берет. Долбоорлор экология, социалдык жардам, маданий демилгелер жана башка ушул сыяктуу окуучулар үчүн кызыктуу темаларда болушу мүмкүн.

Кызыкдар болуу жана активдүү катышуу. Тарбиялык иштер окуучуларга лицейдин жана коомчулуктун турмушуна активдүү катышуусуна түрткү бериши керек. Бул ыктыярчылык кыймылдарды уюштуруу, маданий иш чараларга, сынактарга жана спорттук мелдештерге катышуу аркылуу ишке ашырылышы мүмкүн.

Үй-бүлө жана коомчулук менен иштөө. Окуучулардын үй-бүлөсүн тарбиялык иштерге тартуу, аларга жарандык иденттүүлүктү калыптандыруунун максаттары жана милдеттери жөнүндө маалымат берүү маанилүү. Жергиликтүү жамааттар менен биргелешкен иш-чараларды уюштуруу билим берүү мекемеси менен коомдун ортосундагы байланышты тыгыздап, бекемдөөгө жардам берет.

Заманбап технологияларды колдонуу. Заманбап маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу менен окуу тарбия иштерин байытууга болот. Бул жарандык демилгелерди талкуулоо үчүн он-лайн аянтчаларды түзүү, тажрыйба жана билимдерди алмашуу, жаштарды активдүү жарандыкка тартуу үчүн социалдык тармактарды колдонууну камтыйт.

2.2. Кесиптик лицейлердин окуучуларынын арасында Кыргыз Жараны баалуулуктарын жана компетенцияларын калыптандыруу боюнча окуу-тарбия иштерин уюштуруунун негизги формалары жана ыкмалары.

Кесиптик лицейлердин окуучуларына жарандык иденттүүлүктү калыптандырууда тарбия иштеринде ар кандай ыкмаларды колдонууну талап кылат. Ал ыкмалардын ар бири окуучулардын жарандык аң сезимдүүлүгүн ойготуп тим болбостон жарандык жоопкерчилигин сезе билишине иш жүзүндө иштөөгө багытталышы шарт. Төмөндө процессте колдоно туруучу негизги ыкмалардын тизмеси көрсөтүлдү.

1. Билим берүү жана түшүндүрүү иштери

Сабактар жана семинарлар. Жарандык укуктар жана милдеттер, Кыргызстандын тарыхы, маданий мурастар жана жарандык идентүүлүктүн мааниси темаларында сабактарды өткөрүү. Атайын адистердин, тарыхчылардын, укук коргоочулардын катышуусунда окуучуларга маалымат берүү, багыт көргөзүү менен билимдерин көндүмдөргө айландыруу.

Адам укуктары боюнча курсттар. Жарандардын укуктары жана эркиндиктери боюнча атайын курстар окуучуларга коомдогу ар бир адамдын укуктарын урматтоону жана коргоонун маанилүүлүгүн түшүнүүгө жардам берет.

2. Интерактивдүү методдор

Диспуттар жана талкуулар. Жарандык иденттүүлүккө жана жарандык жоопкерчиликке байланышкан актуалдуу маселелер боюнча талкууларды уюштуруу. Дебаттар критикалык ой жүгүртүүнү өнүктүрүүгө, өз позициясын коргоого жана башкалардын пикирин урматтоого өбөлгө түзөт.

Ролдук оюндар, форм театрлары. Шайлоо процесстерине, жарандардын укуктарына жана өлкөнүн тарыхына тиешелүү темаларда ролдук оюндарды уюштуруу окуучуларга окуу жүрүшүнө активдүү катышууга жана алган билимдерин иш жүзүндө колдонууга шарт түзөт.

3. Долбоордук иш-чаралар

Социалдык долбоорлор. Ыктыярдуу түрдө айлана-чөйрөнү коргоо, аз камсыз болгон үй-бүлөлөрдү колдоо жана балдар менен иштөө сыяктуу социалдык долбоорлорду уюштуруу жана окуучуларды катышуусуна багыт берүү. Окуучулардын жарандык аң-сезими ойгонуп, жарандык жоопкерчилигин сезип, коомго активдүү салым кошууга мүмкүнчүлүк берет.

Маданий иш-чаралар. Кыргыз маданиятын жана наркын, каада-салтын жана үрп-адаттарын жайылтууга багытталган иш-чараларды өткөрүү окуучулардын улуттук маданиятты жана өзгөчөлүгүн терең түшүнүүгө жардам берет.

4. Чыгармачылык ишмердүүлүгү

Конкурстар жана көргөзмөлөр. Окуучулар жарандык иденттүүлүк жөнүндө идеаларын искусство, фото, адабият жана өзүн-өзү көрсөтүүсүн чагылдыра турган чыгармачылык сынактарды, көргөзмөлөрдү уюштуруу.

Театралоштырылган спектаклдер жана оюндар. Шайлоо процесстерине, жарандардын укуктарына жана өлкөнүн тарыхына тиешелүү темаларда ролдук оюндар аркылуу өткөрүү студенттерге окуу процессине активдүү катышууга жана алган билимдерин иш жүзүндө колдонууга, жарандык милдеттин жоопкерчилигин сезе алышат.

5. Спорттук иш чаралар

Майрамдарга жана улуттук денгээлдеги иш-чараларга арналган спорттук иш-чараларды өткөрүү жарандык аң-сезим үчүн маанилүү болгон командалык биримдикке жана командалык духтун калыптанышына өбөлгө түзөт.

6. Маалыматтык ресурстар менен иштөө

ММКларды жана социалдык тармактарды колдонуу. ММКларды жана социалдык тармактарды жарандык иденттүүлүктүн маанилүүлүгү жөнүндө маалымат таратуу, талкууларды жана онлайн акцияларды уюштуруу үчүн колдонуу.

Маалыматтык порталдарды түзүү. Мектептин веб-сайттарын же социалдык медиа баракчаларын иштеп чыгуу, ал багыттамада студенттер өз пикирлерин бөлүшө алышат, талкууларга катышып маанилүү окуялардан кабардар боло алышат.

7. Ата-энелер жана жергиликтүү коомчулук менен өнөктөштүктө болуу

Биргелешкен иш-чаралар. Лицей, үй-бүлө жана коомдун байланышын чыңдоо максатында ата-энелердин жана жергиликтүү коомчулуктун өкүлдөрүнүн катышуусунда биргелешкен иш-чараларды уюштуруу.

Маалыматтык сессиялар. Ата-энелерге жарандык иденттүүлүктүн маанилүүлүгү жана лицейде тарбия иштерин колдоо жолдору тууралуу маалымат сессияларын өткөрүү.

Кесиптик лицейлердин окуучуларынын арасында «Кыргыз жараны» жарандык инсандыгын калыптандыруу боюнча тарбия иштерин уюштуруунун түрдүү методдорун колдонуу жааштардын коомдун турмушуна активдүү катышуусуна шарт түзөт. Билим берүү, интерактивдүү, долбоордук жана чыгармачыл методдордун интеграциясы студенттерде жоопкерчилик жана өз өлкөсүнө таандык болуу сезимин калыптандырууга гана эмес, активдүү жарандык позицияны калыптандырууга да шарт түзөт. Бул өз кезегинде биздин замандын чакырыктарына даяр, ынтымактуу жана эгемен коомду түзүүгө өбөлгө түзөт.

Тарбиялык иштердин негизги формалары:

1. Ийримдер жана анын багыттары

- **Жарандык клуб.** Студенттер жарандык укуктарга, иденттүүлүккө жана социалдык жоопкерчиликке байланышкан актуалдуу маселелерди талкуулай турган клубдарды түзүү.
- **Чыгармачылык бирикмелер.** Студенттер өз ой пикирлерин айта ала турган көркөм искусство, театр, адабият, тарыхый музейлер боюнча ийримдер.
- **Тил ийримдерин түзүү**

2. Тематикалык иш-чаралар жана демилгелер

- **Конференция жана семинарлар.** Жарандык иденттүүлүк, маданий мурастар жана адам укуктары темаларында конференцияларды өткөрүү, студенттердин чөйрөсүн кеңейтүү жана дүйнө таанымын өзгөртүү үчүн адистерди багыт берүүчү конок катары чакыруу.
- **Мамлекеттик иш-чараларынын жылдык жылнаамасы – ачык эшик форматындагы иш чаралар.** Ата-энелер жана коомчулуктун өкүлдөрү үчүн иш-чараларды уюштуруу, анда студенттер өздөрүнүн жетишкендиктерин көрсөтө алышат жана жарандык иденттүүлүктү

калыптандырууга байланышкан маселелер боюнча талкууга катыша алышат.

- **Жарандык демилгелерди ишке ашыруу.** Демилгелер студенттердин экономика, социалдык коргоо, экология, билим берүү, саламаттыкты сактоо тармагындагы ар кандай көндүмдөрүн өнүктүрүүгө багытталышы мүмкүн.

3. Маданий иш-чаралар

- **Фестивалдар жана майрамдар.** Патриоттук жана өз элине таандык сезимди күчөтүү үчүн кыргыз маданиятына байланыштуу улуттук майрамдарды өткөрүү. Дүйнөлүк алкакта кандай майрамдар же чакырыктар колдоо алып, адамзаттын тынчтыгы жана жаркын келечеги үчүн фестивалдарды өткөрү же болбосо катышуу.
- **Көргөзмөлөр жана жарманкелер.** Студенттердин кол өнөрчүлүгү же болбосо чыгармачылыгы менен жасалган маданий баалуулуктарын, чыгармачылык иштеринин көргөзмөлөрүн уюштуруу.

3. Спорттук иш-чаралар

- **Спорттук мелдештер.** Ар кандай майрамдарга арналган спорттук иш-чараларды өткөрүү жана студенттер арасында командалык жоопкерчилик менен бирге намысты жана ынтымакты чыңдоо.
- **Ден соолук фестивалы.** Жаштардын сергек жашоо образын жайылтууга жана спорттук иш-чараларга активдүү катышууга багытталган иш-чараларды уюштуруу.

4. Лицейдин активистер курама тобун өнүктүрүү (Окуучулар тарабынан лицейдин президентин шайлоо жана Министрлер кабинетин түзүү)

5. Лицейдин медиа борборун өнүктүрүү.

«Кыргыз жараны» иденттүүлүгүн калыптандыруу боюнча кесиптик лицейлерде ата-энелер менен иш алып баруу

Кесиптик лицейлердин окуучуларынын арасында жарандык баалуулуктарды жана “Кыргыз жараны” иденттүүлүгү калыптандыруу маанилүү милдет болуп саналат жана бул процессте ата-энелер менен натыйжалуу өз ара иш алып баруу негизги ролду ойнойт. Балдарды тарбиялоого, алардын атуулдук аң-сезимине, улуттук баалуулуктарга болгон мамилесин оң тарабынан калыптандырууга ата-энелердин таасири чоң. Кесиптик лицей менен үй-бүлөнүн кызматташтыгынын натыйжасы жарандык өзгөчөлүктү, патриоттуулукту, көп тармактуулукту, мамлекетке болгон аяр мамиле жана мамлекеттин ченемдерин жана мыйзамдарын сактоону өнүктүрүүгө көмөктөшүүчү системаны түзүү маанилүү.

Ата-энелер менен иштөөнүн негизги багыттары:

1. «Кыргыз жараны» концепциясы боюнча ата-энелерге маалымат берүү. Ата-энелер менен «Кыргыз Жаранынын» негизинде окуучунун патриоттук, социалдык жоопкерчилик, талеранттуулук, мамлекетти жана мыйзамды сыйлоо сыяктуу жарандык иденттүүлүк принциптерин түшүндүргөн жоолугушууларды жана семинарларды үзгүлтүксүз өткөрүп туруу маанилүү.

- **Маалыматтык материалдарды таратуу.** Ата-энелер балдарын тарбиялоодо колдоно ала турган «Кыргыз жараны» баалуулуктары жөнүндө буклеттерди, баракчаларды, маалыматтык брошюраларды түзүү жана таратуу.

2. Биргелешкен билим берүү иш-чаралары

- **Семинарларды жана тренингдерди уюштуруу.** Кесиптик лицейлер ата-энелер үчүн жарандык иденттүүлүктү, улуттук маданиятты, көп

тармактуулукту калыптандыруу маселелери жана балдарды патриоттуулуктун, коом алдындагы жоопкерчилик боюнча тарбиялоонун маанилүүлүгү талкуулануучу иш-чараларды уюштура алат.

- **Ата-энелердин окуу процессине катышуусу.** Ата-энелерди лицейдин ар кандай долбоорлоруна жана иш-чараларына катышууга чакырса болот, анда алар билим берүү маселелерин активдүү талкуулап, өз тажрыйбалары жана ой-пикирлери менен бөлүшө алышат.

3. Окуу процессине ата-энелердин түздөн-түз катышуусу

- **Биргелешкен маданий иш-чаралар.** Лицейлер окуучулар гана эмес, алардын ата-энелери да катышкан иш-чараларды уюштура алышат. Бул маданий фестивалдарды, көп тармактуу спорттук иш-чараларды, жамааттык саякаттарды жана практикалык өз ара аракеттенүү аркылуу жарандык баалуулуктарды бекемдеген сапарларды жана багыттамааларды камтышы мүмкүн.
- **Класстык сааттар жана ата-энелер чогулуштары.** Мындай иш-чараларда ата-энелер, мугалимдер жана кесипкөй адистер менен жарандык иденттүүлүктү калыптандыруу маселелерин талкуулап, пикир, тажрыйба алмаша алышат.

4. Лицей аркылуу үй-бүлөлүк салттарды калыптандыруу

- **Үй-бүлөлүк баалуулуктарды колдоо.** «Кыргыз жараны» жарандык иденттүүлүгүнүн бирдиктерин камтыган үй-бүлөлүк салттарды сыйлоо менен окуучуларды тарбиялоо маанилүү. Лицей ата-энелерге атайын программалар жана иш-чаралар аркылуу үй-бүлөлүк баалуулуктарды бекемдөөдө колдоо көрсөтө алат.
- **Жаш курагына жараша окуучулардын өнүүгүсүнө багытталган долбоорлор.** Муундардын - улуу жана

кичүү үй-бүлө мүчөлөрүнүн ортосундагы байланышты сактоочу иш-чараларды уюштуруу ата-энелерге жана окуучуларга улуттук маданиятты жана салттарды сактоонун маанилүүлүгүн түшүнүүгө жардам берет.

5. Тарбия иштеринде ата-энелер менен өнөктөштүктө болуу

Биргелешкен долбоорлор жана демилгелер. Лицейдин эмгек жамааты ата-энелерди ар кандай социалдык долбоорлорго жана окуучулардын жарандык тарбиясын колдоо боюнча демилгелерге катышууга тарта алат. Бул ыктыярчылык иш-чаралар, экологиялык иш-чаралар, коомдук талкуулар болушу мүмкүн.

- **Ата-энелердин кайтарым байланышы.** Билим берүү процессинде ата-энелердин күтүүлөрүн жана каалоолорун түшүнүү үчүн анкета, сурамжылоо жана талкуулар аркылуу ата-энелер менен үзгүлтүксүз кайтарым байланыш системасын түзүү маанилүү. Ошондой эле билим берүү программаларын тууралоого жана аларды натыйжалуураак кылууга жардам берет.

6. Ата-эненин жоопкерчилигин жана колдоосун жогорулатуу. Лицей ата-энелерди балдарынын жашоосуна жана алардын окуу процессине активдүү катышууга үндөшү керек. Ата-эне комитеттери окутуунун жана тарбиялоонун багыттамаларын жана методдорун талкуулап, сунуштарын киргизе алышат.

- **Үлгү болууну жайылтуу.** Жарандык тарбиянын маанилүү бөлүгү ата-энелердин үлгүлүү болуусу болуп саналат. Лицейде ата-энелер үчүн атайын сабактар же консультациялар уюштурулуп, алар өздөрүнүн жүрүм-турумунун үлгүсүндө жарандык жоопкерчиликти жана Мекенди сүйүүнү тарбиялоонун жолдорун талкуулай алышат.

Ата-энелер менен иштөөнүн ыкмалары жана формалары

- 1. Ата-энелер чогулушу.** «Кыргыз жараны» менен жарандык баалуулуктарын калыптандыруунун актуалдуу маселелерин, мекенчилдикти жана социалдык жоопкерчиликти калыптандыруу боюнча тарбиялоодо үй-бүлөнүн ролун талкуулоо.
- 2. Жеке консультациялар.** Лицейдин мугалимдери жана социалдык кызматкерлери ата-энелер менен жеке жолугушууларды өткөрүп, жарандык инсандыкты калыптандыруу маселелерин талкуулай алышат.
- 3. Үй-бүлөлүк күндөр жана майрамдар.** Ата-энелердин катышуусу менен маданий жана спорттук иш-чараларды уюштуруу, анда балдар менен өз ара аракеттенүү аркылуу "Кыргыз Жараны" деген негизги баалуулуктар калыптанат.
- 4. Мастер-класстар жана тренингдер.** Толеранттуулук, көп тармактуулук, жарандык жоопкерчилик темаларында ата-энелер үчүн окуу иш-чараларын өткөрүү.
- 5. Ыктыярчылык жана коомдук долбоорлорго катышуу.** Ата-энелерди жана студенттерди биргелешип ыктыярдуу иш-аракеттерге тартуу, бул үй-бүлөлүк жана жарандык байланыштарды бекемдейт.

Кесиптик лицейлерде "Кыргыз Жараны" жарандык иденттүүлүктү калыптандыруу боюнча ата — энелер менен иштөө-бул тарбиялоо процессинин ажырагыс бөлүгү жана ташталган кадамдардын өзөгү. Өнөктөштүккө, өз ара колдоого жана кызматташууга негизделген лицей менен үй-бүлөнүн өз ара аракеттенүүсү окуучуларда туруктуу жарандык баалуулуктарды калыптандырууга жардам берет. Ата-энелер билим берүү жана тарбиялоо иш-чараларына активдүү катышуу менен өз балдарына насаатчы гана болбостон, келечек муундардын жарандык бирдейлигин калыптандыруу процессинде лицейдин маанилүү өнөктөшү болуп калышат.

КОРУТУНДУ

Башталгыч кесиптик билим берүү системасынын окуучуларынын арасында Кыргыз Жараны баалуулуктарын калыптандыруу боюнча тарбиялык иштер жоопкерчиликти жана мекенчилдик маанайдагы жарандардын калыптанышында негизги ролду ойнойт. Көп этностуу жана көп тилдүү Кыргызстандын шарттарында окуучулар кесиптик жактан өнүгүп гана тим болбостон, өзүнүн жарандык өзгөчөлүгүнө, укуктарына жана милдеттерине аң-сезимдүү мамилени калыптандырууга мүмкүнчүлүк ала турган чөйрөнү түзүү маанилүү.

Тарбия иштерин уюштуруу жаштарда патриоттуулук, башкалардын укуктарын урматтоо, толеранттуулук, мамлекеттик баалуулуктарды жактоо жана өлкөнүн маданий жана этникалык көп түрдүүлүгүн урматтоо сыяктуу сапаттарды өнүктүрүүгө багытталууга тийиш. Жеке мисалдын жана тарбиялоонун практикалык багытынын маанилүүлүгүн эске алуу менен, бул процессте өзгөчө ролду педагогдор жана өндүрүштүк окутуунун чеберлери аткарышып, алар өздөрүнүн ишмердүүлүгү аркылуу окуучулардын инсандык калыптанышына натыйжалуу таасир эте алышат.

Бул багыттагы методикалык иш маданий иш-чараларды жана дискуссияларды өткөрүүдөн тартып социалдык маанилүү долбоорлорду жана ыктыялчылык демилгелерди ишке ашырууга чейинки ар кандай ыкмаларды жана ыкмаларды интеграциялоону талап кылат. Тарбия иштери окуучулардын, педагогдордун жана ата-энелердин ортосундагы диалогго, ошондой эле жарандык баалуулуктарды түшүнүү процессине окуучулардын өздөрүн активдүү тартууга жана аларды күнүмдүк турмушта колдонууга негизделиши маанилүү.

"Кыргыз Жараны" жарандык иденттүүлүк мамлекетти, анын символдорун жана мыйзамдарын урматтоо, маданий мурастын маанилүүлүгүн түшүнүү, ошондой эле жеке жана коомдук өнүгүүгө умтулуу сыяктуу жалпы улуттук баалуулуктарга негизделээрин окуучуларда так түшүнүү тарбия ишинин артыкчылыктарынын бири болуп калууга тийиш.

Натыйжада лицейлердеги тарбия иштеринин багыттамасы кесиптик көндүмдөргө гана ээ болбостон, Кыргыз Республикасынын негизги жарандык жана социалдык баалуулуктарын бөлүшө турган келечектеги жарандарды калыптандыруунун күчтүү куралы болуп калышы мүмкүн. "Кыргыз жаранын" тарбиялоо – бул лицейдин гана эмес, бүтүндөй коомдун милдети жана бул процесстин кандай уюштурулушунан өлкөбүздүн келечеги көз каранды.

ТИРКЕМЕЛЕР

1-тиркеме

2021-2026-жылдары Кыргыз Республикасында Кыргыз жараны деп жарандардын өзүн таануусун өнүктүрүүнүн КОНЦЕПЦИЯСЫ

*(КР Президентинин 2023-жылдын 15-
майындагы ПЖ № 124 Жарлыгынын
редакциясына ылайык)*

Киришүү

2021-2026-жылдары Кыргыз Республикасында Кыргыз жараны деп жарандардын өзүн таануусун өнүктүрүүнүн концепциясы (мындан ары - Концепция) 2013-2017-жылдарга Кыргыз Республикасында элдин биримдигин жана этностор аралык мамилелерди чыңдоо концепциясынын логикалык уландысы болуп саналат. Концепция Кыргыз жараны деп өзүн таанууну Кыргыз Республикасынын бардык жарандарын бириктирүүчү жана элдин биримдигин бекемдөөчү өзүн таануу катары карайт.

Учурда Кыргызстандын түрдүү маданий, этностук, диний салттарды карманган жарандардын жамааттарына карабастан, өлкөнүн эгемендүүлүгүн жана бакубаттуулугун бекемдөөгө умтулган бирдиктүү коомчулук - Кыргыз

жаранын калыптандырууга багытталган 2018-2040-жылдары Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн улуттук стратегиясы жүзөгө ашырылууда.

Кыргыз жараны - бул этностук, диний, социалдык жана региондук таандыктыгына карабастан, Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык укуктары жана милдеттери бар Кыргыз Республикасынын жараны. Кыргыз жараны өлкөнүн аталышы болгон -"Кыргыз Республикасы" аталышынан келип чыгат жана өздөрүнүн этномаданий бирдейлигин сактоо менен бардык этностук жамааттарды бириктирген жалпы жарандык бирдейликтин термини болуп саналат.

2020-жылдагы окуялардын алкагында Кыргыз жараны деп өзүн таанууну калыптандыруунун актуалдуулугу жогорулады. Өзүн таануунун өнүгүүсү ар бир Кыргыз жаранынын өлкөнүн социалдык-экономикалык жана коомдук-саясий турмушуна катышуусу үчүн бирдей шарттарды жана мүмкүнчүлүктөрдү түзүү жана коомдо көп түрдүүлүктү сактоо жана толеранттуулукту жогорулатуу жолу менен жетишилет. Толеранттуулук жана көп түрдүүлүк дөөлөттөрүн түшүнүү ар түрдүү социалдык топтордун жана этностук жамааттардын ортосундагы активдүү кызматташууну, өнөктөштүктү жана биргелешкен ишмердүүлүктү талап кылат.

Өзүн Кыргыз жараны деп таануу үй-бүлө, коомчулук жана мамлекет тарабынан билим берүүнүн, маданияттын, үй-бүлө жана коом тарабынан калыптандырылуучу инсанды тарбиялоонун жана өнүктүрүүнүн бөлүгү болууга тийиш. Ошону менен бирге Кыргыз Республикасында мамлекеттик тил жарандарды бириктирүүнү камсыздоочу негизги өбөлгө болуусу зарыл.

Кыргыз жараны деп өзүн таанууну өнүктүрүү концепциясынын дөөлөттөрүн жайылтууда жана көп түрдүүлүктү сактоодо мамлекеттик жана муниципалдык башкаруу органдарына өзгөчө роль таандык, алар бекитилген конституциялык ченемдерди ишке ашырууну жана ар бир жарандын керектөөлөрүн урматтоону камсыз кылууга чакырылат.

I. Концепциянын принциптери, максаты, негизги артыкчылыктары жана күтүлгөн натыйжалар

Концепциянын негизги принциптери:

- Кыргыз Республикасынын бардык бекитилген конституциялык ченемдерин жана мыйзамдарын сактоого багыт алуу;

- Кыргыз Республикасынын жарандарынын этностук, диний, социалдык жана аймактык таандыктыгына карабастан, тең укуктуулугун кепилдөө менен басмырлоого жол бербөө;

- Ыктыярдуулук, көп түрдүүлүктү урматтоо жана таануу, жарандардын укуктары менен милдеттеринин, ар түрдүү көз караштагы ар кандай топтордун ортосундагы тең салмактуулукту камсыздоо;

- Кыргыз жаранын жана мамлекетти өнүктүрүүгө кызыкдар болгон бардык тараптардын өз ара аракеттенүүсү жана өнөктөштүгү.

Концепциянын максаты: Кыргыз жараны деп өзүн таанууну өнүктүрүү жана илгерилетүү үчүн жагымдуу чөйрө түзүү.

Концепциянын артыкчылыктуу багыттары:

1. Кыргыз жараны деп өзүн таанууну аң-сезимдүү түшүнүүнү калыптандыруу.

2. Кыргызстан элинин биримдигин чыңдоо, толеранттуулукту жогорулатуу жана көп түрдүүлүк дөөлөттөрүн урматтоону сактоо.

3. Мамлекеттик тилди өнүктүрүү, көп тилдүүлүктү сактоо жана өнүктүрүү.

4. Башкаруу жана чечим кабыл алуу процесстерине катышууга бирдей шарттарды түзүү.

5. Саясий институттарга жана мамлекеттик бийлик органдарына карата ишенимди жогорулатуу.

Концепциянын күтүлгөн натыйжалары:

- Кыргыз жараны деп өзүн таанууну өнүктүрүү үчүн шарттар камсыздалган, механизмдери иштелип чыккан

жана бардык жарандар өздөрүн Кыргыз жараны деп тааныган.

- Кыргыз Республикасынын жарандары этностук, диний жана башка таандыктыгына карабастан, өлкөнүн коомдук-саясий жана социалдык-экономикалык турмушуна катышууда (шайлоолорго катышуунун, салык төлөөнүн, жергиликтүү деңгээлде чечимдерди кабыл алуу процесстерине катышуунун өсүшү ж.б.) активдүүлүк көрсөтүүдө.

- Мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана Кыргыз Республикасынын жарандарынын мамлекеттик тилди билүүсү үчүн шарттар түзүлгөн.

- Көп тилдүүлүктү жана көп түрдүүлүктү сактоо жана өнүктүрүү үчүн шарттар түзүлгөн.

- Мамлекеттик башкаруу, анын ичинде сот жана укук коргоо органдары жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары мамлекеттик башкаруу системасында ар кандай этностук жамааттардын өкүлдөрүнүн болушу камсыздалган.

Жарандардын саясий институттарга жана мамлекеттик бийлик органдарына болгон ишеними жогорулады.

II. Кыргыз жараны деп өзүн таанууну өнүктүрүүнүн негизги багыттары жана стратегиялык милдеттери

Концепцияда коюлган максаттарга жетүү үчүн артыкчылыктуу багыттардын алкагында 2026-жылга чейин Кыргыз Республикасында Кыргыз жараны деп өзүн таанууну өнүктүрүү үчүн төмөнкү стратегиялык маселелер аныкталат.

1-багыт. Кыргыз жараны деп өзүн таанууну аң-сезимдүү түшүнүүнү калыптандыруу.

Кыргыз жараны - бирдейлигин аң-сезимдүү түрдө түшүнүүгө жетишүү жарандардын реалдуу тең укуктуулугун камсыздоону, улуттук мыйзамдарды өркүндөтүү жана өлкөнүн калкынын укуктук жана саясий маданиятынын деңгээлин жогорулатуу аркылуу алардын

конституциялык укуктарын жана милдеттерин ишке ашырууну талап кылат.

"Кыргыз жараны" түшүнүгүн өзүн таанууну өнүктүрүүнүн концепти катары калктын ар түрдүү топторунун керектөөлөрүнө жана өзгөчөлүктөрүнө карата талкуулоо жана аларга кылдат ыңгайлаштыруу зарыл. Бул мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, ЖМКлардын жана жарандык коомдун уюмдарынын активдүү маалыматтык-түшүндүрүү иштерин жүргүзүүсүн талап кылат.

Кыргыз жараны деп өзүн таанууну өнүктүрүү процессинде негизги роль билим берүү, илим, маданият, ЖМК жана социалдык тармактар системасына таандык, ал интеграцияланууга жана бирдейликти калыптандырууга, биринчи кезекте жарандык билим берүү жана укуктук маданиятты өнүктүрүү аркылуу элдин биригүүсүнө жана алардын өлкөгө болгон таандыктыгына карата сыймыктанууга багытталган долбоорлорду ишке ашыруу мүмкүнчүлүктөрүн толук камсыз кылышы керек.

Стратегиялык милдеттер:

- Жарандардын Кыргыз жараны концепти түшүнүгүн калыптандыруу. Концепциянын негизги максаттары жана милдеттери тууралуу калкка маалымат берүү боюнча маалыматтык продукцияларды иштеп чыгуу жана коммуникациялык стратегияны жүзөгө ашыруу.

- Кыргыз жараны аң-сезимин калыптандырууга багытталган долбоорлорду (иш-чараларды) мамлекеттик органдар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, ЖМК, жарандык коомдун уюмдары, диний лидерлер жана жарандык активисттер аркылуу жайылтуу.

- Билим берүү, балдарды жана жаштарды тарбиялоо системасына Кыргыз жараны - өзүн таануу түшүнүгүн киргизүү жана жарандык билим берүүнү өнүктүрүү.

2-багыт. Кыргызстан элинин биримдигин чыңдоо, толеранттуулукту жогорулатуу жана көп түрдүүлүк дөөлөттөрүн урматтоону сактоо.

Биримдикти чындоо, толеранттуулукту жогорулатуу жана көп түрдүүлүк дөөлөттөрүн урматтоону сактоо Кыргыз жараны деп өзүн таануунун улутту калыптандырууну камсыз кылуунун маанилүү шарттарынан болуп саналат. Улуттук жана жергиликтүү деңгээлдеги бардык уюмдардын ишмердүүлүгү коомдун биригүүсүнө көмөктөшүүгө багытталышы керек, мында ар түрдүү региондук жана этностук жамааттардын, диний конфессиялардын ж.б. кызыкчылыктарын жана керектөөлөрүн эске алуу жана Кыргыз жаранынын жалпы жарандык кызыкчылыктарын калыптандыруу зарыл.

"Кыргыз жараны" түшүнүгүн жайылтуу үчүн билим берүү, ЖМК, Интернет-ресурстары, искусство, маданият жана спорт жаатындагы бардык мүмкүнчүлүктөрдү колдонуу зарыл. Ошондой эле мамлекеттик органдар, ЖМК жана жарандык коомдун ортосундагы өз ара аракеттенүүнү жана кызматташууну күчөтүү абзел.

Кыргызстан калкы ассамблеясы (ККА) жана башка коомдук бирикмелер элдин биримдигин бекемдөө жана Кыргыз жараны - улутту калыптандыруу идеясын ишке ашыруучулардан болууга тийиш. ККАнын негизги максаты - этностор аралык ынтымакты, жарандык тынчтыкты жана Кыргызстан элинин биримдигин бекемдөөгө ар тараптуу көмөктөшүү, ошондой эле этностук жамааттардын мамлекетти өнүктүрүүгө жана гүлдөтүүдө чогуу жоопкерчилигин жана сыймыктануусун калыптандыруу болушу керек.

Стратегиялык милдеттер:

- Коомдогу көп түрдүүлүктү сактоо менен Кыргыз жараны - улуттун концептин калыптандыруу үчүн жагымдуу чөйрөнү камсыздоо.

- Көп түрдүү маданий билим берүүнү кеңейтүү жана бекемдөө.

- Толеранттуулук жана жарандык биримдик идеясын бардык коммуникациялык каналдар аркылуу таркатууга түрткү берүү жана шыктандыруунун механизмдерин киргизүү.

- Аймактык, диний, этностук жана башка таандыктагы ар түрдүү топтордун ортосунда кызматташуу деңгээлин биргелешкен долбоорлорду жана иш-чараларды жүзөгө ашыруу аркылуу жогорулатуу.

- Элдин биримдигин чыңдоо жана Кыргыз жараны деп өзүн таанууну өнүктүрүү идеяларынын өткөрүүчүсү катары ККАнын макамын жогорулатуу.

3-багыт. Мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана илгерилетүү, көп тилдүүлүктү сактоо жана өнүктүрүү

Мамлекеттик тилди билүү жана колдонуу өзүн таанууну өнүктүрүүнү камсыздоочу маанилүү бириктирүүчү фактор болуп саналат. Мамлекеттик тилди өнүктүрүү ушул Концепцияны жүзөгө ашыруунун маанилүү шарты болуп эсептелет.

Ошондой эле көп тилдүүлүктү сактоо жана өнүктүрүү маанилүү. Көп тилдүүлүктү өнүктүрүү Кыргызстанда жашаган ар бир этностун эне тилин сактоосу жана өнүктүрүүсү менен байланышкан. Тилдик өз алдынчалыкты сактоодо жана өнүктүрүүдө Кыргызстандын бирдиктүү элинин этностук маданияттарынын интеграциялануусунда Кыргызстан калкы ассамблеясы маанилүү ролду ойнойт.

Расмий (орус) тил коомдук турмушта этностор аралык пикир алышуунун тили катары маанилүү орун алуусун улантат жана өзүнүн керектигин сактайт.

Кыргыз жаранын эне тилинде, мамлекеттик, расмий жана чет тилдеринде эркин сүйлөгөн жаран катары калыптандырууга көмөктөшүүчү көп тилдүү билим берүүнү өнүктүрүү жана ишке киргизүү зарыл.

Стратегиялык милдеттер:

- Мамлекеттик тилди өнүктүрүү, мамлекеттик тилди окутуунун методикасын өнүктүрүү жана сапатын жогорулатуу.

- Жарандардын мамлекеттик тилди билүүсүн илгерилетүү жана шыктандыруу.

- Көп тилдүү билим берүүнү жана расмий, эне тилин, чет тилдерин билүү үчүн мүмкүнчүлүктөрдү сактоо жана өнүктүрүү.

4-багыт. Башкарууга жана чечимдерди кабыл алуу процесстерине катышуу үчүн бирдей шарттарды түзүү.

Бардык жарандарга жынысы, жаш курагы, этностук, диний жана башка айырмачылыктарына карабастан, мамлекетти башкарууга катышуу үчүн бирдей шарттарды камсыз кылуу улуттук өзүн таанууну калыптандыруудагы мамлекеттин маанилүү милдети болуп саналат.

Өлкөдө мамлекеттик бийлик органдарынын алдында түзүлгөн коомдук кеңештер, кызыкдар топтордун катышуусунда өткөрүлүп келе жаткан коомдук угуулар жана консультациялар, курултайлар жана жарандык форумдар сыяктуу мамлекеттик саясатты түзүүгө жана чечимдерди кабыл алуу процесстерине жарандардын катышуусун камсыздоочу түрдүү механизмдер түзүлгөн. Тилекке каршы, алардын көбү жетишээрлик натыйжалуу иштей албай жатат, учурдагы механизмдерди мындан ары да өркүндөтүү жана жаңыларын киргизүү талап кылынууда.

Калктын түрдүү социалдык топторунун өкүлдөрүнүн башкаруу жана чечим кабыл алуу процесстерине катышуусу үчүн бирдей шарттарды камсыз кылуу, этностук жамааттардын өлкөнүн саясий турмушуна катышуусун жана алардын борбордук жана жергиликтүү деңгээлдерде башкаруу органдарына тартылуусун кеңейтүү зарыл.

Стратегиялык милдеттер:

- Этностук, социалдык жана аймактык таандыктыгына карабастан, жарандардын чечимдерди кабыл алуу процесстерине катышуусун жана ресурстарга жана башкарууга жеткиликтүүлүгүн камсыздоодо бирдей мүмкүнчүлүктөрдү түзүү үчүн улуттук мыйзамдарды өркүндөтүү.

- Мамлекеттик бийлик органдарында, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында, сот жана укук коргоо

органдарында этностук жамааттардын өкүлдөрүнүн болуу деңгээлин жогорулатуу.

- Калктын ар түрдүү социалдык топторунун өкүлдөрүн чечимдерди кабыл алуу процесстерине тартуу үчүн мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүү жана стимулдарды түзүү.

5-багыт. Саясий институттарга жана мамлекеттик бийлик органдарына карата ишенимди жогорулатуу

Кыргыз жараны деп өзүн таанууну өнүктүрүү жалпы улуттук жана жергиликтүү деңгээлдерде сапаттуу мамлекеттик башкарууну камсыз кылуусуз, ошондой эле жарандык демилгелерди жүзөгө ашыруу үчүн шарттарды түзүүчү жана жалпысынан алганда жарандардын активдүүлүгүн жогорулатуучу жергиликтүү өз алдынча башкарууну өнүктүрмөйүн мүмкүн эмес. Ушул максатта мамлекеттик жана муниципалдык кызматкерлердин потенциалын жогорулатуу системасын иштеп чыгуу жана аны башкаруунун бардык деңгээлдеринде киргизүү зарыл.

Натыйжалуу мамлекеттик башкаруунун негизин жарандарды укуктук коргоону камсыз кылган жана мыйзамдуулукту жана адам укуктарын сактаган адилеттүү сот системасы жана укук коргоо органдарынын ишмердүүлүгү түзөт.

Кыргыз Республикасында сот системасын жана укук коргоо органдарын реформалоо процесси азыркы убакта активдүү фазада турат, сот адилеттигин калыптандырууну жана бийлик институттарына коомдун ишеничин жогорулатууну камсыздоочу оптималдуу чечимдерди табуу иши жүрүп жатат.

2010-жылы өлкөдөгү этностор аралык чөйрөдөгү кризистин тажрыйбасынын негизинде чыр-чатактарды алдын алуу жана аларга мониторинг жүргүзүү боюнча борбордук жана жергиликтүү деңгээлдерде башкаруу органдарынын системасы түзүлгөн. Аталган ишмердүүлүк олуттуу жакшыртууга муктаж, өзгөчө маалыматтарды чогултуу системасын түзүү жана анын негизинде башкаруучулук чечимдер кабыл алынуучу Концепцияны

жүзөгө ашыруу боюнча отчеттуулук жаатындагы иштер бир топ өркүндөтүүнү талап кылат.

Стратегиялык милдеттер:

- Мыйзамдын үстөмдүгүн (адам укуктарын коргоо, сот адилеттиги, бирдей укуктар, кесипкөй жана ачык укук коргоо системасы) камсыздоо жана бардык жарандар үчүн сот адилеттигине тең укуктуу жеткиликтүүлүктү камсыздоо үчүн шарттарды түзүү.

- Кыргыз жараны деп өзүн таанууну өнүктүрүү боюнча мамлекеттик жана жергиликтүү башкаруунун башкаруучулук потенциалын жогорулатуу. Жарандык коомду тартуу менен Концепцияны жүзөгө ашырууга мониторинг жүргүзүү жана отчеттуулук системасын киргизүү.

III. Концепцияны ишке ашыруу механизмдери

Концепцияны ишке ашырууну башкаруу Кыргыз Республикасынын Конституциясына, мыйзамдарына, 2018-2040-жылдарга Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн улуттук стратегиясына жана башка ченемдик укуктук актыларын, ошондой эле кабыл алынган эл аралык милдеттенмелерге ылайык белгиленген тартипте күчүнө кирген укуктук ченемдерге ылайык жүзөгө ашырылат.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети аткаруу бийлигинин органы катары Концепцияны жүзөгө ашыруунун алкагында Иш-аракеттер планын (мындан ары - Иш-аракеттер планы) иштеп чыгат жана жүзөгө ашырат жана каралган иш-чаралар менен иш-аракеттердин аткарылышын контролдойт. Иш-аракеттер планын жүзөгө ашыруу боюнча мамлекеттик органдардын ишин координациялоо үчүн Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Төрагасынын орун басары башында турган ведомстволор аралык комиссия түзүлөт, ал өзүнө мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, Кыргызстан калкы ассамблеясынын, ЖМКлардын, жарандык коомдун

уюмдарынын өкүлдөрүн жана жарандык активисттерди камтыйт.

Ведомстволор аралык комиссиянын катчылыгынын милдеттери этностор аралык мамилелер чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик органга жүктөлөт. Кыргыз жараны деп өзүн таанууну өнүктүрүү концепциясын ишке ашырууда Кыргыз Республикасынын эл аралык уюмдар менен кызматташуусу каралат.

Этностор аралык мамилелер чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган Концепциянын жүзөгө ашырылышын координациялайт жана камсыз кылат, Иш-аракеттер планын жүзөгө ашыруу боюнча министрликтердин жана ведомстволордун ишине мониторинг жүргүзүү боюнча ыйгарым укуктарга ээ. Жергиликтүү мамлекеттик органдар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети тарабынан кабыл алынган Иш-аракеттер планын жүзөгө ашырат.

(КР Президентинин 2023-жылдын 15-майындагы ПЖ № 124 Жарлыгынын редакциясына ылайык)

IV. Мониторинг жүргүзүү жана баалоо

Концепцияны жүзөгө ашыруунун маанилүү элементи болуп мониторинг жүргүзүү системасы жана аны жүзөгө ашырууга баа берүү болуп саналат. Иш-аракеттер планы өзүнө ар бир артыкчылыктуу багыттын жана стратегиялык милдеттин алкагында конкреттүү иш-чараларды камтыйт, ошондой эле конкреттүү иштерди, индикаторлорун, жүзөгө ашыруунун мөөнөттөрүн жана жооптууларды камтыйт. Жүзөгө ашыруу боюнча негизги өнөктөштөр, алардын иш-милдеттерине кирген тиешелүү чөйрөдөгү иш-чараларга мониторинг жүргүзүү үчүн маалыматтарды чогултууга жана талдоо жүргүзүүгө жооптуу болушат. Этностор аралык мамилелер чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик органга Иш-аракеттер планын жүзөгө ашыруунун жана Концепциянын максатына жетишүүнүн жүрүшү тууралуу мониторингдин негизинде

маалыматтарды топтоо жана дайыма отчетторду даярдоо тапшырылат.

Этностор аралык мамилелер чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган ведомстволор аралык комиссияга Концепцияны жүзөгө ашыруунун жүрүшү жөнүндө дайыма отчет берип турууга милдеттүү. Жарым жылдык жана жылдык отчеттор да Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясына жана ведомстволор аралык комиссияга берилүүгө тийиш. Иш-аракеттер планын жүзөгө ашыруунун жүрүшү жөнүндө отчет алты айда бир жолудан кем эмес угулууга тийиш. Ушул Концепцияны жүзөгө ашыруунун жыйынтыгы белгиленген тартипте Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясына берилүүгө тийиш.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясынын жетекчилиги астында Концепцияны жүзөгө ашыруу боюнча жарандык коомдун уюмдарын жана жарандык активисттерди тартуу менен орто мөөнөттүү жана жыйынтыктоочу баа берилет.

(КР Президентинин 2023-жылдын 15-майындагы ПЖ № 124 Жарлыгынын редакциясына ылайык)

Утверждена
Указом Президента Кыргызской Республики
от 13 ноября 2020 года № 39

ТЕРМИНДЕР ТИЗМЕСИ

Жаран(Гражданин) - тигил же бул мамлекеттин туруктуу калкына таандык, ар кандай этностук, диний, региондук ж.б. таандык болгон, мамлекеттин коргоосунан пайдаланган жана мамлекеттин колдонуудагы мыйзамдарынын алкагында укуктардын жана милдеттердин жыйындысы берилген адам.

Жарандуулук (Гражданственность) - өз өлкөсүнүн жараны катары өзүн андап билүү деңгээли жана ага ылайык жүрүм-турум, инсандын коомдун гүлдөп-өнүгүшүнө активдүү көмөктөшүүгө даярдыгы.

Жарандык (Гражданство) - адам менен мамлекеттин өз ара укуктарынын, милдеттеринин жана жоопкерчиликтиринин жыйындысында чагылдырылган укуктук байланышы. Жарандык, адатта, Конституцияда (негизги мыйзамда) же мамлекеттин конституциялык актысында жана башка ченемдик укуктук актыларда бекемделет. Мамлекет менен анын камкордугундагы адамдардын ортосундагы, мамлекеттеги ар бир адамдын конституциялык жана социалдык коргоосундагы өз ара мамиле катары көрүнөт: мамлекет жарандын укуктарын жана эркиндиктерин тааныйт жана кепилдейт, аны чет өлкөдө коргойт жана калкалайт; өз кезегинде, жаран мамлекеттин мыйзамдарын жана көрсөтмөлөрүн сөзсүз аткарат, ал белгилеген милдеттерди аткарат. Бул укуктардын жана милдеттердин жыйындысы чет өлкөлүк жарандардын жана жарандыгы жок адамдардын, аны айырмалап, жарандын саясий жана укуктук статусун түзөт.

Жарандык иденттүүлүк - инсандын мамлекеттик билимге, жарандык коомдун структураларына таандыктыгын, ошондой эле түзүлүштөрдүн жана түзүмдөрдүн өздөрү жөнүндө түшүнүктөрдү, аларды инсандын баалоосу жана алардын курамында калуу же андан чыгуу укугун чагылдырган социалдык иденттүүлүктүн компоненттеринин бири. Бул жарандык жамааттын жамааттык субъект катары иштешине мүмкүндүк берген белгилүү бир мамлекеттин жарандарынын жамаатына таандык болуу сезими.

Жарандык компетенттүүлүк-бул адамдын жарандык коомдун активдүү мүчөсү болуу, анын түзүлүшүнө жана иштешине аң-сезимдүү катышуу жөндөмдүүлүгү.

Жарандык билим берүү -бул жарандын коомдук турмушка активдүү жана жоопкерчиликти катышуусуна өбөлгө түзгөн көндүмдөрүн, билимин жана баалуулуктарын калыптандыруу процесси.

Демократия (Нарын. Демос-адамдар, ооп-бийлик) – адамдардын бийлигине негизделген саясий структуранын формасы. Демократия шартында адамдар бийликтин негизги булагы катары таанылат, мамлекеттик бийликтин

негизги органдары шайланат, жарандардын теңдиги, чечим кабыл алуу процессинде азчылыктарга баш ийүү, азчылыктардын укуктарын коргоо бар.

Иденттүүлүк -бул адамдын психикасынын ал үчүн тигил же бул топко же жамаатка таандык экендигин кандайча чагылдыргандыгын концентрацияланган түрдө билдирүү касиети. "Идентификация" деген сөздүн латын тамыры бар (ошол эле) жана нерселердин ошол бойдон калуу, бардык трансформацияларда өзүнүн "маңызын" сактоо касиетин билдирет.

Концепция - бири-бири менен байланышкан жана тигил же бул көрүнүшкө карата башка көз караштардын биригип келип чыккан система.

Эл - элдин тарыхый жалпылыгы. Бул эки негизги мааниде илимий адабияттарда колдонулат-саясий жана маданий жана этникалык. Биринчи маанисинде алынган сөз "улут" түшүнүгүнүн синоними, экинчи маанисинде алынган сөз "этнос"түшүнүгүнүн синоними болуп саналат. Калк түшүнүгүнөн айырмалоо керек.

Улут - улут деген сөз латын тилинен алынган,"туулган жер" же "туулган жер/туулган жер"мааниси менен. Белгиленген аймакта өзүнүн биримдигин түшүнгөн жана бийликтин толуктугун талап кылган адамдардын саясий коомчулугу. Кыргыз жараны деген түшүнүктүн алкагында" улут " деген сөз этникалык эмес, жарандык улут катары колдонулат. Негизги идея - бардык этносторду бирдиктүү жарандык иденттүүлүккө интеграциялоо. Кыргызстанда ар бир этностун өзүнүн каада-салтын, маданиятын, тилин өнүктүрүүгө мүмкүнчүлүгү болгон жана боло берет. Ошол эле учурда КР бардык жарандары мамлекеттин өткөнү, азыркысы жана келечеги, жарандык улутубуздун символдору жана анын маданий өзөгү менен өз ара таандыктыгын сезиши керек.

Улутчулдук - идеология жана саясаттын багыты, анын базалык принциби улуттун жогорку баалуулугу жана анын мамлекет түзүү процессиндеги биринчилиги жөнүндө тезис болуп саналат. Саясий кыймыл катары улутчулдук

мамлекеттик бийлик менен болгон мамиледе улуттук жамааттын кызыкчылыктарын коргоого умтулат.

Анын негизинде улутчулдук өз улутуна берилгендикти жана берилгендикти, саясий көзкарандысыздыкты жана өз элинин жыргалчылыгы үчүн иштөөнү, улуттун шарттарын, жашаган аймагын, экономикалык ресурстарын жана руханий баалуулуктарын иш жүзүндө коргоо үчүн улуттук аң-сезимди бириктирүүнү үгүттөйт.

Улуттук мамлекет – Улуттук мамлекеттер көбүнчө этникалык, маданий же жарандык негиздер боюнча курулат, бул категориялар бири-бирин жокко чыгарбайт жана улуттук мамлекеттерде ушул үч принциптин элементтери ар кандай деңгээлде болот.

Атуул — (греч. patriotes - земляк). Өз элине берилген, өз Мекенин сүйгөн, өз Мекенинин кызыкчылыгы үчүн курмандыктарга барууга жана эрдиктерге даяр адам.

Атуулдук - (греч. патриότης — «мекендештер», патρίς — «мекен», «Ата-Мекен») — саясий принцип жана социалдык сезим, аң-сезимдүү сүйүү, Мекенге болгон сүйүү, ага берилгендик жана ал үчүн курмандыктарга даяр болуу, Өз элине, анын каада-салттарына аң-сезимдүү сүйүү. Патриотизм өз мамлекетинин жетишкендиктери жана маданияты менен сыймыктанууну, анын аймагын, маданий өзгөчөлүктөрүн сактоону жана өзүн идентификациялоону (өзүнүн өлкөгө жана өзүнүн жарандыгына, тилине, каада-салттарына таандыктыгынын өзгөчө эмоционалдык тажрыйбасын), өзүнүн мамлекетинин жана элинин кызыкчылыктарын коргоого умтулууну болжолдойт.

Рефлексия-өзүн жана өзүнүн активдүүлүгүн (өзгөчө интроспекция), өзүнүн ордун жана ролун, өзүн-өзү таануу процессин карап чыгууга жана талдоого багытталган адамдын ой жүгүртүүсү.

Эмпатия-бул башка адамдардын сезимдерин сезүү жана түшүнүү жөндөмү. Эмпатикалык инсан өзүн башка адамдын ордуна коюп, ал эмнени сезип жатканын түшүнө алат: кайгы, кубаныч, кайгы, оору, коркуу. Эмпатия башка адамдарга кам көрүүгө жана боор оорууга, башкалар менен

жакшы мамиледе болууга жана мамиле түзүүгө мүмкүндүк берет.

Этнос – (греч. ἔθνος — эл) — тарыхый жактан жалпы объективдүү же субъективдүү белгилер менен бириккен адамдардын туруктуу жыйындысы, анда ар кандай авторлор келип чыгышы, бирдиктүү тили, маданияты, чарбасы, жашаган аймагы, өзүн-өзү аңдоосу, сырткы көрүнүшү жана башкалар "эл"термининин синоними болуп саналат.

Этникалык топтор (жамааттар) – бул башкалардан айырмаланган жана туруктуу жамааттык иденттүүлүккө ээ адамдар, алар жалпы ата-теги, жалпы тажрыйбасы жана жалпы мүнөздүү белгилери жөнүндө түшүнүккө негизделиши мүмкүн. Алар ошондой эле (кээде) жамааттык топтор же инсандык топтор деп аталат. Бирок этникалык топ-бул кеңири коомго жана башка этникалык топторго карата жамаат.

Этностуулук– этникалык жамааттын мүчөлөрү өздөрү үчүн маанилүү деп эсептеген жана алардын өзүн-өзү аң-сезиминин негизин түзгөн маданий мүнөздөмөлөрдөн турган коомдук уюмдун формасы. Бул мүнөздөмөлөргө жалпы келип чыгуу идеясы, жалпы тарыхый эс тутумдун болушу ж.б. ошол эле учурда жамааттын мүчөлөрү өздөрүн өзгөчө географиялык аймак менен байланыштырышат жана аларга мүнөздүү топтук тилектештик сезими бар. Этностун аныктамасы ошондой эле этностук жамааттын фундаменталдык байланышта болгон башка жамааттарга карата маданий өз алдынчалыгынын негизинде түзүлөт.

**Тарбиялык иштер боюнча болжолдуу иш пландын
үлгүсү**

Максаты:

- Кесиптик лицейлердин окуучуларында билим берүү, маданий жана социалдык иш-чараларга катышуу аркылуу жарандык баалуулуктарды, мекенчилдик сезимин, өз өлкөсү үчүн сыймыктануу сезимин жана Кыргызстандын маданий каада-салттарын сыйлоону калыптандыруу.

Милдеттери:

1. Кыргызстандын маданияты, тарыхы жана улуттук баалуулуктары жөнүндө билим деңгээлин жогорулатуу.
2. Жарандык жоопкерчиликти жана жарандардын укуктары менен милдеттерин урматтоону өнүктүрүү.
3. Улуттук символдорду жана атрибуттарды сүйүүгө жана урматтоого тарбиялоо.
4. Окуучуларды коомду жакшыртууга багытталган коомдук-пайдалуу иш-чараларга тартуу.
5. Жаштар арасында этностор аралык тынчтыкты жана ынтымакты колдоо.

Иш-чаралар планы:

1. Ар кандай иш-чараларды камтыган "Кыргыз Жараны" бир айлыгын өткөрүү:

- Өткөрүү датасы: айдын башталышы
- Өткөрүү формасы: салтанаттуу башкаруучу

Мазмуну: бир айлыктын расмий ачылышы, Кыргызстандын Гимнинин аткарылышы, патриоттуулуктун, жарандык баалуулуктардын жана Мекенди урматтоонун маанилүүлүгү жөнүндө окутуучулардын жана окуучулардын сүйлөгөн сөздөрү.

2. "Кыргызстан – менин мекеним", "мен өз мекенимди сүйөм", "Мекен менден башталат" ж. б. темалардагы сааттар.

- Өткөрүү күнү: 2 жума

- Өткөрүү формасы: дискуссиялар, презентациялар, чыгармачылык иштер

Мазмуну: көз карандысыз Кыргызстандын калыптанышынын тарыхый этаптарын, өлкөнүн тарыхындагы өткөн жана азыркы учурдагы маанилүү окуяларды жана инсандарды талкуулоо.

3. "Мен Кыргызмын"эссе жана поэзия сынагы

- Өткөрүү датасы: бир айдын ичинде
- Өткөрүү формасы: жазуу иштери, мыкты катышуучуларды сыйлоо

Мазмуну: окуучулар Мекенге болгон сезимдери, патриоттуулуктун жана Мекенди сүйүүнүн маанилүүлүгү жөнүндө эссе же ыр жазышат. Жеңүүчүлөргө сыйлыктар жана грамоталар тапшырылат.

4. "Мекен күчү – атуулдардын күчү"спорттук мелдеш

- Өткөрүү күнү: 3-жума
- Өткөрүү формасы: Спорттук оюндар (футбол, волейбол, жеңил атлетика)

Мазмуну: командалык иш, өз ара жардамдашуу жана биримдикке басым жасоо менен лицей командаларынын ортосундагы мелдеш.

5. Кыргызстандын маданий жана тарыхый жерлерине баруу

- Дата: бир айдын ичинде
- Өткөрүү формасы: экскурсиялар, аймак таануу изилдөөлөрү.

Мазмуну: А.Осмонов атындагы китепкана, музей, даңк мемориалы сыяктуу музейлерге, эстеликтерге жана маданий жайларга баруу, ошондой эле Кыргызстандын тарыхый жерлерин кыдыруу.

6. "Кыргызстандын улуттук баалуулуктары жана келечеги"аттуу тегерек стол

- Өткөрүү күнү: 4-жума
- Өткөрүү формасы: окумуштуулардын, окутуучулардын, студенттердин катышуусу менен талкуулар

Мазмуну: улуттук баалуулуктарды, жарандык коомдун жана мамлекеттин өнүгүүсүнүн азыркы чакырыктарын жана келечегин талкуулоо.

7. "Ден соолук менден башталат", "Тазалык менден башталат", "Жарандык менден башталат" аттуу социалдык акциялар ж. б.

- Өткөрүү датасы: бир айдын ичинде
- Өткөрүү формасы: волонтердук акциялар, ардагерлерге жардам, аймактарды тазалоо

Мазмуну: окуучулар карыларга жардам берүү, парктарды жана коомдук жайларды тазалоо боюнча экологиялык демилгелерге катышуу сыяктуу коомдук пайдалуу иштерге катышышат.

8. Флешмоб же "Биз бирбиз" концерти

- Өткөрүү датасы: бир айлыктын аякташы
- Өткөрүү формасы: концерт, чыгармачылык номерлер, көрсөтмө сөздөр

Мазмуну: окуучулар улуттук бийлерди, ырларды аткарышат, Кыргызстандын бирдиктүү элинин атынан маданий жана этникалык спектаклдерди аткарышат.

Бул иш-чаралардын планы окуучулардын жарандык жоопкерчилик жана патриоттук сезимин калыптандырууга жардам бере турган билим берүү, маданий жана социалдык катышуунун ар кандай формалары аркылуу Мекенге болгон сүйүүсүн жана урматтоосун өнүктүрүүгө багытталган.

Сагынбекова Ч.М., Сыдыкова З., Тоялиева М.Р., Саттарова А.Н.

Методическое пособие

**по организации воспитательной работы
по развитию гражданской идентичности
Кыргыз жараны у учащихся лицеев начального
профессионального образования**

**(для УВР, преподавателей и мастеров производственного
обучения профессиональных лицеев)**

Бишкек -2024

УДК 377

ББК 74.46

М54

М54 “По организации воспитательной работы по развитию гражданской идентичности “Кыргыз жараны” у учащихся лицеев начального профессионального образования”-**Методическое пособие**

Ч.М. Сагынбекова, З. Сыдыкова, М.Р. Тоялиева, А.Н. Саттарова

Б.: 2024.-166 стр.,

ISBN 978-9967-11-795-2

Это методическое пособие предназначено для специалистов в сфере образования, учителей, воспитателей и государственных служащих. В нем представлены методические приемы и учебные мероприятия, направленные на развитие патриотических чувств, грамотности, навыков сочетания традиций выживания и современных гражданских обязанностей у граждан Кыргызской Республики.

Методическое пособие ориентировано на британский общественный капитал кыргызского народа, международное межэтническое соглашение и воспитание граждан, способный вклад в социальное развитие Кыргызстана.

Надеемся, что читатели получат положительные впечатления.

УДК 377

ББК 74.46

© Коллектив авторов, 2024

ISBN 978-9967-11-795-2

Содержание

Введение

Глава 1. Единство и сплоченность государства и граждан. Гражданская идентичность Кыргыз Жараны.

- 1.1. Основные признаки государства. Ключевые характеристики государства и государственные атрибуты Кыргызской Республики.
- 1.2. Общее понимание идентичности и ее виды. Суть и сущность этнической и гражданской идентичности. Гражданская идентичность Кыргыз жараны.
- 1.3. Ценности Кыргыз Жараны. Кто такой Кыргыз жараны.
- 1.3. Развитие многообразия и сплоченность народа Кыргызстана.
- 1.4. Роль государственного языка в объединении граждан и развитие многоязычия
- 1.6. Кыргыз жараны и выборы

Глава 2. Основные подходы к организации воспитательной работы по формированию гражданской идентичности Кыргыз Жараны среди учащихся профессиональных лицеев.

- 2.1. Роль учителя/воспитателя в формировании гражданских ценностей и гражданственности через воспитательную работу.
- 2.2. Основные формы и методы организации воспитательной работы по формированию ценностей и компетенций Кыргыз Жараны среди учащихся профессиональных лицеев

Приложения

- 4. Концепция развития гражданской идентичности Кыргыз жараны до 2026 года.
- 5. Глоссарий терминов
- 6. Образец примерного Плана работы по воспитательной работе

ВВЕДЕНИЕ

В настоящее время в Кыргызской Республике идет активная реализация Концепции развития гражданской идентичности Кыргыз жараны на период 2021-2026 годы, принятой Указом Президента КР №39 от 13 ноября 2020 года. Кыргыз жараны является объединяющей гражданской идентичностью, направленной на усиление социальной сплоченности кыргызстанского общества, которая формируется, прежде всего, семьей, школой, сообществом и государством. Осознание себя гражданином Кыргыз жараны становится обязательной частью образования, культуры, воспитания и развития каждой личности. Кыргыз жараны - это гражданин Кыргызской Республики, имеющий права и обязанности в соответствии с Конституцией КР независимо от этнической, религиозной, социальной, региональной и др. принадлежности.

«Кыргыз жараны» исходит из названия страны – Кыргызская Республика, является объединяющей гражданской идентичностью, формирующей сплоченность и единство

Гражданская идентичность не ограничивается территорией и границами государства или принадлежностью индивида к какому-либо государству, она характеризуется необходимостью чувствовать и ощущать себя нераздельной частью всего общества, активно участвовать в развитии и процветании своего государства. Осознание себя Кыргыз жараны является предпосылкой формирования гражданской нации. Для развития страны необходимы не только экономические успехи и компетентное управление страной, но и осознание каждым гражданином важности и значимости своей гражданской принадлежности, наполнение себя любовью и уважением к своему народу и государству. Только Кыргыз жараны могут формировать процветающее государство.

Кыргыз жараны — это Концепция гражданской идентичности, основанная на идее единства всех граждан

Кыргызской Республики независимо от их этнической, религиозной или социальной принадлежности. Она направлена на создание общей национальной идентичности - Кыргыз жараны, которая выходит за рамки этнической идентификации и ставит на первый план гражданственность и приверженность общим ценностям, таким как уважение независимости и суверенитета, уважение прав и свобод, демократические принципы и ответственность перед обществом.

Цель Концепции — укрепить социальную сплоченность и предотвратить этнические разногласия, подчеркнув важность принадлежности к единому государству и национальному проекту. Кыргыз жараны предполагает, что каждый гражданин, независимо от происхождения, имеет равные права и обязанности, что способствует созданию устойчивого и справедливого общества.

Развитие гражданского самосознания достигается путем создания равных условий и возможностей для участия каждого кыргызстанца в социально-экономической и общественно-политической жизни страны, сохранения многообразия в обществе, обеспечения равенства и недискриминации.

Кто такой Кыргыз жараны? Это личность, которая осознает себя частью Кыргызстана, знает свои права и обязанности, несет ответственность за свои поступки, умеет заботиться о себе, своей семье, окружающих людях и любит свою Родину

Поэтому формирование у подрастающего поколения гражданских ценностей и гражданских компетенций должно стать важной частью системы начального профессионального образования и воспитания. Это повышает необходимость взаимных и совместных действий семьи, образовательных учреждений, различных социальных институтов, государства и самих учащихся. Важное место в данном процессе занимают профессиональные лицеи, педагоги, воспитатели и мастера,

которые создают благоприятную среду для формирования гражданских ценностей и убеждений у молодых людей и постоянно повышают их мотивацию следовать этим ценностям. Поэтому педагоги и мастера лицеев должны понимать и быть сами носителями ценностей Кыргыз жараны, уметь их доносить до учащихся, используя не только теоретические знания, но и вовлекая их в практику формирования гражданских компетенций.

Учащиеся лицеев – это особая категория молодых людей, когда с одной стороны идет процесс принятия сложившихся социальных норм поведения и с другой – внутреннего критического осмысления и формирования своих собственных взглядов и убеждений. Поэтому важно процесс формирования гражданских ценностей сделать совместным и системным, в центре которого стоят Учитель и Учащийся. Роль Учителя – это не просто носитель новых знаний, а авторитетный человек, который помогает учащемуся делать собственный осознанный выбор и формирует необходимые ценностные ориентиры и личностные гражданские компетенции. Будущее общества находится в руках Учителя, который воспитывает молодых людей, как граждан, сейчас в настоящее время.

Формирование гражданских ценностей является одной из главных задач системы образования, однако невозможно достичь этой цели исключительно через преподавание учебных предметов и передачу теоретических знаний. Ценности не могут быть навязаны или выучены, как формулы или исторические даты. Они формируются через понимание их сути, приверженность и, самое главное, через их применение в повседневной жизни. Невозможно формировать то, во что сам учитель не верит и не следует в каждодневной практике. Поэтому в формировании ценностей личная позиция Педагога, наряду с тем, что он является примером для учащихся, всегда будет служить стержнем воспитательной работы.

Подготовка и воспитание достойных граждан – это главная социальная Миссия лицея.

Настоящее Пособие подготовлено в целях оказания методической поддержки преподавателям и мастерам

профессиональных лицеев в формирования ценностей Кыргыз жараны у учащихся лицеев во время проведения воспитательной работы. В лицеях активно используются различные формы и методы организации воспитательной работы. В этой связи важно, чтобы формирование гражданских ценностей Кыргыз жараны стало сквозным направлением воспитательной работы в профессиональном лицее, чтобы была создана мотивирующая среда для формирования и развития гражданских ценностей и убеждений у учащихся.

**Профессиональный лицей и педагоги формируют гражданские ценности кыргызстанцев и способствуют единству и процветанию Кыргызстана.
Роль педагогов и мастеров в продвижении Кыргыз жараны значима и бесценна!**

Цель методического Пособия – оснастить педагогов и мастеров профессиональных лицеев необходимыми информационно-методическими материалами и помочь им в организации эффективной воспитательной работы, направленной на формирование гражданской идентичности Кыргыз жараны и гражданских ценностей у учащихся.

Рекомендуемые в Пособии формы и методы работы направлены на то, чтобы помочь педагогам и мастерам увидеть широкий арсенал воспитательных действий, которые не ограничивают творческий потенциал учителей и учащихся в этом процессе, а наоборот дает толчок и импульс для появления собственных новых инициатив.

Методическое пособие состоит из двух взаимосвязанных глав:

- 1) первая глава информационно-содержательная - содержит необходимые теоретические знания, необходимые для более полного понимания самим педагогом различных аспектов Кыргыз жараны и повышение его потенциала в вопросах формирования гражданских ценностей: что такое идентичность, отличия этнической и гражданской идентичности,

роль сохранения многообразия, кто такой Кыргыз жараны, основные ценности Кыргыз жараны и др. для дальнейшего их целенаправленного продвижения среди учащихся;

- 2) вторая глава методическая – раскрывает методы воздействия и формы работы с молодежью по формированию гражданских ценностей Кыргыз жараны, а также включает рекомендации как эффективнее строить процесс взаимодействия с ней.

В современных условиях развитие национальной идентичности и гражданского самосознания становится неотъемлемой частью воспитания подрастающего поколения. Каждая страна стремится укрепить единство нации, создавая прочные основы для формирования у своих граждан чувства принадлежности к государству и обществу.

***Желаем успешного и увлекательного изучения
материала!***

ГЛАВА 1. ЕДИНСТВО И СОЦИАЛЬНАЯ СПЛОЧЕННОСТЬ ГОСУДАРСТВА И ГРАЖДАН. ГРАЖДАНСКАЯ ИНДЕНТИЧНОСТЬ КЫРГЫЗ ЖАРАНЫ

1.1. Основы признаки государства. Права и обязанности гражданина. Ключевые характеристики государства и государственные атрибуты Кыргызской Республики

*Родину невозможно унести, можно
унести только тоску, если бы родину
можно было перетаскивать с собой,
как мешок, то цена ей была бы грош.*

Чынгыз

Айтматов, Плаха

Основные признаки государства

Государство – это установленная волей граждан управленческая структура, необходимая для обеспечения жизненно важных для граждан функций. Это ведущий политический институт, осуществляющий управление обществом и обеспечивающий порядок и стабильность в нем.

Признаки Государства:
<ul style="list-style-type: none">• Наличие определенной территории.• Суверенитет — государство полностью независимо во внутренних делах и в ведении внешней политики;
<ul style="list-style-type: none">• Многообразие используемых ресурсов — государство аккумулирует разные властные ресурсы (экономические, социальные, духовные и т. д.) для осуществления своих полномочий;
<ul style="list-style-type: none">• Представительство интересов всего общества — государство выступает от имени всего общества, а не отдельных лиц или социальных групп;
<ul style="list-style-type: none">• Монополия на легитимное насилие (власть) — государство

имеет право применять силу, чтобы обеспечивать исполнение законов и наказывать их нарушителей;
<ul style="list-style-type: none"> • Право на сбор налогов — государство устанавливает и собирает с населения различные налоги и сборы, которые направляются на финансирование деятельности государственных органов и решение различных управленческих задач;
<ul style="list-style-type: none"> • Публичный характер власти — государство обеспечивает защиту публичных интересов, а не частных. При осуществлении государственной политики обычно не возникает личных отношений между властью и гражданами;
<ul style="list-style-type: none"> • Наличие символики — государство имеет свои признаки государственности — флаг, герб, гимн и т. д.
<ul style="list-style-type: none"> • Наличие государственного языка или нескольких государственных языков.

Кыргызская Республика (Кыргызстан) – Родина и Отчизна единого народа Кыргызстана. Основным законом страны является Конституция. **Конституция** (от лат. *constitutio* — «устройство, установление, сложение») — это учредительный документ государства, имеющий высшую юридическую силу, в котором изложены основные цели создания государства. Конституция - это **договор между гражданами и государством**, который определяет порядок формирования государства и взаимоотношения со своими гражданами.

Мы, народ Кыргызской Республики,

исходя из права самостоятельно определять собственную судьбу;

в целях обеспечения верховенства права, справедливости и равноправия;

утверждая основы подлинного народовластия;

храня верность традициям предков, следуя заветам Манаса Великодушного жить в единстве, мире и согласии, в гармонии с природой;

утверждая права и интересы народа Кыргызской Республики;

выражая непоколебимую волю к сохранению и укреплению государственности;

подтверждая приверженность к защите, уважению прав и свобод человека и гражданина;

признавая общечеловеческие принципы и ценности;

стремясь к социальной справедливости, экономическому благосостоянию, развитию образования, науки и духовности;

чтя память героев, отдавших свою жизнь за свободу нашего народа;

осознавая ответственность за свое Отечество перед нынешними и будущими поколениями, принимаем настоящую Конституцию.

Пreamбула Конституции КР от 5 мая 2021 г.

Гражданство Кыргызской Республики - это устойчивая правовая связь человека с государством, выражающаяся в совокупности их взаимных прав и обязанностей.

Гражданственность — степень осознания себя гражданином своей страны и соответствующее этому поведение, готовность личности активно содействовать процветанию общества.

Человек получает гражданство, но может не иметь гражданственности.

Конституция имеет высшую юридическую силу и прямое действие в Кыргызской Республике. На основе Конституции принимаются конституционные законы, законы и другие нормативные правовые акты. Кроме того, международные договоры, вступившие в установленном законом порядке в силу, участницей которых является Кыргызская Республика, а также общепризнанные принципы и нормы международного права, а также международные договоры, вступившие в силу в соответствии с законодательством Кыргызской Республики, являются составной частью правовой системы Кыргызской Республики (ст.6 Конституции КР).

Конституцией Кыргызской Республики установлено (статья 23), что права и свободы человека неотчуждаемы и принадлежат каждому от рождения. Они признаются в качестве абсолютных, неотчуждаемых и защищаемых законом и судом от посягательств со стороны кого бы то ни было.

Права и свободы человека относятся к высшим ценностям Кыргызской Республики. Они действуют непосредственно, определяют смысл и содержание деятельности всех государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц.

Никто не может подвергаться дискриминации по признаку пола, расы, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, возраста, политических или иных убеждений, образования, происхождения, имущественного или иного положения, а также других обстоятельств.

Лица, допустившие дискриминацию, несут ответственность в соответствии с законом. Не являются дискриминацией специальные меры, установленные законом и направленные на обеспечение равных возможностей для различных социальных групп в соответствии с международными обязательствами.

В Кыргызской Республике все равны перед законом и судом. В Кыргызской Республике мужчины и женщины

имеют равные права и свободы и равные возможности для их реализации (статья 24).

«Гражданин – это человек, который принадлежит к постоянным жителям определенной страны (государства), имеет официальный документ (паспорт гражданина), имеет все права, предоставляемые законами этой страны, исполняет все установленные законами обязанности».

«Гражданство – правовая связь физического лица и государства, выражающаяся в совокупности их взаимных прав, взаимных обязанностей и взаимной ответственности».

Права гражданина — это права и свободы, закрепляемые за лицом только в силу его принадлежности к государству. Гражданин Кыргызстана имеет право принимать участие в управлении государством. Выборыважнейшее политическое право гражданина. Граждане обязаны беречь памятники истории и культуры.

Конституция устанавливает обязанности гражданина КР:

- соблюдать Конституцию КР и законы;
- платить налоги и сборы, предусмотренные законом;
- сохранять природу и окружающую среду, бережно относиться к природным богатствам;
- трудиться на благо своей Родины;
- защищать Отечество – священный долг и обязанность граждан, в том числе нести военную службу;
- не участвовать в противоправных действиях (коррупция, воровство и др.).

Права и обязанности гражданина Кыргызской Республики являются обязательными для соблюдения всеми, независимо от вероисповедания и этнической принадлежности. Стоит отметить, нарушение их по незнанию, не освобождает от правовой ответственности, так как верховенство закона – есть основной принцип государства. Интересный факт, что и каноны религиозных

учений провозглашают законопослушание, любовь и ответственность перед Родиной.

Название нашего государства – Кыргызская Республика, выражает существующую форму правления – **республика** (*“res publica” от латинского “общее дело”*).

Есть две формы государственного правления – монархия и республика:

Монархия - форма правления, при которой высшая государственная власть пожизненно принадлежит единоличному главе государства — монарху, который занимает престол по наследству и не несёт ответственности перед населением.

Республика - форма правления, при которой высшие органы государственной власти избираются народом, либо формируются особыми представительными учреждениями на определённый срок и несут полную ответственность перед избирателями.

Форма государственного правления — это элемент формы государства, который определяет систему организации высших органов государственной власти, порядок их образования, сроки деятельности и функции, а также порядок взаимодействия данных органов между собой и с населением, степень участия населения в их формировании². Форма правления, наряду с формой государственного устройства и политическим режимом, является важной составляющей формы государства.

В рамках республиканской формы правления выделяют президентскую, парламентарную и смешанную (полупрезидентскую) республики.

Кыргызстан является Президентской республикой по форме государственного правления. Президентская республика характеризуется тем, что глава государства

² Чиркин В. Е. Государствоведение: Учебник / В. Е. Чиркин. — М.: Юристъ, 1999. — С. 138.

Президент избирается непосредственно населением. Президент обладает широкими полномочиями: он одновременно является главой государства, главой исполнительной власти и главнокомандующим вооруженными силами. Ст. 67 Конституции Кыргызской Республики определяет, что Президент избирается гражданами Кыргызской Республики сроком на 5 лет, п.1. Президент является главой государства, высшим должностным лицом и возглавляет исполнительную власть Кыргызской Республики (статья 66 Конституция КР). Президент является Главнокомандующим Вооруженными Силами Кыргызской Республики, определяет, назначает и освобождает от должности высший командный состав Вооруженных Сил Кыргызской Республики (п. 8, ст. 70).

Все важные признаки Кыргызской Республики как государства отражены в Конституции страны:

- *народ Кыргызской Республики - носитель суверенитета и единственный источник государственной власти (п. 4 статьи 1).*

- *в Кыргызской Республике народовластие основывается на принципах принадлежности всей полноты власти народу, защиты прав и свобод человека и гражданина, свободного и реального доступа к управлению делами государства и общества (п. 2, статьи 2).*

- *граждане Кыргызской Республики осуществляют свою власть непосредственно на выборах и референдумах (всенародное голосование), а также через систему государственных органов и органов местного самоуправления на основе Конституции и законов Кыргызской Республики (п. 3, статьи 2).*

- *выборы и референдумы проводятся на основе свободного, всеобщего, равного и прямого избирательного права при тайном голосовании. Правом избирать обладают граждане Кыргызской Республики, достигшие 18 лет (п. 4, статьи 2).*

- *государственная власть в Кыргызской Республике основывается на принципах: верховенства власти народа,*

представляемой и обеспечиваемой всенародно избираемыми Президентом и Жогорку Кенешем.

- разделения ее на законодательную, исполнительную, судебную ветви, их согласованного функционирования и взаимодействия (статья 4).

В соответствии с Конституцией, Кыргызская Республика (Кыргызстан) - **независимое, суверенное, демократическое, унитарное, правовое, светское и социальное государство**³.

Рассмотрим более подробно каждый признак кыргызского государства.

Независимое государство - это государство, которое имеет политическую и экономическую самостоятельность. 31 августа 1991 года на внеочередной сессии Верховного Совета Киргизской ССР (Жогорку Кеңеш) приняла постановление о «Декларации о государственной независимости Кыргызской Республики». Согласно Декларации, Кыргызская Республика была объявлена независимым, суверенным, демократическим государством.

Суверенное государство - это государство, которое имеет чётко определённую территорию, на которой оно осуществляет внутренний и внешний суверенитет, имеет постоянное население, правительство, не зависит от других государств, имеет полномочия и способность вступать в международные отношения с другими суверенными государствами.

Демократическое государство (термин “демократия” с переводе с греческого означает власть народа), устройство и деятельность которого соответствует воле народа, общепризнанным правам и свободам человека и гражданина. Народ Кыргызской Республики является носителем суверенитета и единственным источником государственной власти.

³ Конституция Кыргызской Республики, Принята референдумом (всенародным голосованием) 11 апреля 2021 года. Введена в действие Законом Кыргызской Республики от 5 мая 2021 года

Граждане Кыргызской Республики осуществляют свою власть непосредственно на выборах и референдумах (всенародное голосование), а также через систему государственных органов и органов местного самоуправления на основе Конституции и законов Кыргызской Республики.

Выборы и референдумы проводятся на основе свободного, всеобщего, равного и прямого избирательного права при тайном голосовании. Правом избирать обладают граждане Кыргызской Республики, достигшие 18 лет.

Народ Кыргызстана составляют граждане всех этносов Кыргызской Республики. От имени народа Кыргызской Республики вправе выступать Президент и Жогорку Кенеш. В Кыргызской Республике народовластие основывается на принципах принадлежности всей полноты власти народу, защиты прав и свобод человека и гражданина, свободного и реального доступа к управлению делами государства и общества.

Унитарное государство - форма государственного устройства, при котором его составные части являются административно-территориальными единицами и не имеют статуса государственного образования. В отличие от федерации, в унитарном государстве есть единые для всей страны высшие органы государственной власти, единая правовая система и конституция.

Правовое государство - государство, вся деятельность которого подчинена нормам права, а также фундаментальным правовым принципам, направленным на защиту достоинства, свободы и прав человека. Верховенство закона является одним из основных компонентов правового государства.

Конституцией определены, что права и свободы человека неотчуждаемы и принадлежат каждому от рождения. Они признаются в качестве абсолютных, неотчуждаемых и защищаемых законом и судом от посягательств со стороны кого бы то ни было.

Права и свободы человека относятся к высшим ценностям Кыргызской Республики. Они действуют непосредственно, определяют смысл и содержание деятельности всех государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц.

Социальное государство - государство, политика которого направлена на перераспределение материальных благ в соответствии с принципом социальной справедливости ради достижения каждым гражданином достойного уровня жизни, сглаживания социальных различий и помощи нуждающимся.

Светское государство - государство с устройством, где религия отделена от государственного управления, и которое регулируется на основе гражданских, а не религиозных норм; решения государственных органов не могут иметь религиозного обоснования. По формам и видам отношения государственной власти к религии кроме светского государства имеются и другие типы государств, как клерикальные (где религия имеет государственный статус, не только пользуется огромными привилегиями, но также является влиятельной политической силой), теократические (при которой власть принадлежит религии) и атеистические (где атеистическая пропаганда исходит от государственных органов власти и религия находится под запретом).

ГОСУДАРСТВЕННАЯ АТРИБУТИКА И СИМВОЛЫ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Все государственные символы – герб, флаг и гимн – исполняют одну и ту же функцию: они обозначают государство, которому принадлежат. В принципе, герб, флаг и гимн играют ту же роль, что и название страны – их задача сообщать, какая именно страна ими владеет. Поэтому государственные символы – это один из неотъемлемых атрибутов любого государства, олицетворяющих его уникальность и суверенитет.

Государственный флаг, герб и гимн — символ достоинства страны. При торжественном подъёме или выносе флага, звучании гимна им отдаются почести, все присутствующие встают.

Закон предусматривает ответственность за неуважительное отношение к государственным символам или надругательство над ними.

Граждане Кыргызской Республики, а также лица, находящиеся на территории нашего государства, обязаны чтить государственные символы Кыргызстана. Государственные символы оказывают особенно благотворное влияние на эмоции, связанные с гражданским, правовым и нравственным самосознанием людей.

ГЕРБ — один из главных символов государства. Термин «герб» происходит от немецкого слова «erbe» (наследство) и означает наследственный отличительный знак — сочетание фигур и предметов, которым придается символическое значение.

История свидетельствует, что еще кочевники эпохи бронзы, проживавшие на территории современной Центральной Азии, идентифицировали себя с особым символом — тотемом, графическое выражение которого впоследствии получило наименование «тамга».

Герб суверенного Кыргызстана был утвержден Жогорку Кенешом 14 января 1994 года.

На государственном гербе Республики Кыргызстан изображен расправляющий крылья белый сокол, символизирующий свободу страны, стремление к лучшему, щедрость, высоту помыслов народа Кыргызстана.

Водная гладь Жемчужины Кыргызстана - озера Иссык-Куль - символ красоты природы, источник жизни и энергии.

Силуэт горных вершин, освещённых солнцем, похож на традиционный кыргызский мужской головной убор – «калпак». Силуэт гор, кроме головного убора, символизирует горы страны с его ледниками.

Хлопок и пшеница, окаймляющие герб, говорят о разнообразии культур Кыргызстана и в то же время об их единстве, объединяющем всё их разнообразие в единое целое - народ Кыргызстана.

Основным цветом, используемым в государственном гербе, является цвет золота, который служит символом богатства, справедливости и великодушия. Также присутствует небесно-голубой, который гармонирует с цветом золота и символизирует чистое небо, мир и благополучие.

ФЛАГ – это один из главных символов государства, олицетворяющий его суверенитет и идентичность.

Государственный флаг независимого Кыргызстана был официально учрежден 3 марта 1992 года. Авторами флага являются Э.Айдарбеков, Б.Жайчыбеков, С.Иптаров, Ж.Матаев и М.Сыдыков.

Государственный флаг Кыргызстана представляет собой полотнище красного цвета, в центре которого круглый солнечный диск с сорока равномерно расходящимися лучами золотистого цвета. Золотое солнце олицетворяет покой и богатство, а тундук — символ отчего дома. Он символизирует единство народов, проживающих в стране. Сорок лучей, которые объединены кругом, означают объединение 40 древних племен в единый народ.

ГИМН – это один из главных символов государства. Сам термин «гимн» происходит от греческого слова «gimneo» и означает «торжественная песня». Гимн выступает в качестве важной звуковой символики, имеющей ключевое значение для эффективной социально-

политической консолидации и этнокультурной идентификации граждан страны.

Государственный гимн исполняют во время важных государственных церемоний, в новогоднюю ночь, во время спортивных соревнований. Его принято слушать стоя, приложив правую руку на левую сторону груди.

Гимн утвержден постановлением Жогорку Кенеша Кыргызской Республики 18 декабря 1992 года. Авторами его слов являются Ж.Садыков и Ш.Кулуев. Музыка написана Н.Давлесовым и К.Молдобасановым. Перевели с кыргызского на русский К.Акматов и М.Рудов.

В современном мире есть народы, которые не имеют своего государства с определенной территорией, а также есть те у кого есть своя территория, но в то же время нет реальной независимости. У нас же с вами есть все, и нам с вами надо гордиться этим, ценить и беречь!

Текст Гимна на государственном языке	Текст Гимна на русском языке
Ак мөңгүлүү аска, зоолор, талаалар, Элибиздин жаны менен барабар. Сансыз кылым Ала-Тоосун мекендеп, Сактап келди биздин ата-бабалар.	Высокие горы, долины, поля — Родная, заветная наша земля. Отцы наши жили среди Ала- Тоо, Всегда свою родину свято храня.
Кайырма: Алгалай бер, кыргыз эл, Азаттыктын жолунда. Өркүндөй бер, өсө бер, Өз тагдырың колунда.	Припев: Вперёд, кыргызский народ, Путем свободы вперёд! Взрастай, народ, расцветай, Свою судьбу созидай!
Аткарылып элдин үмүт тилеги, Желбиреди эркиндиктин желеги. Бизге жеткен ата салтын, мурасын, Ыйык сактап урпактарга берели.	Мечты и надежды отцов сбылись. И знамя свободы возносится ввысь. Наследье отцов наших передадим, На благо народа потомкам своим.
Кайырма: Алгалай бер, кыргыз эл,	

<p>Азаттыктын жолунда. Өркүндөй бер, өсө бер, Өз тагдырың колунда.</p>	<p>Припев: Вперёд, кыргызский народ, Путем свободы вперёд! Взрастай, народ, расцветай, Свою судьбу создай!</p>
--	--

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЯЗЫК является одним из важных атрибутов нашей государственности наравне с Флагом, Гимном, Гербом, который служит инструментом гражданской интеграции.

Государственным языком в Кыргызской Республике является кыргызский язык. Поэтому развитие кыргызского языка – это не только вопрос сохранения достояния кыргызов и развития языка отдельного этноса, это вопрос сохранения и развития государства, а также формирования уважения всех граждан не зависимо от этнической, религиозной принадлежности к своему государству.

Статья 13 Конституции КР

1. Кыргызский язык - государственный язык Кыргызской Республики.

Порядок применения государственного языка определяется конституционным законом.

2. В Кыргызской Республике в качестве официального используется русский язык.

3. Представителям всех этнических групп, образующих народ Кыргызской Республики, гарантируется право на создание условий для сохранения, изучения и развития родного языка.

Государственный язык обеспечивает целостность государства и единство народа, выражает идею, что этот язык является общим достоянием всей нации. В связи с этим развитие государственного языка следует понимать как важное направление укрепления единства, социальной сплоченности общества и стабильности страны. Государство и государственный язык неразрывно связаны — одно создает условия для развития другого, и никак иначе. Это естественный процесс со своими закономерностями, уникальный для каждой страны.

Повышение статуса государственного языка, повышение его роли – это жизненная необходимость для независимого Кыргызстана в контексте исторических

факторов и современных реалий.

Невозможно представить гражданское образование без изучения истории, культуры народа Кыргызстана, и невозможно сформировать чувство патриотизма у людей без знания прошлого. В продвижении государственного языка необходимо правильно расставлять акценты. Продвижение кыргызского языка во всех сферах государственной и общественной жизни для сохранения аутентичности нашего государства и развития национальной культуры. Важно, чтобы государственный язык наряду с официальным стал языком межэтнического общения.

С помощью языка каждый народ передает из поколения в поколение свое мировоззрение, свои достижения, свои ценности. С помощью языка мы не только общаемся и передаем наши мысли, но и выражаем уровень знаний, духовности и культуры. Повышение престижа государственного языка как основного символа государства, истинной природы гражданской нации, является фактором социально-экономического и духовного развития и обновления Кыргызстана, формирования межэтнической гармонии и эффективной коммуникации между различными социальными группами.

ПАСПОРТ ГРАЖДАНИНА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ (КЫРГЫЗ ЖАРАНЫ)

Паспорт гражданина выдается всем гражданам Кыргызской Республики по достижении ими 16-летнего

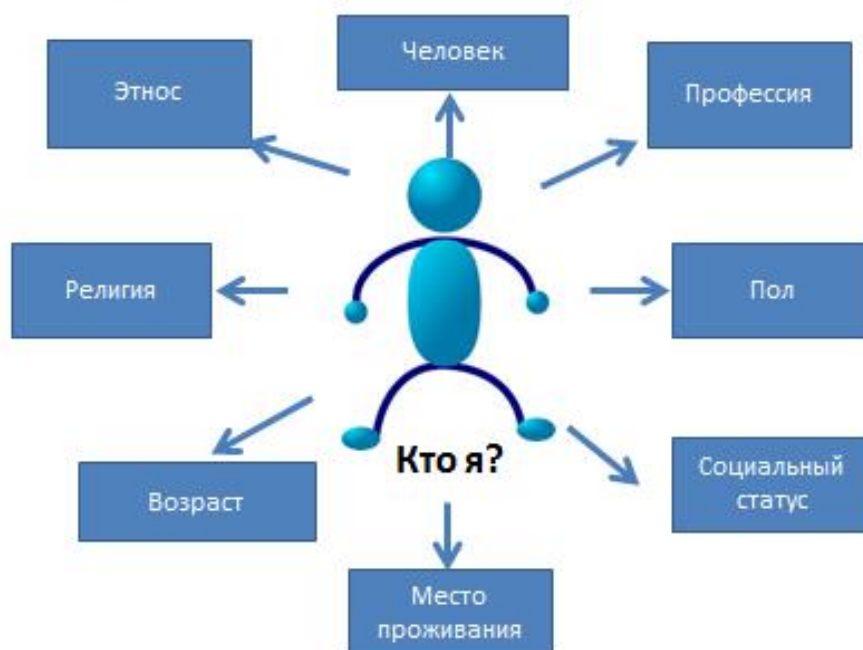
возраста. Бланк паспорта гражданина Кыргызской Республики имеет прямоугольную форму с закругленными углами, размером 54 мм х 85,6 мм, изготовлен из специального материала, имеет лицевую и оборотную стороны.

Национальные паспорта граждан Кыргызской Республики являются документами государственного значения и собственностью Кыргызской Республики, а их владельцы находятся под защитой Кыргызской Республики. Система обеспечения национальными паспортами граждан Кыргызской Республики призвана содействовать защите и реализации основных прав и свобод граждан Кыргызской Республики и укреплению национальной безопасности страны. Национальные паспорта граждан Кыргызской Республики являются документами, удостоверяющими личность граждан Кыргызской Республики и подтверждающими принадлежность к гражданству Кыргызской Республики.

1.2. Что такое идентичность и ее виды. Основы гражданской идентичности. Гражданская идентичность Кыргыз жараны

Общее понимание идентичности. Идентичность является одним из основных черт личностного самоопределения и самосознания человека, помогая ему оставаться самим собой при меняющихся ситуациях, является критерием для оценки окружающего мира и самооценки. Идентичность — это ощущение человеком принадлежности к определенной значимой для него группе. К примеру, этносу, религии, партии, региону, социальному статусу, профессии, родственные роли, гендер и т. д. Идентичность -это сложная и многомерная система, которая определяет, кто мы, как мы видим себя и как другие люди видят нас.

Рис.1. Кто я?

Кроме того, идентичность — это эффективный механизм мобилизации сообщества, может побудить людей на коллективные действия, воспринимать себя как сообщество, сплоченную общими интересами.

Идентичность означает:
я такой же, как другие, но в то же время я отличаюсь от других
как сходство, так и различия являются частью моей идентичности человека
наши идентичности влияют на других и, в свою очередь, подвержены влиянию других
что различные аспекты нашей идентичности в разных условиях становятся более выраженными и значимыми для индивида

Идентичность — можно понимать как один из ключевых аспектов личного самоопределения и самосознания человека. Проще говоря, это ответ на вопрос: «Кто я?», «С кем я?». Каждый видит и определяет себя как члена группы или части, элемента группы (см. Рис.1.)

Согласно вышеизложенного, каждый человек определяет свою идентичность по-разному. Например, один человек может идентифицировать себя следующим образом: “ Я — Асанов Марат, мужчина, кыргыз, мусульманин, сын, учащийся, горожанин, гражданин

Кыргызстана и т.д. Каждая идентичность имеет свое место и значение. В одном случае индивид чувствует себя кыргызом, в другом он идентифицирует себя как горожанин, а в третьем - как мусульманин. Таким образом, **идентичность** – это то, как люди бесчисленными способами связаны и взаимодействуют с другими людьми, которые похожи и не похожи на него. Идентичность - это самоопределение! Каждый человек – это множество идентичностей.

Идентичности формируются во взаимоотношениях с другими, то есть на сходстве с другими и отличии от других и означают: я такой же, как другие, но в то же время я отличаюсь от других, и как сходство, так и различия являются частью идентичности человека. Это означает, что наши идентичности влияют на других и, в свою очередь, подвержены влиянию других, и что различные аспекты нашей идентичности в разных условиях становятся более выраженными и значимыми для человека.

Идентичность по своей природе определяется отношениями: “нет человека, который был бы как остров...” (Хемингуэй), т.к. даже острова контактируют с водой и воздухом, не говоря уже о постоянном молекулярном обмене на уровне несметного количества клеток

Множественными принадлежностями удовлетворяется потребность во включении и отделении одновременно, оживляя сходство и различия идентичностей человека. Потребность во включении удовлетворяется принадлежностью к группам, потребность в разделении – различием между группами. Люди, принадлежащие к одной этнической группе, могут принадлежать к разным религиозным конфессиям, жить в разных географических регионах, иметь различные профессии и т.д. и наоборот люди, принадлежащие к разной этнической группе, могут иметь одинаковые идентичности (См. рис.2).

Множественная идентичность – осознание человеком того факта, что он одновременно может быть членом многих групп и линия его поведения в каждой конкретной ситуации будет обусловлена тем, какая группа в данном контексте для него является наиболее значимой.

Благодаря множественности идентичностей сохраняется баланс. Наши идентичности подвержены изменениям, так как они динамичны, а не навсегда зафиксированное явление и не статический набор характеристик. Почему так важно признать множественные идентичности и множественную принадлежность? Потому что благодаря множественной принадлежности к различным группам не только сохраняется баланс противоположных потребностей, а также устанавливается связь индивида с членами других групп.

Благодаря множественной принадлежности воспитывается толерантность к другим и повышается информированность о других, развивается открытый взгляд на других. Фактически благодаря множественным идентичностям возможные конфликты смягчаются между различиями, так как обеспечивается некий баланс. Таким образом, многообразие и множественная принадлежность - это ресурс, который надо поощрять и укреплять.

Рис.2. Множественность идентичностей

Множественная идентичность выражает нашу основную взаимозависимость как человеческих существ.

Процесс формирования идентичности индивида как стойкой и сложившейся совокупности представлений о самом себе напрямую зависит от нескольких факторов:

- 1) природных, от того, в каком физическом состоянии или периоде жизни находится человек;
- 2) от окружающей человека и социальной среды;
- 3) от самосознания индивида.

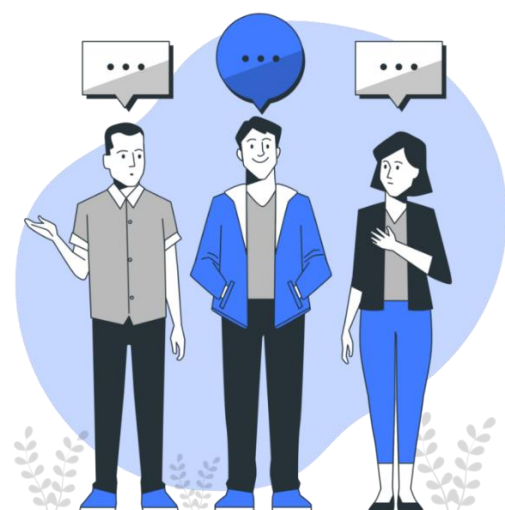
Основные виды идентичностей

В зависимости от природы идентичности выделяют:

1. *Естественные идентичности* — идентичности, которые присущи человеку в силу тех признаков, поменять которые для него (почти) невозможно. При этом либо он не может поменять саму идентичность, либо это дастся ему очень нелегко. Естественными идентичностями считаются, например, этническая, расовая и т. д.

2. *Искусственные идентичности* — идентичности, для создания и поддержания которых требуется социальный институт или организация. К ним относятся, например, классовая и религиозная идентичности.

Рассмотрим наиболее основные виды идентичностей (см. рис.3)

Личностная идентичность

Социальная идентичность

Культурная идентичность

Этническая идентичность

Гражданская идентичность

Гендерная идентичность — идентификация личности с группой, обладающей культурными нормами, соответствующими представлениям о мужественности или женственности, может включать сложные и индивидуальные аспекты личности и такие аспекты, как гендерное видение и гендерные роли, которые могут различаться в культурах и обществах. Гендер — не то же самое, что биологический пол. Гендер — это следование образцам поведения, соответствующим сложившемуся в обществе представлению о том, что значит быть мужчиной или женщиной, это «социальный пол», который определяет поведение человека в обществе.

Региональная идентичность (географическое разделение -южане — северяне, родо-племенное деление и т.д.).

Профессиональная идентичность — идентификация личности как члена социальной группы, обладающей определенной профессией, экономическим или социальным статусом. Принадлежность к той или иной профессии не всегда осознается, однако сказывается на вкусах, привычках и предпочтениях.

Религиозная идентичность — чувство принадлежности к определенной религиозной группе, конфессии, вере.

Социальная идентичность — представление человека о том, кем он является, определяемое принадлежностью к той или иной социальной группе

вместе с присущими ей нормами и ценностями. Важным является то, что человек рассматривает других людей как членов тех социальных групп, в которые входит он сам («нас»), или же как членов других групп («их»). При этом «мы» — это люди, принадлежащие к группам, членство в которых важно для индивида. Например, человек, для которого большое значение имеет его семья и рабочий коллектив, будет относить всех членов этих групп к категории «мы». Соседи по лестничной клетке, сотрудники конкурирующей фирмы, иностранцы — вообще все, кто не является членом семьи или коллектива, — это «они», чужаки, не входящие в «нашу» группу. Группы, входящие для нас в категорию «мы», составляют часть нашей социальной идентичности.

Возрастная идентичность — самоидентификация личности с группой людей определенного возраста (как биологического, так и психологического), поколения и со своим представлением о людях этого возраста и поколения.

Этническая идентичность — индивидуальное чувство личной идентификации с определенной этнической группой на основе общих культурных, исторических, языковых или генетических характеристик. Этническая идентичность характеризуется сложной системой, состоящей из языка, идеи, идеала, ценностей, символов, исторической судьбы, менталитета и так далее. На нее влияет ряд факторов: место проживания, размер группы, уровень образования, культуры и т.д.

Гражданская (национальная) идентичность — идентификация личности как гражданина какого-либо государства. Гражданская идентичность оказывает глубокое влияние на нашу гордость, патриотизм и солидарность с другими членами нации (гражданами).

Понимание понятий «этническая идентичность»/«этнос» и «гражданская идентичность»/«нация». Подходы к формированию гражданской идентичности

Этническая идентичность выступает в виде сознания общности людей, базирующееся на представлениях о своем этносе, языке, культуре, истории, территории, интересах, эмоциональном отношении к ним и при определенных условиях готовности действовать во имя этих представлений⁴.

В «этнической идентичности» собираются такие понятия как опыт этноса в самосохранении, саморазвитии, понимании окружающего мира и определения себя в нем. В этнической идентичности всегда присутствует феномен «духовности»⁵, означающий внутренний мир человека, совокупность явлений и процессов, составляющих внутреннюю жизнь индивида как представителя определённой социальной группы, культуры, религии. Этническая идентичность является производной от *этноцентризма*. В этноцентризме, кроме его положительной черты (способствует сохранению целостности этнических групп), способствует созданию негативных чувств: превосходства членов этнической группы по отношению к другим, порождает практику двойного стандарта. Нормы, ценности и поведение любого этноса сравниваются со своим собственным эталоном. Этноцентризм, в своем негативном ключе, позволяет борьбу за ресурсы, власть. Доминирующему этносу достается контроль доступа к ресурсам (земле, воде, рабочим местам, деньгам, престижу, власти). Доминирующая группа может быть достаточно властной, чтобы подчинять других. Сильные доминируют над слабыми этносами, чтобы ограничить их доступ к ресурсам.

Языковой фактор служит границей, которая разделяет представителей одной этнической группы от представителей другой. Однако, не все этносы сегодня говорят на своих оригинальных этнических языках. В настоящее время многие этносы перешли на более крупные и широко употребляемые языки. Например, ирландцы уже

⁴ Дробизева Л. М. Идентичность и этнические установки русских в своей и иноэтнической среде. // ecsocman.hse.ru.

⁵Исаев К. Особенности идентичности жителей постсоветского Кыргызстана //Социологические исследования. – 2009. – №5. С.91-94.

https://www.elibrary.ru/download/elibrary_12832089_32452981.pdf

более 200 лет говорят на английском языке. Тем не менее, они не стали англичанами. Многие кыргызы, проживающие в г. Бишкек, не знают в достаточной степени кыргызский язык и разговаривают на русском. Однако они не стали русскими. В то же время, все этносы, говорящие на арабском языке, имеют свои лексические, фонетические и даже грамматические особенности. Иногда диалекты одного языка бывают настолько различными, что носители одного диалекта с трудом понимают носителей другого диалекта.

Этническая идентичность важна для формирования самооценки и самосознания каждого этноса и этнической группы. Когда человек понимает, что он принадлежит к этнической группе, у него возникает чувство принадлежности к своим корням. Он может чувствовать себя частью более крупного сообщества, которое разделяет общие ценности, обычаи и традиции. Это способствует формированию самооценки и лучшему пониманию места человека в обществе. Этническая идентичность играет важную роль в формировании отношений между людьми. Когда мы признаем и ценим нашу этническую самобытность, мы лучше понимаем и уважаем этническую идентичность других. Это способствует развитию терпимости, сотрудничества и взаимопонимания между различными этническими группами. Вместо того, чтобы рассматривать различия как источник конфликта, необходимо научиться видеть их как ценный ресурс для обогащения человеческого культурного наследия. Например, эпос Манас является достоянием не только кыргызов, но и всего человечества.

Однако этническая идентичность также может быть источником проблем и конфликтов. Исторические разногласия, национальные конфликты и этническая дискриминация могут привести к социальной напряженности. Проблемы межэтнического конфликта часто связаны с недопониманием, стереотипами и ненавистью. Поэтому важно развивать образование и осведомленность различных этнических групп, чтобы уменьшить этническую ненависть и содействовать миру.

Основная проблема, связанная с этнической самобытностью - это рост этнических стереотипов и национализма. Этническая идентичность может создавать разногласия и усугублять этническую ненависть, насилие и даже этнический экстремизм. Поэтому необходимо создать более инклюзивное понимание этнической самобытности с учетом разнообразия и разнообразия этнических групп, а также с акцентом на общие человеческие ценности и достижения.

Этническая идентичность позволяет людям общаться на основе общей социальной культуры, наследия, общих интересов и ценностей. Это способствует сохранению разнообразия и обогащению общего человеческого наследия, предоставляя возможность исследовать и уважать различные культуры и традиции этносов. Поэтому важно стремиться создать общество, в котором этнические различия уважаются и ценятся, и где различные этнические группы могут жить в мире

Чтобы понять разницу между этнической и гражданской идентичностью необходимо четко понять разницу между этносом и нацией. *Этническая группа* – является социокультурным сообществом людей, а *нация* – является социально-политическим сообществом, связанным с государством. Нация – это группа людей, живущих вместе на определенной территории, имеющих общую экономику, историю, язык, культуру и управление. Уважение к нации не должно осуществляться через дискриминацию в отношении этносов, проживающих в данном государстве.

Выделяют два концептуальных подхода к формированию гражданской нации:

1) «**этнический подход**» основаниями для строительства государства считаются: господство одного языка, преобладание элементов одной численно доминирующей культуры, опора на историю доминирующей группы.

2) «гражданский подход», где главным признается обладание человеком гражданства данной страны, приоритет прав человека и создание равных возможностей для всех независимо от этнической, религиозной, культурной принадлежности гражданина, которая является предметом субъективного выбора. Частью этого подхода является, например, отказ от практики указания своей этнической принадлежности в паспортах.

Идея гражданской идентичности позволяет достичь консолидации при сохранении этнической самобытности народов. Гражданская идентичность выступает основой группового самосознания, интегрирует население страны в единую гражданскую нацию и является залогом стабильности государства.

Гражданская идентичность тесно связана с потребностью в установлении связей с другими людьми и включает в себя не только осознание человеком своей принадлежности к гражданской общности, но и восприятие значимости этой общности и государства, принятие поведенческой модели гражданина, осознание целей и мотивов деятельности, представление о характере взаимоотношений граждан между собой ради развития и процветания своей страны

Без государства нет граждан и без граждан нет государства. В современном мире есть многочисленные народы, не имеющие своего государства. Например, есть народы численностью более 40 млн человек, а у нас в Кыргызстане численность граждан составляет всего 7 млн, но мы имеем свое независимое суверенное государство. Этим надо гордиться и беречь свою страну. Каждый гражданин должен исполнять свои обязанности, вносить свой вклад в сохранение государственности, независимости и суверенитета. Гражданство – это правовая связь каждого физического лица и государства, выражающаяся в совокупности их взаимных прав, взаимных обязанностей и взаимной ответственности.

1.3. Ценности Кыргыз жараны. Кто такой Кыргыз жараны?

Ценности Кыргыз жараны представляют собой основу гражданской идентичности и формируют моральные ориентиры, которые определяют поведение и отношение к окружающему миру. Они закладываются в культурных, исторических и социальных контекстах, характерных для Кыргызстана, и являются важной частью жизни единого народа Кыргызстана. Ниже перечислены основные ценности Кыргыз жараны:

1. Патриотизм

- **Любовь к Родине.** Уважение и приверженность к своей стране, истории и культуре. Патриотизм проявляется в желании защищать интересы своей Родины и участвовать в ее развитии.
- **Сохранение культурного наследия.** Забота о традициях, языке, обычаях и культуре народа Кыргызстана, что способствует поддержанию уникальной идентичности.

2. Сплоченность и единство

- **Согласие между этносами и этническими группами.** В Кыргызстане, где проживают разные этнические группы, важным аспектом является гармония и взаимопонимание между ними. Это способствует социальной стабильности и сплоченности общества.
- **Уважение семейных ценностей.** Семья является основой общества, и ценности, такие как уважение к старшим, забота о младших и поддержка друг друга, играют важную роль.

3. Честность и справедливость

- **Этика и мораль.** Честность, порядочность и соблюдение справедливости в отношениях с другими людьми. Эти качества ценятся как в личной жизни, так и в общественной деятельности.
- **Правосудие.** Стремление к справедливому разрешению конфликтов и защите прав человека.

4. Трудолюбие и самоотверженность

- **Ценность труда.** Уважение к труду и стремление к достижению успеха через усилия и упорство. Трудолюбие является основой благосостояния и развития как личности, так и общества в целом.
- **Общинная самоотверженность.** Сплоченность и готовность помогать друг другу в трудные времена, что является важной частью кыргызской культуры.

5. Образование и знания

- **Стремление к знаниям.** Ценность образования и постоянного самосовершенствования, что помогает молодежи развиваться и вносить вклад в общество.
- **Культурный обмен.** Открытость к новым знаниям и культуре других народов, что способствует развитию многоязычия и культурного разнообразия

6. Доброта и взаимопомощь

- **Сострадание к другим.** Проявление доброты и поддержки к людям, особенно к тем, кто в нужде. Это формирует сплоченность и доверие в обществе.
- **Волонтерство.** Участие в социальных инициативах и добровольной помощи окружающим, что создает атмосферу взаимопомощи.

7. Уважение к природе

- **Экологическая ответственность.** Забота о окружающей среде и природных ресурсах. В кыргызской культуре природа рассматривается как священное
- пространство, и ее защита является важной ценностью.
- **Традиции и обычаи, связанные с природой.** Уважение к природным циклам и использование экологически чистых методов ведения хозяйства.

Ценности Кыргыз жараны формируют основу гражданской идентичности и определяют направление развития общества. Патриотизм, гармония, честность, трудолюбие, стремление к знаниям, доброта и уважение к природе являются важными аспектами, способствующими созданию сплоченного и гармоничного общества. Воспитание этих ценностей у молодежи через образование и воспитательную работу является необходимым условием для устойчивого развития Кыргызской Республики.

Я- Кыргыз жараны, означает, что человек является гражданином суверенного государства - Кыргызской Республики, и что гражданство важно и ценно для этого человека. Принадлежность к государству определяет его права и обязанности соблюдение им законов, признание истории, культуры, государственного языка, уважение к сохранению и развитию многообразия, следование лучшим традициям, а также проявление гордости за свою страну. Кыргыз жараны - это гражданин, который имеет все права и обязанности, гарантированные Конституцией Кыргызской Республики независимо от этнической, религиозной, региональной, гендерной и др. принадлежности.

Ценности Кыргыз жараны, такие как уважение к традициям, толерантность, чувство гражданского долга, солидарность, ответственность перед обществом и патриотизм, не могут быть усвоены просто через теорию. Для их формирования необходимо, чтобы молодые люди не только понимали суть этих понятий, но и следовали им в реальной жизни, т.е. были интегрированы в личный опыт и убеждения. Формирование Кыргыз жараны — это системный процесс, который носит взаимозависимый и взаимообусловленный характер отношений между гражданином и государством.

Что помогает создать общую гражданскую идентичность Кыргыз жараны в Кыргызстане:

- Социальная справедливость, равенство и недискриминация на уровне жизни граждан.
- Создание общей приверженности к общей истории и культурному наследию народа Кыргызстана. Традиционные ценности этносов, передаваемые из поколения в поколение, составляют основу культурного наследия единого народа Кыргызстан.
- Адаптация демократическим ценностям традиционных социальных норм и ролей. Традиционные ценности часто основаны на социальных нормах и ролях, которые определяют, как люди должны вести себя в обществе. Эти нормы и ценности включают такие аспекты, как семейные ценности, религиозные убеждения и др.
- Общность моральных ценностей, которые являются основой для формирования общих гражданских ценностей. Принятие этого опыта может объединять людей и укрепить социальную гармонию.
- Социальная сплоченность на горизонтальном (между гражданами) и вертикальном уровне (доверие граждан к институтам власти).
- Общий язык и общение: язык является одним из ключевых элементов гражданской идентичности. Общий государственный язык и общение оказывают сильное влияние на гражданскую идентичность.

Кыргыз жараны — это гражданин Кыргызской Республики, лицо, имеющее права и обязанности, установленные Конституцией и законами страны. Граждане Кыргызской Республики могут быть как по рождению (если один из родителей или оба являются гражданами КР), так и по натурализации (через получение гражданства после соблюдения определенных условий).

Гражданство Кыргызской Республики регулируется Законом "О гражданстве Кыргызской Республики", который описывает процесс получения, сохранения и утраты гражданства.

- Общий государственный язык способствует формированию единства и гармонии в обществе,

позволяя людям свободно общаться и взаимодействовать друг с другом.

“Кыргыз жараны начинается с меня” – это основной посыл формирования гражданской идентичности среди учащихся!

- Посыл может быть адаптирован на другие темы:
- - Родина начинается с меня!
- - Чистота начинается с меня!
- - Здоровье начинается с меня!
- - Порядок начинается с меня!
- - Ответственность начинается с меня! и т.д.

Главное в этом послы, что Человек с его ценностями и убеждениями является центральной фигурой, от него самого зависит, станет ли он источником и двигателем изменений окружающей среды или нет. Этот посыл заставляет каждого почувствовать ответственность за свою родину и стимулирует к действиям, направленным на развитие и процветание. Каждый гражданин является строителем счастья и любви в своей семье, сообществе и государстве. Таким, образом, гражданская идентичность Кыргыз жараны, это осознание каждым человеком, живущим в Кыргызстане, гордости за внесение собственного вклада в развитие благополучия и достижение процветания нашего государства.

**Ценности Кыргыз Жараны –
это гордость и любовь к своему Отечеству,
это Кыргызстан в каждом сердце его гражданина!**

Значение бренда Кыргыз жараны?

За концептуальную основу бренда Кыргыз жараны взяты слова кыргызского писателя/мыслителя Ч. Айтматова - «Для человека самое трудное - оставаться человеком каждый день», по сути оставаться

Гражданином своей страны каждый это огромная задача и испытание для каждого. Все начинается и все зависит от каждого из нас.

Учитывая нынешние реалии и качество взаимоотношений между государственными структурами и гражданами, базовая суть бренда «Кыргыз жараны» нацелена на то, как каждому из нас, независимо от наших различий, места, где мы живем, «жить в гармонии с собой и единстве с другими» для процветания и развития государства, в котором ты родился.

Цвет - Оттенки синего/голубого - это цвета неба и воды. Небо символизирует свободу и стремление, вода символ чистоты, прозрачности и развития.

Четыре одинаковых круга - разность/равенство, четыре стороны света (север, юг, запад, восток).

Центральный круг напоминает тундук – сплоченность и единство как одного народа, одной нации, одного государства.

1.4. Сохранение и развитие многообразия и сплоченность общества

Кыргызская Республика является страной этнического, религиозного, культурного, языкового и др. многообразия. Кыргызстан является домом для более 100 различных этносов и этнических групп, которые исторически проживают вместе и объединены гражданством одной страны – Кыргызская Республика. Профессиональные лицеи также являются объектом многообразия, т.к. в них работают учителя и учатся учащиеся разной этнической, религиозной, возрастной, языковой, культурной принадлежности, разных взглядов и убеждений.

Вот основные виды многообразия в стране

- **Этническое многообразие**

Кыргызстан — многонациональная страна, и этническая принадлежность играет важную роль в формировании личной и коллективной идентичности. Важно уважать и сохранять традиции и культуру каждого этноса, создавая общество, основанное на взаимном уважении.

- **Языковое многообразие**

Государственный язык — кыргызский — играет важную объединяющую роль, но также признается важность развития других языков, таких как русский, как язык межнационального общения, и языков меньшинств. Многоязычие способствует интеграции и взаимопониманию между разными этническими группами и укрепляет гражданское единство.

- **Культурное многообразие**

Кыргызстан обладает богатым культурным наследием, включающим различные традиции, обычаи, искусство, музыку и литературу. Важно сохранить культурное наследие каждого этноса, одновременно поддерживая и развивая общенациональные культурные ценности.

- **Социальное многообразие**

Общество Кыргызстана включает представителей разных социальных классов, профессий и слоев. Важно поддерживать социальную справедливость, равноценные возможности для всех граждан, независимо от их экономического или социального положения. Социальное многообразие вносит вклад в развитие общества, обеспечивая участие всех его членов в принятии решений и распределении ресурсов.

- **Религиозное многообразие**

В Кыргызстане проживают последователи различных религий. Хотя ислам является основной религией, религиозная толерантность и уважение к вероисповеданиям меньшинств играют важную роль в поддержании мира и согласия. Религиозная свобода и уважение к различным религиозным традициям являются важным принципом сохранения религиозного многообразия.

- **Гендерное и возрастное многообразие**

Важным аспектом многообразия является признание равных прав и возможностей для всех граждан независимо от их пола или возраста. Гендерное равенство, поддержка молодежи и пожилых людей способствуют социальному развитию и укреплению единства общества. Включение всех возрастных и гендерных групп в активную социальную и экономическую жизнь является ключевым элементом успешного развития нации.

- **Образовательное многообразие**

Разные уровни и направления образования — академическое, профессиональное, техническое и культурное — способствуют развитию различных компетенций у граждан. Важно обеспечить доступ к качественному образованию для всех слоев общества, независимо от их происхождения. Образование как средство интеграции помогает укрепить единое гражданское самосознание и толерантность к различным взглядам

- **Географическое и региональное многообразие**

Кыргызстан включает в себя разнообразные географические и климатические зоны, что отражается в особенностях жизни и культуры жителей разных регионов. Взаимодействие между жителями разных регионов способствует взаимопониманию и укрепляет национальное единство.

Почему необходимо уметь сохранять многообразие?

- Мы должны уметь рассматривать многообразие как источник развития, понимать важность и преимущества сохранения многообразия и видеть выгоды его сохранения.

- Понимание вопросов многообразия может помочь проявлять чувствительность и терпимость к имеющимся в обществе различиям и разногласиям.
- Многообразие - это не только норма, в котором живет наше общество, но и среда, обеспечивающая развитие и мирное сосуществование различиям в полной гармонии и целостности посредством следования общим ценностям и принципам совместного сосуществования. Необходимо уметь создавать гармонию и целостность, видеть общность, а не различия.
- Многообразие способствует экономическому росту страны. Многообразие приносит жизнеспособность и мобильность сообществам, жизнь становится многогранной и интересной, различия дополняют друг друга, создавая целостность.

Важно воспитывать у молодых людей культуру жизни в многообразном обществе.

Базовое условие сохранения многообразия – обеспечение справедливости, равенства и недискриминации.

Многообразие имеет множество параметров различий, но не все одинаково важны в жизни человека или в его взаимоотношениях в обществе. В разный момент жизни становятся важны те или иные наши объединительные характеристики, например, что мы – друзья, или дети своих родителей, или учащиеся какого-то учебного заведения, или члены спортивной команды, или жители своего города (села), а не разделители – наш этнос, пол, раса, возраст и др.

Эти сходства и различия являются частью нашей принадлежности и обеспечивают равновесие. Более того, наши сходства и различия находятся во взаимной зависимости от других людей. Важно отметить, что даже если люди имеют **одну и ту же этническую принадлежность**, они во многом отличаются друг от друга. Напротив, люди могут различаться во многом, но,

тем не менее, являться близкими друзьями или родственниками. Несмотря на такие различия, мы уживаемся в быту, в частной жизни и всегда находим что-то общее. Общего всегда бывает больше, чем отличающегося.

Базис многообразия

1. Многообразие - это все признаки, которые делают нас похожими и разными (как сходства, так и различия являются частью нашей идентичности).
2. Как люди, мы больше похожи, чем отличаемся друг от друга (между разными людьми во многом существует сходство, и между похожими людьми существуют различия).
3. Но различия имеют значение!

Задача педагога – «примирять», сглаживать, выравнивать, согласовывать как признаки сходства, так и признаки различий между учащимися, развивать у них толерантность и навыки примирения и объединения

Все аспекты многообразия серьезны, но сохранение этнического, культурного и религиозного многообразия имеет важное значение, т.к. они имеют потенциал для роста и возникновения разногласий и конфликтов. Многообразие имеется в каждой школе. И где оно есть важно им управлять.

Почему важно управлять многообразием в лице?

**Управление
многообразием
в лице**

Означает планирование и реализация устойчивых мероприятий, которые помогают взаимодействовать вместе, максимизировать выгоды от многообразия и минимизировать возможные риски и негативные последствия.

Недостаточное обращение внимания на вопросы управления многообразием (сглаживания различий) может оказать негативное влияние на единство школы и школьного сообщества, а также на рост неравенства и дискриминации в отношении определенных небольших социальных групп по различным признакам.

Управление многообразием в общеобразовательных организациях – это создание и поддержание необходимой благоприятной среды, в которой максимально учтены потребности и нужды всех учителей и учащихся независимо от их принадлежности, где учтены все различия, особенно у групп меньшинств (этнические группы, лица с инвалидностью и т.д.).

Управление многообразием заставляет задуматься о том, **какие** различия имеют значение для людей? Ответ на этот вопрос зависит от анализа каждой конкретной ситуации. Различия становятся заметными и значимыми, в первую очередь *в ситуации неравенства и дискриминации*. В ситуации свободного удовлетворения потребностей различия просто украшают нашу жизнь и делают ее более интересной, содержательной и творческой.

Мы отличаемся друг от друга по многим признакам. На рис. 9 представлена круговая диаграмма «Колесо многообразия», на которой можно увидеть, как отдельные признаки индивида определяют его принадлежность к различным социальным группам и категориям

На диаграмме одни признаки расположены во внутреннем круге, а другие во внешнем. Признаки внешнего круга могут изменяться, благодаря индивидуальному выбору и творческому подходу (хотя принадлежность к группе может оказывать сильное влияние на свободу выбора из-за экономических условий, образования, здоровья и т.п.). Некоторые из них сложнее поменять, чем другие. Например, религия связана с глубокой верой, ее нельзя изменить много раз в течение жизни, так как это подорвало бы доверие к убеждениям человека.

Во внутреннем круге находятся так называемые «первичные признаки» принадлежности к группе – они определяют нашу раннюю социализацию с самого детства, они долговечны и в течение жизни их очень трудно или даже невозможно изменить. Например, можно ли поменять свою этническую принадлежность? Как показывает опыт, это требует больших усилий в течение всей жизни (обычно это удастся сделать только однажды, в детстве), и нет никаких гарантий, что большая группа или общество в целом это примет.

Рис.10. Признаки толерантного человека

Важно обратить внимание на то, что люди подвергаются дискриминации и попадают в ситуацию неравенства, прежде всего из-за первичных признаков, тех, на которые они, практически не могут повлиять. Именно поэтому важно, чтобы мероприятия в лицее были направлены на выравнивание возможностей людей, с учетом этих признаков и работа администрации школы во многом должна быть сосредоточена на защите тех групп, которые сами себя защитить не могут или их возможности в этом ограничены.

Важнейшим условием жизни является безопасность. В обществе, где представители той или иной группы чувствуют себя в меньшей безопасности, чем большинство населения, не приходится говорить о наличии свободы и демократии.

В организации образовательной и воспитательной работы необходимо делать акцент на толерантности. Отсутствие или низкий уровень толерантности среди учителей и учащихся является серьезной угрозой, потому что в этом случае человек (социальная группа) имеет систему своих убеждений и ценностей как единственно правильную и “предпочтительную”, чем ценности и убеждения других людей. Это может привести к

дискриминации, преследованиям, запугиванию, сегрегации и, в конечном итоге, насилию в отношении представителей других групп и культур. Понятие толерантности означает терпимость, доброжелательность к мнению других, а также сдержанность во время прямого общения.

Терпимость — является основой конструктивного, критического подхода к другим и к себе, это особое моральное качество, которое выражает активное социальное положение и психологическую готовность человека позитивно общаться с людьми других этнических групп, религий, социальных слоев, взглядов, мировоззрений и размышлений. Основные качества толерантности показаны на Рис. 10.

Как формировать уважение к сохранению и развитию многообразия?

- Создавать инклюзивную, толерантную и продуктивную образовательную среду, в которой все имеют равные возможности. Повышать веру в равные права и возможности для всех;
- Предотвращать все формы неравенства и дискриминации.
- Иметь критическое мышление. Изучать фактическую информацию о других культурах и группах, читать книги о других культурах, смотреть фильмы и извлекать важные уроки для себя;
- Знать ценности, которые являются общими для всех «культур человечества» и являются общими для всех людей, независимо от различий между ними. Понимать и признавать, что разные культуры имеют разные ценности и что их нормы поведения могут значительно различаться;
- Знать правовые механизмы и практики защиты.
- Не поддерживать и не распространять предубеждения и стереотипы.

Мир довольно сложен, поэтому людям часто не хватает ни времени, ни энергии воспринимать индивидуально каждое событие или отдельного человека.

Мы упрощаем свое восприятие с помощью предубеждений и стереотипов. Часто предубеждения достаточно безобидны, они лишь делают мир более управляемым.

Но когда они возникают между отдельными людьми или группами и отрицательно влияют на их поведение по отношению друг к другу, предубеждения/стереотипы могут стать разрушительными.

Предубеждения основываются главным образом на чувствах и убеждениях, которые влияют на восприятие.

Сложно избежать предубеждений, потому что в их формировании большую роль играют семья и социальное воспитание, а также потребность быть частью какой-либо общности. Чувства и убеждения, воспринятые в детстве, приобретают инстинктивный характер в дальнейшем.

Скорее всего, человек будет предрасположен иметь предубеждения, если он был воспитан в авторитарной атмосфере – в семье, где не позволено ставить под сомнения какие-либо догмы. Стереотипы возникают тогда, когда предубеждения по отношению к определенной группе настолько обобщаются, что возникает мнение, что все члены этой группы имеют характерные черты. Предубеждения приводят к неравенству и дискриминации.

Дискриминация — это неравное отношение к разным людям, которое основано на стереотипных представлениях о различных социальных группах и ограничивает их представителей в правах и свободах. В переводе с латыни это слово означает «различение», в этом и состоит его суть — разделять людей на группы по определенным признакам и делать суждения о них только как о представителях конкретной группы. Дискриминация проявляется в несправедливом обращении с человеком без объективных на это причин, лишь из-за его идентичности. Ее цель — уничтожение или умаление признания права людей быть носителями различий. Она может присутствовать как в личных отношениях, так и на государственном уровне

Необходимо бороться не только против предубеждений, стереотипов и дискриминации, но и против культуры, их порождающей. Возможная стратегия включает следующие шаги: развитие в людях способности сопереживания, организация встреч между различными группами, повсеместное принятие понятий «права человека» и «уважение прав», и создание атмосферы толерантности и диалога.

Недискриминация представляет собой защиту от любых попыток ущемления прав меньшинств в политической, социальной, экономической и культурной сферах. Запрещение дискриминации охватывает, в частности, дискриминацию по признаку расы, языка, религии, этноса или социального происхождения, рождения или иного обстоятельства и основано на принципе формального равенства: человек, признанный субъектом права, становится в формально равное положение с другими людьми.

Что нужно знать о стереотипах?

Стереотип — (от др.-греч. στερεός «твёрдый» + τύπος «отпечаток») — заранее сформированная человеком мыслительная оценка чего-либо, это навязанный в обществе образец восприятия, фильтрации, интерпретации чего либо, основанный на предшествующем

социальном опыте. Чаще всего это не вытекает из личного опыта человека, а является постоянной мыслью, которая формируется в умах окружающих или в обществе, которые слышат от кого-то других.

Рис. 11. Основные черты стереотипов

Рассмотрим основные черты стереотипов (Рис.11). Стереотипы *примитивны*, они очень упрощены по сравнению с реальностью, и в большинстве случаев никто не анализирует их сущность и всегда добавляет свое дополнительное понимание. Большинство стереотипов неверны. По своей природе стереотипы *ошибочны*, потому что нет случаев, когда они изучаются глубоко. Стереотипы имеют разные уровни разрушительного или вредного воздействия на общество в зависимости от их сущности и степени, в которой они поглощаются людьми. Стереотипы часто являются повторением игры другого человека или *приобретаются от других*. Люди часто принимают и осваивают стереотипы через “культурных посредников”, не полагаясь на собственный опыт. Стереотипы формируются через семью, средства массовой информации или профессиональные группы. Стереотипы обеспечивают

упрощенные образы убеждений и ценностей других людей. Стереотипы *трудно поддаются изменениям*. Например, детские стереотипы очень постоянны и почти всегда влияют на поведение людей.

Как не быть в плену стереотипов?

- Нужно понять природу стереотипов и предрассудков - это первый шаг к их устранению.
- Обращать внимание на личные качества людей. Каждый человек уникален и заслуживает соответствующего отношения. Помнить, что различия внутри группы могут быть больше и сильнее, чем различия между разными группами. Мы знаем, что каждый принадлежит ко многим группам, и ни одна из этих групп не может полностью объяснить или описать нашу идентичность. Поэтому необходимо помнить и представлять людей, которые не соответствуют стереотипу.
- Необходимо научиться смотреть на ситуацию глазами другого человека, не говорить “все”: например, все блондинки глупые, все женщины плохо водят машину, все кыргызы любят есть мясо и т.д.

Важно распознавать стереотипы, понимать их природу, информировать окружающих и отвергать их.

Основные стратегии формирования уважения к многообразию

1. Образование и просвещение

- **Интеграция тем многообразия в учебные программы.** Включение уроков по истории, культуре и традициям разных народов, проживающих в стране, помогает учащимся осознать ценность культурного и этнического многообразия.
- **Пропаганда толерантности.** Развитие критического мышления, умения анализировать и уважать мнения других. Важно обучать детей и молодежь

толерантности и уважению к различным точкам зрения и культурам через специальные программы и дискуссии.

- **Примеры из реальной жизни.** Рассказ о людях и ситуациях, в которых многообразие сыграло положительную роль в развитии общества или отдельной группы людей, способствует воспитанию уважения к различиям.

2. Создание среды, способствующей взаимодействию

- **Смешанные группы для совместной работы.** Организация учебных и внеклассных мероприятий, где учащиеся из разных этнических, социальных и культурных групп работают вместе, способствует развитию взаимопонимания и устранению стереотипов.
- **Культурные обмены и визиты.** Проведение культурных обменов между разными регионами и группами общества помогает лучше узнать и понять разнообразие страны, а также увидеть, как различия могут объединять людей.
- **Дни многообразия.** Организация праздников или тематических дней, посвященных культуре, языкам и традициям различных этнических и социальных групп, позволяет учащимся и их родителям глубже понять и уважать многообразие.

3. Развитие социальных навыков

- **Дискуссии и дебаты.** Организация дискуссий по вопросам культурных, этнических и социальных различий способствует развитию уважительного отношения к различным точкам зрения.
- **Эмпатия и сочувствие.** Важно обучать молодежь сопереживанию, способствуя их пониманию проблем и вызовов, с которыми сталкиваются люди из разных групп общества.

4. Воспитание через пример

- **Позитивные ролевые модели.** Демонстрация примеров лидеров и общественных деятелей, которые продвигают идеи единства и многообразия, вдохновляет молодежь на следование этим ценностям.
- **Поведение учителей и родителей.** Учителя и родители должны проявлять уважение к различиям и многообразию, демонстрируя толерантное и открытое поведение, которое станет примером для подражания.

5. Творческая и культурная деятельность

- **Культурные мероприятия.** Проведение фестивалей, выставок, концертов, которые отражают разнообразие культур и традиций, помогает воспитать уважение и интерес к различиям.
- **Театральные постановки и литературные чтения.** Творческие мероприятия на темы многообразия и толерантности могут вызвать у детей эмоциональный отклик и помочь глубже понять ценность других культур и традиций.

6. Использование технологий и медиа

- **Медиа-кампании.** Развитие кампаний, направленных на пропаганду уважения к многообразию через социальные сети, телевидение и другие медиа, помогает распространить идею толерантности среди широкой аудитории.
- **Интерактивные платформы.** Создание онлайн-платформ и образовательных ресурсов, где учащиеся могут обсуждать темы многообразия, участвовать в форумах и вебинарах, учиться понимать и принимать различия.

7. Поощрение волонтерской деятельности

- **Социальные проекты.** Вовлечение молодежи в проекты, направленные на помощь различным

социальным и этническим группам, помогает развить уважение и понимание через практический опыт.

- **Общинная работа.** Взаимодействие с различными сообществами через участие в благотворительных и экологических акциях, помощь в решении местных проблем способствует формированию чувства солидарности и единства.

1.5. Роль государственного языка в объединении граждан и развитие многоязычия

В формировании гражданской идентичности велика роль государственного языка, как объединительного фактора формирования единой нации. Государственный язык является одним из важных атрибутов нашей государственности наравне с Флагом, Гимном, Гербом, который служит инструментом государственной и гражданской интеграции.

Государственным языком в Кыргызской Республике является кыргызский язык. Поэтому развитие кыргызского языка – это не только вопрос достояния кыргызов и развития языка отдельного этноса, это вопрос сохранения и развития государства, а также формирования уважения всех граждан к своему государству.

Статья 13 Конституции КР

1. Кыргызский язык - государственный язык Кыргызской Республики.

Порядок применения государственного языка определяется конституционным законом.

2. В Кыргызской Республике в качестве официального используется русский язык.

3. Представителям всех этнических групп, образующих народ Кыргызской Республики, гарантируется право на создание условий для сохранения, изучения и развития родного языка.

Кыргызский язык обеспечивает целостность государства и единство народа, выражает идею, что этот язык является общим достоянием всей нации. В связи с этим развитие государственного языка следует понимать как важное направление укрепления единства, социальной сплоченности общества и стабильности страны.

Государство и государственный язык неразрывно связаны — одно создает условия для развития другого, и никак иначе. Это естественный процесс со своими закономерностями, уникальный для каждой страны. Повышение статуса государственного языка, повышение его роли — это жизненная необходимость для независимого Кыргызстана.

За последние годы кыргызский язык серьезно укрепил свои позиции, основательно проникнув во все сферы жизнедеятельности. Исходя из этого, вполне логично наблюдать за тем, что отныне в языковом строительстве усилия государства направлены на обеспечение полноценной деятельности кыргызского языка как государственного, на дальнейшее повышение языковой культуры и развитие языкового капитала, на популяризацию государственного языка как духовно-культурной ценности всех граждан КР.

Как отмечалось выше невозможно представить национальное воспитание без изучения истории, культуры народа Кыргызстана, и невозможно сформировать чувство патриотизма у молодого поколения без знания прошлого. В продвижении государственного языка необходимо правильно расставлять акценты. Продвижение кыргызского языка во всех сферах государственной и общественной жизни для сохранения аутентичности нашего государства и развития национальной культуры. Нет сомнений в том, что это послужит основой для эффективной реализации языковой политики в стране, которая в силу разных причин очень часто используется различными политиками в своих личных интересах. Реализация языковой политики требует осторожного подхода, т.к. имеет высокую конфликтчувствительность. Сведение всех проблем развития государственного языка к ограничительным мерам и сужению сферы применения официального языка в стране, к сожалению, никак не приводит к запланированным целям и результатам. В этой связи необходимо искать реальные инициативы, которые будут использовать преимущества мотивации многоязычия наших граждан и реально стимулировать их к изучению

государственного языка через любовь к Родине и патриотизм, через получаемые выгоды и т.д.

Надо поощрять стремление молодого поколения быть многоязычными и в совершенстве владеть кыргызским, русским, английским и др. языками. Нельзя делать граждан вынужденными противниками изучения государственного языка. Необходимо понимать, что в настоящей ситуации глобального информационного пространства запретные меры не работают. Заставить заговорить «других», в том числе русскоязычных кыргызов на государственном языке, это все равно, что пытаться силой добиться любви другого. Любое насилие порождает только недовольство и ненависть, сопротивление и отторжение. Как минимум – страх. Природа всех этих эмоций разрушительна. Созидательная сила, которой нам так не хватает, кроется в Любви, Согласии и взаимном Уважении. Роль учителя помочь учащимся увидеть красоту и ценность государственного языка, вызвать и поддерживать у них мотивацию на нем говорить, думать и размышлять, показывать как знание государственного языка влияет на сохранение и развитие нашего государства. Важно, чтобы государственный язык наряду с официальным стал языком межэтнического общения.

Языковая политика должна быть направлена на формирование и повышение мотивации граждан в изучении государственного языка, как важного фактора укрепления единства страны при этом сохраняя развитие родных языков всех этнических групп, проживающих в Кыргызской Республике. Цель политики состоит в том, чтобы вырастить новое многоязычное поколение кыргызстанцев, которое свободно говорит на государственном и других языках народов мира.

Основными факторами популяризации изучения государственного языка являются **мотивация, формирование гражданской ответственности в овладении государственного языка, развитие качественного контента на государственном языке, внедрение стимулирующих программ и методик изучения государственного языка..**

Внедрение инновационных и коммуникативных технологий и интерактивных методов обучения в системе школьного образования, широкое использование информационных технологий.

С помощью языка каждая нация передает из поколения в поколение свое мировоззрение, свою деятельность в окружающей среде, свои ценности. С помощью языка мы не только общаемся и передаем наши мысли, но и выражаем уровень знаний, духовности и культуры.

Всеобъемлющее развитие государственного языка с дальнейшим повышением престижа государственного языка как основного символа государства, истинной природы нации, социально-экономического и духовного развития и обновления Кыргызстана, межэтнической гармонии и коммуникации.

Кыргыз жараны — это не только гражданин, который следует законам и уважает права других, но и человек, владеющий государственным языком, что символизирует его принадлежность к государству и кыргызской нации. Владение государственным языком способствует социальной интеграции и равенству, так как он используется во всех сферах общественной жизни — в политике, образовании, экономике и культуре. Он помогает людям разных этнических групп эффективно общаться между собой, устраняя языковые барьеры и создавая условия для взаимопонимания. Государственный язык также играет важную роль в формировании чувства принадлежности к единому государству, что способствует укреплению гражданской идентичности и лояльности к стране. Кыргызский язык не только объединяет граждан, но и является важным элементом культурного наследия страны. Его знание помогает гражданам глубже понять историю и традиции Кыргызстана, что усиливает их связь с родиной и способствует формированию патриотических чувств. Это особенно важно для молодых людей, которые через изучение кыргызского языка и литературы получают доступ к богатому культурному наследию своей страны.

Роль образования в продвижении государственного языка и многоязычия

Образование играет центральную роль в продвижении государственного языка и поддержке многоязычия. В образовательных учреждениях Кыргызстана изучение кыргызского языка является обязательным для всех учащихся, что способствует его распространению и укреплению позиций как государственного языка. Вместе с тем образовательная система предоставляет возможность изучать и другие языки, особенно в регионах с большим количеством этнических меньшинств.

Образовательные программы, направленные на развитие многоязычия, помогают детям и молодежи осознавать важность как своего родного языка, так и государственного языка. Это позволяет формировать у молодого поколения уважение к культурным различиям и одновременно осознание важности единого языка для социальной и гражданской сплоченности.

Учителя играют ключевую роль в продвижении идей многоязычия и гражданской идентичности. Они помогают ученикам не только изучать языки, но и осознавать их значимость в формировании общей идентичности **Кыргыз жараны**, который уважает свою культуру, но также принимает и уважает культуру других.

1.6. Важность участия Кыргыз жараны в выборах

Участие гражданина в выборах — это ключевой элемент демократии. Выборы позволяют гражданам влиять на формирование государственных органов, которые принимают важные решения, касающиеся всех сфер жизни: от экономики и социальной политики до внешней политики и обороны.

Для **Кыргыз жараны** участие в выборах — это способ выразить свою гражданскую позицию и ответственность за будущее страны. Через выборы

граждане могут поддерживать те политические силы и программы, которые, по их мнению, лучше всего отражают интересы общества. Каждый голос имеет значение, и результаты выборов напрямую зависят от активности граждан.

Участие в выборах также является важной частью формирования гражданской идентичности. Активное участие в политической жизни через выборы помогает развивать чувство ответственности за страну, стимулирует гражданское сознание и укрепляет национальную идентичность. Это особенно важно в условиях многонационального общества, где выборы способствуют объединению граждан вокруг общих целей и ценностей.

Выборы — это не только способ смены власти, но и механизм, который способствует развитию политической системы и укреплению государства. Честные и открытые выборы помогают укрепить доверие граждан к государственным институтам, поддерживать политическую стабильность и улучшать систему управления.

Обязанности Кыргыз жараны на выборах

Наряду с правом голосовать каждый гражданин имеет обязанность ответственно относиться к участию в выборах. Ответственность кыргыз жараны заключается в том, чтобы осознанно выбирать кандидатов и партии, тщательно анализируя их программы и политические обещания. Это требует информированности, понимания актуальных политических вопросов и желания способствовать развитию страны.

Кроме того, граждане несут ответственность за соблюдение избирательного процесса. Это включает в себя уважение прав других избирателей, недопущение нарушений и обеспечение честности выборов. Граждане могут участвовать в мониторинге выборов, быть наблюдателями на избирательных участках, чтобы

убедиться в справедливости и прозрачности процесса голосования.

Роль выборов в формировании гражданской идентичности

Выборы играют важную роль в укреплении гражданской идентичности **кыргыз жараны**. Участие в выборах помогает гражданам почувствовать свою связь с государством, осознать свою роль в его развитии и выразить свою приверженность демократическим ценностям. Каждый гражданин, принимающий участие в выборах, вносит вклад в формирование будущего своей страны.

Также через выборы проявляется солидарность между различными этническими и социальными группами, что способствует укреплению национального единства. Гражданская идентичность **кыргыз жараны** основана на общих правах и обязанностях, которые объединяют всех граждан в рамках одной политической нации, независимо от их происхождения или вероисповедания.

*Выборы в Кыргызской Республике — это важнейший элемент демократии, который обеспечивает гражданам возможность влиять на государственную политику и развитие страны. Для **кыргыз жараны** участие в выборах — это не только конституционное право, но и обязанность, которая выражает его гражданскую позицию и ответственность за будущее страны.*

ГЛАВА 2. ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К ОРГАНИЗАЦИИ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ГРАЖДАНСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ КЫРГЫЗ ЖАРАНЫ СРЕДИ УЧАЩИХСЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ЛИЦЕЕВ

2.1. Роль учителя/воспитателя в формировании гражданских ценностей и гражданственности через воспитательную работу

Воспитательная работа в профессиональных лицеях Кыргызской Республики играет ключевую роль в формировании гражданской идентичности учащихся. В условиях многонационального и многокультурного общества важно создать условия, способствующие развитию у молодежи чувства принадлежности к своей стране, уважения к ее культуре и истории, а также гражданской ответственности и гражданственности.

Основная цель деятельности воспитателя – системный подход к формированию гражданской позиции учащегося, создание условий для его самопознания и самовоспитания, помощь в выборе и самоопределении своей индивидуальной траектории развития. В основе воспитательной системы лежат следующие положения:

- человек – высшая ценность, часть самой природы, общества;
- семья – естественная среда обитания, основа всего;
- Отечество – наши истоки, корни. Родина – единственная, данная человеку судьбой;
- мир – главное условие существования человечества;
- труд – основа бытия;
- творчество – необходимое условие реализации личности;
- гармония -необходимость жизни в гармонии с природой.

Специфика воспитательной работы в профессиональных лицеях

1. **Целевая направленность.** Воспитательная работа в профессиональных лицеях должна быть направлена на формирование у учащихся гражданской идентичности через осознание своей принадлежности к Кыргызской Республике, уважение к государственным атрибутам, истории, культуры и языка. Основной целью является развитие активной гражданской позиции, что включает в себя участие молодых людей в социальных и общественных мероприятиях, волонтерских проектах и инициативах.
2. **Многообразие подходов.** Учащиеся профессиональных лицеев представляют собой разнородную группу с различными культурными, этническими и социальными особенностями. Поэтому воспитательная работа должна учитывать индивидуальные особенности и потребности молодежи. Важно использовать разные методы и формы работы, включая интерактивные занятия, групповые обсуждения, культурные мероприятия, тренинги и практические занятия.
3. **Системность и преемственность.** Воспитательная работа должна быть системной и охватывать все аспекты воспитательного процесса. Это включает в себя интеграцию воспитательных мероприятий в учебный процесс, а также работу с семьями учащихся и местными сообществами. Преемственность в воспитании между школой, семьей и обществом обеспечивает более эффективное формирование гражданской идентичности уровня гражданственности
4. **Формирование навыков критического мышления.** Воспитательная работа должна развивать у учащихся навыки критического мышления и анализа, позволяющие им осознанно подходить к вопросам гражданской ответственности, права и свобод. Это поможет учащимся самостоятельно принимать решения и участвовать в демократических процессах.

Основные подходы к организации воспитательной работы

1. **Интегративный подход.** Воспитательная работа должна интегрироваться с образовательным процессом и учитывать специфику профессиональных программ. Это включает в себя использование учебных дисциплин для обсуждения вопросов гражданской идентичности, прав человека, истории и культуры Кыргызстана.
2. **Проектный подход.** Создание и реализация социальных и общественных проектов позволяет учащимся практиковать свои знания и навыки в реальных условиях, укрепляя их гражданскую идентичность. Проекты могут быть связаны с экологией, социальной помощью, культурными инициативами и другими актуальными темами.
3. **Вовлеченность и активное участие.** Воспитательная работа должна поощрять активное участие учащихся в жизни лица и сообщества. Это может быть реализовано через организацию волонтерских движений, участие в культурных мероприятиях, конкурсах и спортивных событиях.
4. **Работа с семьей и сообществом.** Важно включить семьи учащихся в воспитательную работу, информируя их о целях и задачах формирования гражданской идентичности. Организация совместных мероприятий с местными сообществами способствует укреплению связей между учебным заведением и обществом.
5. **Использование современных технологий.** Воспитательная работа может быть обогащена использованием современных информационных и коммуникационных технологий. Это включает в себя создание онлайн-платформ для обсуждения гражданских инициатив, обмена опытом и знаний, а также использование социальных сетей для привлечения молодежи к активной гражданской позиции.

2.2. Методы организации воспитательной работы по формированию гражданской идентичности Кыргыз жараны среди учащихся в профессиональных лицеях

Формирование гражданской идентичности у учащихся профессиональных лицеев требует применения разнообразных методов воспитательной работы. Каждый из методов направлен на активное вовлечение учащихся в процесс формирования их гражданского сознания и ответственности. Ниже приведены основные методы, которые могут быть использованы в этой работе.

1. Образовательные и просветительские мероприятия

- **Уроки и семинары.** Проведение уроков на темы гражданских прав и обязанностей, истории Кыргызстана, культурного наследия и значимости гражданской идентичности. Участие специалистов, историков, правозащитников позволяет учащимся получать информацию из первых уст и углублять знания.
- **Курсы по правам человека.** Специальные курсы, посвященные правам и свободам граждан, помогают учащимся осознать важность соблюдения и защиты прав каждого человека в обществе.

2. Интерактивные методы

- **Дискуссии и дебаты.** Организация дискуссий по актуальным вопросам, касающимся гражданской идентичности и гражданской ответственности. Дебаты способствуют развитию критического мышления, умения аргументировать свою позицию и уважать мнение других.
- **Ролевые игры, форум театры.** Проведение ролевых игр форум театра на темы, связанные с выборными процессами, правами граждан и историей страны, позволяет учащимся активно участвовать в учебном процессе и применять полученные знания на практике.

3. Проектная деятельность

- **Социальные проекты.** Организация и участие в социальных проектах, таких как волонтерство, охрана окружающей среды, поддержка малоимущих семей и работа с детьми. Это дает учащимся возможность практиковать гражданскую ответственность и активно вносить вклад в развитие общества.
- **Культурные мероприятия.** Проведение мероприятий, направленных на популяризацию кыргызской культуры, традиций и обычаев, помогает учащимся осознать свою принадлежность к культуре и идентичности народа

4. Творческая деятельность

- **Конкурсы и выставки.** Организация творческих конкурсов, выставок, где учащиеся могут выразить свои идеи о гражданской идентичности через искусство, фотографии, литературу и другие формы самовыражения.
- **Театрализованные представления.** Подготовка и проведение спектаклей, отражающих темы гражданской идентичности, истории и культуры Кыргызстана, способствует более глубокому восприятию материала.

5. Спортивные мероприятия

- **Спортивные соревнования.** Проведение спортивных мероприятий, приуроченных к праздникам, национальным событиям, способствует сплочению коллектива и формированию командного духа, что важно для гражданского самосознания.

6. Работа с информационными ресурсами

- **Использование СМИ и социальных сетей.** Применение средств массовой информации и социальных сетей для распространения информации о

значимости гражданской идентичности, организации обсуждений и онлайн-акций.

- **Создание информационных порталов.** Разработка школьных сайтов или страниц в социальных сетях, где учащиеся могут делиться своими мнениями, участвовать в обсуждениях и быть в курсе важных событий.

7. Партнерство с родителями и местными сообществами

- **Совместные мероприятия.** Организация совместных мероприятий с участием родителей и представителей местных сообществ для укрепления связи между лицеем, семьей и обществом.
- **Информационные сессии.** Проведение информационных сессий для родителей о значимости гражданской идентичности и способах поддержки воспитательной работы в лицее.

Применение разнообразных методов организации воспитательной работы по формированию гражданской идентичности кыргыз жараны среди учащихся профессиональных лицеев создает условия для активного участия молодежи в жизни общества. Интеграция образовательных, интерактивных, проектных и творческих методов позволяет не только развивать у учащихся чувство ответственности и принадлежности к своей стране, но и формировать активную гражданскую позицию. Это, в свою очередь, способствует созданию гармоничного и сплоченного общества, готового к вызовам современности.

Основные формы воспитательной работы

5. Кружки и секции

- **Гражданский клуб.** Создание клубов по интересам, где учащиеся могут обсуждать актуальные вопросы, касающиеся гражданских

прав, идентичности и социальной ответственности.

- **Творческие объединения.** Кружки по изобразительному искусству, театру, литературе, краеведческие музеи, где учащиеся могут выражать свои мысли
- **Создание языковых клубов**

6. Тематические мероприятия и инициативы

- **Конференции и семинары.** Проведение конференций на темы гражданской идентичности, культурного наследия и прав человека, с приглашением специалистов для расширения кругозора учащихся.
- **Календарь событий года государства - дни открытых дверей.** Организация мероприятий для родителей и местных жителей, где учащиеся могут продемонстрировать свои достижения и участвовать в обсуждении вопросов, касающихся формирования гражданской идентичности.
- **Реализация гражданских инициатив.** Инициативы могут быть направлены на развитие различных навыков учащихся в сфере экономики, социальной защиты, экологии, оздоровления, здравоохранения.

7. Культурные события

- **Праздники и фестивали.** Проведение национальных праздников, связанных с кыргызской культурой, для укрепления чувства патриотизма и принадлежности к своему народу.
- **Выставки и ярмарки.** Организация выставок творческих работ учащихся, которые подчеркивают их культурные ценности и идентичность.

8. Спортивные мероприятия

- **Спортивные соревнования.** Проведение спортивных мероприятий, приуроченных к различным праздникам и событиям,

способствующих командному духу и сплоченности среди учащихся.

- **Фестивали здоровья.** Организация мероприятий, направленных на пропаганду здорового образа жизни и активного участия молодежи в спортивных активностях.

9. Развитие молодежного самоуправления лицея
(Выборы Президента лицея со стороны учащихся и формирования Кабинета министров)

10. Развитие медиа центра лицея.

Работа с родителями в профессиональных лицеях по формированию ценностей Кыргыз Жараны

Формирование гражданских ценностей и идентичности "Кыргыз Жараны" среди учащихся профессиональных лицеев является важной задачей, и эффективное взаимодействие с родителями играет ключевую роль в этом процессе. Родители оказывают значительное влияние на воспитание детей, их гражданскую сознательность и отношение к национальным ценностям. Важно создать систему, где сотрудничество между лицеем и семьей способствует развитию гражданской идентичности, патриотизма, уважения к многообразию и соблюдению норм и законов государства.

Основные направления работы с родителями

1. Информирование родителей о концепции "Кыргыз Жараны"

- **Разъяснение основных принципов.** Важно регулярно проводить встречи и семинары с родителями, на которых разъясняются принципы гражданской идентичности "Кыргыз Жараны", такие как патриотизм, социальная ответственность, толерантность, уважение к государству и закону.
- **Распространение информационных материалов.** Создание и распространение буклетов, листовок, информационных брошюр о ценностях "Кыргыз

Жараны", которые родители могут использовать для воспитания детей.

2. Совместные образовательные мероприятия

- **Организация семинаров и тренингов.** Профессиональные лица могут организовать мероприятия для родителей, где обсуждаются вопросы формирования гражданской идентичности, национальной культуры, многообразия и важности воспитания детей в духе патриотизма и ответственности перед обществом.
- **Участие родителей в образовательном процессе.** Родители могут приглашаться для участия в различных проектах и мероприятиях лица, где они могут активно обсуждать вопросы воспитания, делиться своим опытом и мнениями.

3. Прямое вовлечение родителей в воспитательный процесс

- **Совместные культурные мероприятия.** Лица могут организовывать мероприятия, в которых участвуют не только учащиеся, но и их родители. Это могут быть культурные фестивали, дни многообразия, спортивные соревнования, совместные экскурсии и поездки, которые укрепляют гражданские ценности через практическое взаимодействие.
- **Классные часы и родительские собрания.** На таких мероприятиях родители могут обсуждать с педагогами и специалистами вопросы воспитания гражданской идентичности, обмениваться идеями и опытом.

4. Формирование семейных традиций через лицей

- **Поддержка семейных ценностей.** Важно воспитывать у учащихся уважение к семейным традициям, что является частью гражданской идентичности "Кыргыз Жараны". Лицей может

поддерживать родителей в укреплении семейных ценностей через специальные программы и мероприятия.

- **Проекты, направленные на взаимодействие поколений.** Организация мероприятий, которые поддерживают связь между поколениями — старшими и младшими членами семьи, помогает родителям и учащимся осознавать важность сохранения национальной культуры и традиций.

5. Партнерство с родителями в воспитательной работе

- **Совместные проекты и инициативы.** Лицеи могут привлекать родителей к участию в различных социальных проектах и инициативах, связанных с поддержкой гражданского воспитания учащихся. Это могут быть волонтерские акции, экологические мероприятия, общественные обсуждения.
- **Обратная связь от родителей.** Важно наладить систему регулярной обратной связи с родителями через анкеты, опросы и обсуждения, чтобы понимать их ожидания и предпочтения в воспитательном процессе. Это также помогает корректировать программы воспитательной работы и делать их более эффективными.

6. Повышение ответственности родителей

- **Поддержка активной позиции родителей.** Лицей должен стимулировать родителей к активному участию в жизни их детей и их образовательном процессе. Родители могут принимать участие в родительских комитетах, обсуждать программы и методы обучения и воспитания, вносить предложения.
- **Пропаганда личного примера.** Важной частью гражданского воспитания является личный пример родителей. Лицей может организовывать специальные занятия или консультации для родителей, где обсуждаются способы воспитания гражданской

ответственности и любви к Родине на примере их собственного поведения.

Методы и формы работы с родителями

6. **Родительские собрания.** Обсуждение актуальных вопросов формирования гражданских ценностей "Кыргыз Жараны", роли семьи в воспитании патриотизма и социальной ответственности.
7. **Индивидуальные консультации.** Педагоги и социальные работники лицея могут проводить индивидуальные встречи с родителями для обсуждения вопросов воспитания гражданской идентичности.
8. **Семейные дни и фестивали.** Организация культурных и спортивных мероприятий с участием родителей, где через взаимодействие с детьми формируются основные ценности "Кыргыз Жараны".
9. **Мастер-классы и тренинги.** Проведение обучающих мероприятий для родителей на темы толерантности, многообразия, гражданской ответственности.
10. **Вовлечение в волонтерские и общественные проекты.** Привлечение родителей и учащихся к совместной волонтерской деятельности, что укрепляет семейные и гражданские связи.
- 11.

Работа с родителями в профессиональных лицеях по формированию гражданской идентичности "Кыргыз Жараны" — это неотъемлемая часть воспитательного процесса. Взаимодействие лицея и семьи, основанное на партнерстве, взаимной поддержке и сотрудничестве, помогает формировать у учащихся устойчивые гражданские ценности. Родители, принимая активное участие в образовательных и воспитательных мероприятиях, становятся не только наставниками для своих детей, но и важными партнерами лицея в процессе формирования гражданской идентичности будущих поколений.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Воспитательная работа по формированию ценностей Кыргыз Жараны среди учащихся системы начального профессионального образования играет ключевую роль в становлении ответственных и патриотически настроенных граждан. В условиях многонационального и многоязычного Кыргызстана важно создавать среду, где учащиеся получают возможность не только профессионально развиваться, но и формировать осознанное отношение к своей гражданской идентичности, правам и обязанностям.

Организация воспитательной работы должна быть направлена на развитие у молодых людей таких качеств, как патриотизм, уважение к правам других, толерантность, приверженность государственным ценностям и уважение к культурному и этническому многообразию страны. Учитывая значимость личного примера и практической направленности воспитания, особую роль в этом процессе играют педагоги и мастера производственного обучения, которые через свою деятельность могут эффективно влиять на формирование личности учащихся.

Методическая работа в данном направлении требует интеграции различных подходов и методов: от проведения культурных мероприятий и дискуссий до реализации социально значимых проектов и волонтерских инициатив. Важно, чтобы воспитательная работа строилась на диалоге между учащимися, педагогами и родителями, а также на активном вовлечении самих учащихся в процесс осмысления гражданских ценностей и применения их в повседневной жизни.

Одним из приоритетов воспитательной работы должно стать формирование у учащихся четкого понимания того, что гражданская идентичность "Кыргыз

Жараны" базируется на общенациональных ценностях, таких как уважение к государству, его символам и законам, осознание важности культурного наследия, а также стремление к личному и общественному развитию.

Таким образом, система воспитательной работы в лицеях может стать мощным инструментом формирования будущих граждан, которые будут не только обладать профессиональными навыками, но и разделять основные гражданские и социальные ценности Кыргызской Республики. Воспитание "Кыргыз Жараны" – это не только задача лицея, но и всего общества, и от того, как будет организован этот процесс, зависит будущее нашей страны.

Приложения

Приложение1.

КОНЦЕПЦИЯ

развития гражданской идентичности - Кыргыз жараны в Кыргызской Республике на период 2021-2026 годы

Введение

Настоящая Концепция развития гражданской идентичности - Кыргыз жараны в Кыргызской Республике на период 2021-2026 годы (далее - Концепция) является логическим продолжением Концепции укрепления единства народа и межэтнических отношений в Кыргызской Республике на 2013-2017 гг. Концепция выдвигает подход к построению гражданской идентичности - Кыргыз жараны, как объединяющей гражданской идентичности всех граждан Кыргызской Республики.

В настоящее время реализуется Национальная стратегия развития Кыргызской Республики на 2018-2040 год, нацеленная на формирование единого сообщества граждан Кыргызстана - Кыргыз жараны, независимо от культурных, этнических и религиозных отличий объединенных стремлением укрепления суверенитета страны и ее благополучия.

Кыргыз жараны - это гражданин Кыргызской Республики, который имеет права и обязанности в соответствии с Конституцией Кыргызской Республики независимо от этнической, религиозной, социальной и региональной принадлежности. "Кыргыз жараны" исходит из названия страны - Кыргызская Республика, и является общегражданской идентичностью, объединяющей все этнические сообщества при сохранении ими своей этнокультурной идентичности.

Возросла актуальность формирования развития объединяющей общегражданской идентичности в свете последних событий 2020 года. Развитие гражданской идентичности достигается путем создания равных условий и возможностей для участия Кыргыз жараны в социально-экономической и общественно-политической жизни страны, сохранения многообразия и повышения толерантности в обществе. Толерантность и понимание ценности многообразия требуют готовности к активному сотрудничеству, партнерству и совместной деятельности между различными социальными группами и этническими сообществами.

Осознание себя гражданами Кыргыз жараны должно стать частью образования, культуры, воспитания и развития личности, формируемые семьей, сообществом и государством. При этом государственный язык должен стать важным условием, обеспечивающим объединение граждан Кыргызской Республики.

В продвижении идей Концепции развития гражданской идентичности Кыргыз жараны и сохранении многообразия особую роль должны играть органы государственного и муниципального управления, призванные обеспечить реализацию, закрепленных конституционных норм и уважение потребностей каждого гражданина.

I. Принципы, цель, основные приоритеты и ожидаемые результаты настоящей Концепции

Основные принципы Концепции:

- ориентированность на соблюдение закрепленных конституционных норм и законов Кыргызской Республики;

- равенство и не дискриминация граждан Кыргызской Республики независимо от этнической, религиозной, социальной и региональной принадлежности;

- добровольность, уважение и признание многообразия, обеспечение баланса между правами и обязанностями граждан, позициями различных групп, придерживающихся различных точек зрения;

- взаимодействие и партнерство всех заинтересованных сторон в развитии и продвижении гражданской идентичности и государства.

Цель настоящей Концепции: развитие благоприятной среды для развития и продвижения гражданской идентичности - Кыргыз жараны.

Приоритетные направления настоящей Концепции:

1. Формирование осознанного понимания гражданской идентичности Кыргыз жараны.

2. Укрепление единства народа Кыргызстана, повышение толерантности и сохранение уважения к ценностям многообразия.

3. Развитие и продвижение государственного языка, сохранение и развитие многоязычия.

4. Создание равных условий в доступе к управлению и процессам принятия решений.

5. Повышение доверия к политическим институтам и органам государственной власти.

Ожидаемые результаты настоящей Концепции:

- Обеспечены условия и запущены механизмы продвижения гражданской идентичности - Кыргыз жараны и осознание всеми гражданами себя Кыргыз жараны.

- Граждане Кыргызской Республики проявляют гражданскую активность в общественно-политической и социально-экономической жизни страны (рост участия в выборах, в уплате налогов, в процессе принятия решений на местном уровне и др.).

- Созданы условия для развития государственного языка и владения государственным языком всеми гражданами Кыргызской Республики.

- Созданы условия для сохранения и развития многоязычия и многообразия.

- Обеспечена представленность разных этнических сообществ в системе государственного управления, включая судебные и правоохранительные органы, и органы местного самоуправления.

- Повышено доверие граждан к политическим институтам и органам государственной власти.

II. Основные направления и стратегические задачи развития и продвижения гражданской идентичности - Кыргыз жараны

Для достижения поставленной цели настоящей Концепции в рамках приоритетных направлений определяются следующие стратегические задачи для формирования и развития гражданской идентичности в Кыргызской Республике до 2026 года.

Направление 1: Формирование осознанного понимания гражданской идентичности - Кыргыз жараны

Достижение осознанного понимания гражданской идентичности - Кыргыз жараны потребует обеспечения реального равноправия граждан, реализации их конституционных прав и обязанностей через совершенствование национального законодательства и повышение уровня правовой и политической культуры населения страны.

Понятие Кыргыз жараны - как концепт развития гражданской идентичности необходимо обсуждать и тщательно адаптировать к потребностям и особенностям различных групп населения. Это потребует активной информационно-разъяснительной работы со стороны государственных органов, органов местного самоуправления, СМИ и организаций гражданского общества.

Ключевая роль в процессе развития гражданской идентичности отводится системе образования, науки, культуры, СМИ и социальным сетям, которая должна в полной мере обеспечить возможности для интеграции и формирования гражданской идентичности и, прежде всего, через гражданское образование, развитие правовой

культуры и реализацию проектов нацеленных на объединение граждан и гордость принадлежности к стране.

Стратегические задачи:

- Формирование понимания у граждан концепта Кыргыз жараны. Разработка информационных продуктов и реализация коммуникационной стратегии по информированию населения об основных целях и задачах Концепции.

- Внедрение проектов (мероприятий), направленных на развитие гражданской идентичности и гражданского осознания Кыргыз жараны через государственные органы и органы местного самоуправления, СМИ, организации гражданского общества, включая религиозных лидеров и гражданских активистов.

- Внедрение в систему образования и воспитания детей и молодежи понятия гражданской идентичности - Кыргыз жараны и развитие гражданского образования.

Направление 2: Укрепление единства народа Кыргызстана, повышение толерантности и сохранение уважения к ценностям многообразия

Укрепление единства народа Кыргызстана, повышение толерантности и сохранение уважения к ценностям многообразия являются важными условиями, обеспечивающими развитие гражданской идентичности - Кыргыз жараны. Деятельность всех организаций на национальном и местном уровнях должна способствовать консолидации общества, при этом учитывать разнообразие интересов и потребностей различных региональных и этнических сообществ, религиозных конфессий и т.д. и формировать общегражданские интересы Кыргыз жараны.

Для продвижения понятия Кыргыз жараны - следует использовать весь имеющийся потенциал системы образования, науки, медиа-ресурсов, искусства, культуры, спорта и др. Также необходимо усиление взаимодействия и сотрудничества между государственными органами, СМИ и гражданским обществом.

Ассамблея народа Кыргызстана (АНК) и другие общественные объединения должны стать проводниками идеи укрепления единства народа и развития гражданской

идентичности - Кыргыз жараны. Основной целью АНК должно стать всемерное содействие укреплению межэтнического согласия, гражданского мира и единства народа Кыргызстана, а также формирование совместной ответственности и гордости у этнических сообществ за развитие и процветание государства.

Стратегические задачи:

- Обеспечение необходимой правовой среды для продвижения гражданской идентичности - Кыргыз жараны с сохранением многообразия общества.

- Расширение и закрепление поликультурного образования.

- Внедрение механизмов стимулирования и мотивации идеи толерантности и гражданского единства через все каналы коммуникации.

- Повышение уровня взаимодействия и сотрудничества между группами различной региональной, религиозной, этнической и иной принадлежности через реализацию совместных проектов и мероприятий.

- Повышение статуса АНК как проводника идеи укрепления единства народа и развития гражданской идентичности - Кыргыз жараны.

Направление 3: Развитие и продвижение государственного языка, сохранение и развитие многоязычия

Знание и владение государственным языком является важным объединяющим фактором, обеспечивающим развитие гражданской идентичности. Развитие и продвижение государственного языка становится необходимым условием реализации Концепции.

При этом важно сохранять и развивать многоязычие. Развитие многоязычия связано с сохранением и развитием родного языка каждого этноса проживающего в Кыргызстане. В сохранении и развитии языковой самобытности и интеграции этнокультур единого народа Кыргызстана важную роль играет Ассамблея народа Кыргызстана.

Официальный (русский) язык продолжает занимать важное место как язык межэтнического общения и сохраняет свою востребованность в жизни общества.

Необходимо развивать и внедрять многоязычное образование, которое способно формировать Кыргызжараны как граждан, свободно владеющих родным, государственным, официальным и иностранными языками.

Стратегические задачи:

- Развитие государственного языка, совершенствование методики и повышение качества преподавания государственного языка.

- Продвижение и стимулирование овладения гражданами государственным языком.

- Сохранение и развитие многоязычного образования, возможностей для владения официальным, родным и иностранными языками.

Направление 4: Создание равных условий в доступе к управлению и процессам принятия решения

Обеспечение равных условий в доступе к управлению государством всем гражданам независимо от пола, возраста, этнической, религиозной и других различий является важной задачей государства в формировании гражданской идентичности.

В стране созданы различные механизмы обеспечения гражданского участия в формировании государственной политики и процессах принятия решений, такие как общественные советы при органах государственной власти, общественные слушания и консультации с группами интересов, курултай и гражданские форумы. Однако многие из них работают недостаточно эффективно, требуется дальнейшее развитие действующих механизмов и внедрение новых.

Необходимо обеспечить равные условия в доступе к управлению и процессам принятия решения представителей различных социальных групп населения, расширить участие этнических сообществ в политической жизни страны и их представленность в органах управления на центральном и местном уровнях.

Стратегические задачи:

- Развитие национального законодательства для обеспечения равноправного и справедливого участия граждан в процессах принятия решений, доступе к ресурсам и управлению независимо от этнической, религиозной, социальной и региональной принадлежности.

- Повышение уровня представленности этнических сообществ в органах государственной власти, включая судебные и правоохранительные органы, и органах местного самоуправления.

- Расширение возможностей и создание стимулов для вовлечения представителей различных социальных групп населения в процессы принятия решений.

Направление 5: Повышение доверия к политическим институтам и органам государственной власти

Развитие гражданской идентичности невозможно без обеспечения качественного государственного управления на национальном и местном уровнях, а также развития местного самоуправления, которое создает условия для реализации гражданских инициатив и в целом повышает активность граждан. В этих целях необходимо разработать систему повышения потенциала государственных и муниципальных служащих и внедрить ее на всех уровнях управления.

В основе эффективного государственного управления лежит справедливая судебная система и деятельность правоохранительных органов, обеспечивающих правовую защиту граждан и соблюдение законности и прав человека.

Процесс реформирования судебной системы и правоохранительных органов в Кыргызской Республике в настоящее время находится в активной фазе, идет поиск наиболее оптимальных решений, которые обеспечат формирование справедливого правосудия и рост доверия общества к институтам власти.

На основе опыта кризиса 2010 г. в сфере межэтнических отношений в стране создана система органов управления на центральном и местном уровнях по предотвращению конфликтов и их мониторингу. Данная деятельность нуждается в значительном улучшении, особенно в сфере построения системы сбора данных и

отчетности по реализации Концепции, на основе которой будут приниматься управленческие решения.

Стратегические задачи:

- Обеспечение верховенства закона (защита прав человека, справедливое правосудие, равные права, профессиональная и прозрачная правоохранительная система) и создание условий для равноправного доступа к правосудию для всех граждан.

- Повышение управленческого потенциала государственного и местного управления для продвижения гражданской идентичности - Кыргыз жараны. Внедрение системы мониторинга и отчетности реализации Концепции с привлечением гражданского общества.

III. Механизмы реализации настоящей Концепции

Управление реализацией Концепции будет осуществляться в соответствии с Конституцией и законами Кыргызской Республики, а также Стратегией развития Кыргызской Республики на 2018-2040 гг. и другими нормативными правовыми актами, а также правовыми нормами, вступившими в установленном порядке в силу согласно принятым международным обязательствам.

Кабинет Министров Кыргызской Республики как орган исполнительной власти разрабатывает и реализует План действий в рамках реализации Концепции и осуществляет контроль исполнения предусмотренных мероприятий и действий (далее - План действий). Для координации деятельности государственных органов по реализации Плана действий будет создана межведомственная комиссия во главе с заместителем Председателя Кабинета Министров Кыргызской Республики, которая включает в себя представителей государственных органов, органов местного самоуправления, Ассамблеи народа Кыргызстана, СМИ, организаций гражданского общества и гражданских активистов.

Обязанности секретариата межведомственной комиссии будут возложены на уполномоченного государственного органа в сфере межэтнических отношений. При реализации настоящей Концепции

развития гражданской идентичности Кыргыз жараны предусматривается сотрудничество Кыргызской Республики с международными организациями.

Уполномоченный государственный орган в сфере межэтнических отношений координирует и обеспечивает реализацию Концепции, имеет полномочия по проведению мониторинга деятельности министерств и ведомств по реализации Плана действий. Местные государственные органы и органы местного самоуправления реализуют План действий, принятый Кабинетом Министров Кыргызской Республики.

(В редакции Указа Президента КР от 15 мая 2023 года УП № 124)

IV. Мониторинг и оценка реализации настоящей Концепции

Важным элементом реализации настоящей Концепции является система мониторинга и оценки ее реализации. План действий будет включать в себя конкретные мероприятия в рамках каждого приоритетного направления и стратегической задачи, а также определять конкретные действия, индикаторы, сроки и ответственных за реализацию. Основные партнеры по реализации будут нести ответственность за сбор и анализ данных для мониторинга соответствующих мероприятий, входящих в сферу их обязанностей. Уполномоченному государственному органу в сфере межэтнических отношений будет поручен сбор информации на основе мониторинга и подготовки регулярных отчетов о ходе реализации Плана действий и достижения цели настоящей Концепции.

Уполномоченный государственный орган в сфере межэтнических отношений обязан регулярно представлять межведомственной комиссии отчет о ходе реализации Концепции. Полугодовые и годовые отчеты также должны представляться в Администрацию Президента Кыргызской Республики и межведомственной комиссии. Отчет о ходе реализации Плана действий должен заслушиваться не реже одного раза в шесть месяцев. Результаты реализации настоящей Концепции должны представляться в

Администрацию Президента Кыргызской Республики в установленном порядке.

Под эгидой Администрации Президента Кыргызской Республики будет проводиться среднесрочная и итоговая оценка реализации Концепции с привлечением организаций гражданского общества и гражданских активистов.

Утверждена
Указом Президента Кыргызской Республики
от 13 ноября 2020 года № 39

Приложени 2

Глоссарий терминов⁶

Гражданин (Жаран) - лицо, принадлежащее к постоянному населению того или иного государства, имеющее любую этническую, религиозную, региональную и т.п. принадлежность, пользующееся защитой государства и наделённый совокупностью прав и обязанностей в рамках действующих законов государства.

Гражданственность (Жарандуулук) - степень осознания себя гражданином своей страны и соответствующее этому поведение, готовность личности активно содействовать процветанию общества.

Гражданство (Жарандыгы) - правовая связь человека и государства, выражающаяся в совокупности их взаимных прав, обязанностей и ответственности. Гражданство обычно находит своё закрепление в конституции (основном законе) или конституционном акте государства и иных нормативно-правовых актах. Проявляется как взаимоотношение между государством и лицами, находящимися под его заботой, конституционной и социальной защитой каждого человека в государстве: государство признаёт и гарантирует права и свободы гражданина, защищает и покровительствует ему за

⁶ Данный глоссарий по терминам Кыргыз жараны подготовлен рабочей группой под руководством академика, доктора исторических наук и этнографа А.А.Асанканова

границей; в свою очередь, гражданин безусловно соблюдает законы и предписания государства, выполняет установленные им обязанности. Совокупность этих прав и обязанностей составляет политико-правовой статус гражданина, отличающий его от иностранных граждан и лиц без гражданства.

Гражданская идентичность - одна из составляющих социальной идентичности, отражающая представления личности о принадлежности к государственному образованию, структурам гражданского общества, а также к представлениям о самих образованиях и структурах, их оценки индивидом и его право выбора, оставаться в их составе или их покинуть. Это индивидуальное чувство принадлежности к общности граждан конкретного государства, позволяющее гражданской общности действовать в качестве коллективного субъекта.

Гражданская компетентность - это способность человека быть активным членом гражданского общества, сознательно участвовать в его создании и функционировании.

Гражданское образование — это процесс формирования навыков, знаний и ценностей гражданина, который способствует активному и ответственному его участию в общественной жизни.

Демократия (Gr. Демос – люди, kratos – власть) – является формой политической структуры, основанной на власти людей. В условиях демократии люди признаются основным источником власти, избираются основные органы государственной власти, существует равенство граждан, подчинение меньшинств в процессе принятия решений, защита прав меньшинств.

Идентичность - это свойство психики человека в концентрированном виде выражать для него то, как он представляет себе свою принадлежность к той или иной группе или общности. Слово «идентичность» имеет латинский корень *idem* (то же самое) и обозначает свойство вещей оставаться теми же самими, сохранять свою «сущность» при всех трансформациях.

Концепция - Система связанных между собой и вытекающих один из другого взглядов на то или иное явление.

Народ (Эл)- историческая общность людей. Употребляется в научной литературе в двух основных значениях — в политическом и в культурно-этническом. Взятое в первом значении слово является синонимом понятия «нация», взятое во втором значении — синонимом понятия «этнос». Следует отличать от понятия население.

Нация (Улут) - Слово нация происходит от лат. natio со значением «рождение» или «родина/место рождения». Политическое сообщество людей, осознавшее свое единство и претендующее на полноту власти на обозначенной территории. **В рамках Концепции Кыргыз жараны слово “Нация” применяется как гражданская нация, а не этническая.** Ключевая идея - интеграция всех этносов в единую гражданскую идентичность. Каждый этнос в КР имел и будет иметь возможность развивать свои традиции, культуру, язык. При этом все граждане КР должны чувствовать свою сопричастность к прошлому, настоящему и будущему государства, символам нашей гражданской нации и ее культурного ядра.

Национализм (Улутчулдук) - идеология и направление политики, базовым принципом которых является тезис о высшей ценности нации и её первичности в государствообразующем процессе. Как политическое движение, национализм стремится к защите интересов национальной общности в отношениях с государственной властью.

В своей основе национализм проповедует верность и преданность своей нации, политическую независимость и работу на благо собственного народа, объединение национального самосознания для практической защиты условий жизни нации, её территории проживания, экономических ресурсов и духовных ценностей.

Национальное государство (Улуттук мамлекет) – Национальные государства часто строятся по этническому, культурному или гражданскому признаку, эти категории не являются взаимоисключающими, и национальные

государства часто имеют элементы всех трех этих принципов в разной степени.

Патриот (Атуул) — (греч. patriotes - земляк). Человек, преданный своему народу, любящий свое отечество, готовый на жертвы и совершающий подвиги во имя интересов своей родины.

Патриотизм (Атуулдук) - (греч. πατριότης — «соотечественник», πατρίς — «родина», «отечество») — политический принцип и социальное чувство, осознанная любовь, привязанность к Родине, преданность ей и готовность к жертвам ради неё, осознанная любовь к своему народу, его традициям. Патриотизм предполагает гордость достижениями и культурой своего государства, желание сохранять её территорию, культурные особенности и идентификацию себя (особое эмоциональное переживание своей принадлежности к стране и своему гражданству, языку, традициям), стремление защищать интересы своего государства и народа.

Рефлексия - размышление человека, направленное на рассмотрение и анализ самого себя и собственной активности (своеобразный самоанализ), своего места и роли, процесс самопознания.

Эмпатия - это способность почувствовать и понять эмоции других людей. Эмпатичная личность может поставить себя на место другого человека и понять то, что он ощущает: грусть, радость, печаль, боль, страх. Эмпатия позволяет проявлять заботу и сочувствие к другим людям, лучше взаимодействовать и строить отношения с окружающими.

Этнос – этнос - (греч. ἔθνος — народ) — исторически сложившаяся устойчивая совокупность людей, объединённых общими объективными либо субъективными признаками, в которые различные авторы включают происхождение, единый язык, культуру, хозяйство, территорию проживания, самосознание, внешний вид и другое, синоним термина «народ».

Этнические группы (сообщества) – это люди, имеющие отличную от других и устойчивую коллективную

идентичность, которая может быть основана на представлении об общем происхождении, общем опыте и общих типичных чертах. Они называются также (иногда) общинными группами или группами идентичности. Но этническая группа – это сообщество в отношении более широкого общества и других этнических групп.

Этничность (Этностуулук) – форма социальной организации, состоящей из тех культурных характеристик, которые сами члены этнической общности считают для себя значимыми и которые лежат в основе их самосознания. К этим характеристикам относится представление об общем происхождении, наличие общей исторической памяти и др. При этом члены общности ассоциируют себя с особой географической территорией и им присуще чувство групповой солидарности. Определение этничности строится также на основе культурной самоидентификации этнической общности по отношению к другим общностям, с которыми она находится в фундаментальных связях.

Приложение 3

Образец примерного Плана работы по воспитательной работе

Цель:

Формирование у учащихся профессиональных лицеев гражданских ценностей, чувства патриотизма, гордости за свою страну и уважения к культурным традициям Кыргызстана через участие в образовательных, культурных и социальных мероприятиях.

Задачи:

1. Повышение уровня знаний о культуре, истории, и национальных ценностях Кыргызстана.
2. Развитие гражданской ответственности и уважения к правам и обязанностям граждан.
3. Воспитание любви и уважения к национальным символам и атрибутам.
4. Вовлечение учащихся в общественно-полезные мероприятия, направленные на улучшение общества.

5. Поддержка межэтнического мира и согласия среди молодежи.

План мероприятий:

1. Проведение месячника «Кыргыз Жараны», который включает различные мероприятия:

- Дата проведения: начало месяца
- Форма проведения: торжественная линейка
- Содержание: официальное открытие месячника, исполнение гимна Кыргызстана, выступления преподавателей и учащихся о значимости патриотизма, гражданских ценностей и уважения к Родине.

2. Классные часы на тему "Кыргызстан – моя Родина", «Я люблю свою Родину», «Родина начинается с меня» и т.д.

- Дата проведения: 2 неделя
- Форма проведения: дискуссии, презентации, творческие работы
- Содержание: обсуждение исторических этапов становления независимого Кыргызстана, значимых событий и личностей в истории страны в прошлом и настоящем.

3. Конкурс эссе и стихов "Я – Кыргыз жараны"

- Дата проведения: в течение месяца
- Форма проведения: письменные работы, награждение лучших участников
- Содержание: учащиеся пишут эссе или стихи о своих чувствах к Родине, важности патриотизма и любви к Родине. Победители получают призы и грамоты.

4. Спортивные соревнования "Сила Родины – в силе её граждан"

- Дата проведения: 3 неделя
- Форма проведения: спортивные игры (футбол, волейбол, легкая атлетика)
- Содержание: соревнования между командами лицеев с акцентом на командную работу, взаимопомощь и единство.

5. Посещение культурных и исторических мест Кыргызстана

- Дата проведения: в течение месяца
- Форма проведения: экскурсии, краеведческие исследования.

- Содержание: посещение музеев, памятников и культурных мест, таких как музей имени А. Осмонова, Мемориал славы, а также экскурсии по историческим местам Кыргызстана.

6. Круглый стол "Национальные ценности и будущее Кыргызстана"

- Дата проведения: 4 неделя
- Форма проведения: обсуждения с участием ученых, преподавателей, студентов
- Содержание: обсуждение национальных ценностей, современных вызовов и перспектив развития гражданского общества и государства.

7. Социальные акции "Здоровье начинается с меня", «Чистота начинается с меня» «Гражданин начинается с меня» и т.д.

- Дата проведения: в течение месяца
- Форма проведения: волонтерские акции, помощь ветеранам, уборка территорий
- Содержание: учащиеся участвуют в общественно-полезных делах, таких как помощь пожилым людям, участие в экологических инициативах по уборке парков и общественных местах и т.д.

8. Флешмоб или концерт "Мы – едины"

- Дата проведения: завершение месячника
- Форма проведения: концерт, творческие номера, показательные выступления
- Содержание: учащиеся исполняют национальные танцы, песни, проводят культурные и этнические перформансы, представляя единый народ Кыргызстана.

Этот План мероприятий направлен на развитие у учащихся любви и уважения к Родине через различные формы участия, как образовательные, так и культурные и социальные, что поможет формировать у них чувство гражданской ответственности и патриотизма.

Котормочу: Жумакенова А.К.

Ченеми 60x84 1/16
Көлөмү 1,5 б.т. Кагаз офсет
Офсеттик басуу. Нускасы 100

ЖИ “Джапакова Н.А.”
Бишкек ш., Раззаков көч., 51
Тел.: +996 703 75 83 12